

Fristående skolor

FÖR INTE LÄNGRE
SKOLPLIKTIGA ELEVER

SLUTBETÄNKANDE AV KOMMITTÉN ANGÅENDE SKOLOR MED ENSKILD HUVUDMAN

SOU

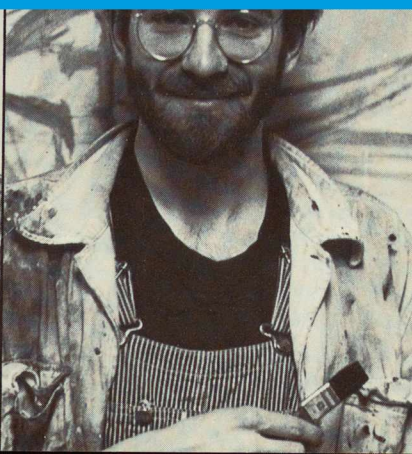
10821

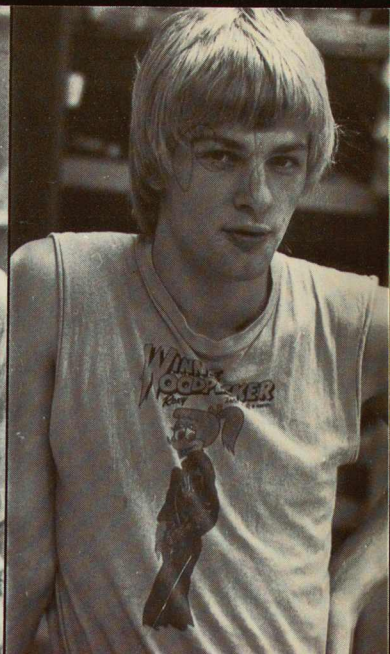
Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

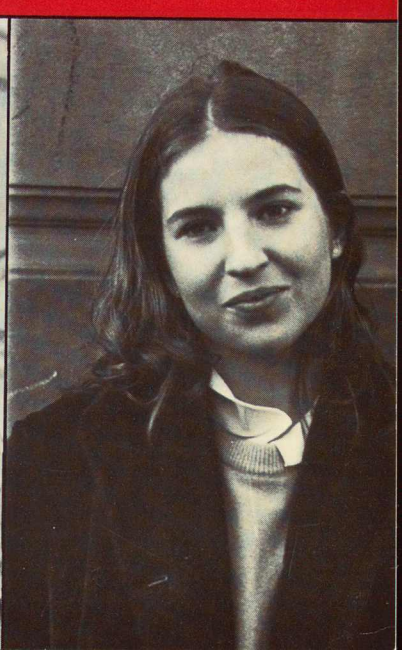
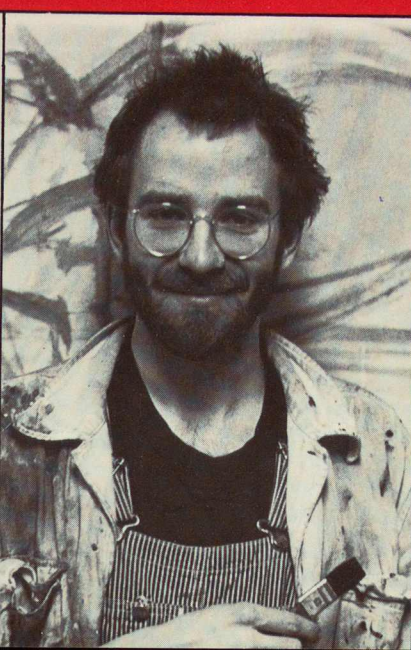
Fristående skolor

FÖR INTE LÄNGRE
SKOLPLIKTIGA ELEVER

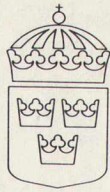
SLUTBETÄNKANDE AV KOMMITTÉN ANGÅENDE SKOLOR MED ENSKILD HUVUDMAN

SOU

1983:1

Statens offentliga utredningar

1983:1

Utbildningsdepartementet

Fristående skolor

för inte längre
skolpliktiga elever

Slutbetänkande av kommittén angående skolor med
enskild huvudman

Stockholm 1983

Omslag Jan Bohman
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-07285-8
ISSN 0375-250X

minab/gotab Stockholm 1983 74061

Till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Genom beslut den 6 september 1979 bemyndigade regeringen det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden som rör skolväsendet att tillkalla en kommitté med högst tre ledamöter för att utreda frågor om skolor med annan huvudman än stat och kommun samt att besluta om sakkunniga, experter och sekreterare åt kommittén.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade statsrådet Rodhe den 14 september 1979 som ledamöter departementsrådet, numera kanslichefen Staffan Edmar, ordförande, och riksdagsledamoten Ulla Ekelund samt som sakkunnig filosofie licentiaten Frans Carlgren.

Med stöd av samma bemyndigande tillkallade statsrådet Mogård den 16 oktober 1979 som ledamot kommunalrådet, numera landstingsrådet Ingemar Karlsson, som sakkunnig rektorn Göran Malmeström samt som experter departementssekreteraren Olof Marcusson och rektorn Birgit Rodhe, den 15 januari 1980 som sakkunnig sekreteraren Randolph Norberg och den 29 april 1980 som expert hovrättsassessorn Ingrid Olsson. Randolph Norberg lämnade sitt uppdrag den 31 maj 1981 och Birgit Rodhe sitt uppdrag den 31 augusti samma år.

Likaså med stöd av samma bemyndigande tillkallades den 21 maj 1981 som sakkunnig sekreteraren Allan Hälleberg och den 31 augusti 1981 som expert avdelningsdirektören, numera skolinspektören Sten Hagander.

Kommittén har antagit namnet kommittén angående skolor med enskild huvudman (SEH-kommittén).

Till sekreterare förordnades den 14 september 1979 skolinspektören Lars-Olof Sjöberg. I sekretariatet har dessutom medverkat assistenten Marianne Fröberg.

Kommittén får härmed överlämna sitt slutbetänkande med titeln *Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever*. Kommittén är enig i sina förslag. Dessa bör kunna genomföras fr. o. m. budgetåret 1984/85.

Kommitténs arbete är härmed avslutat.

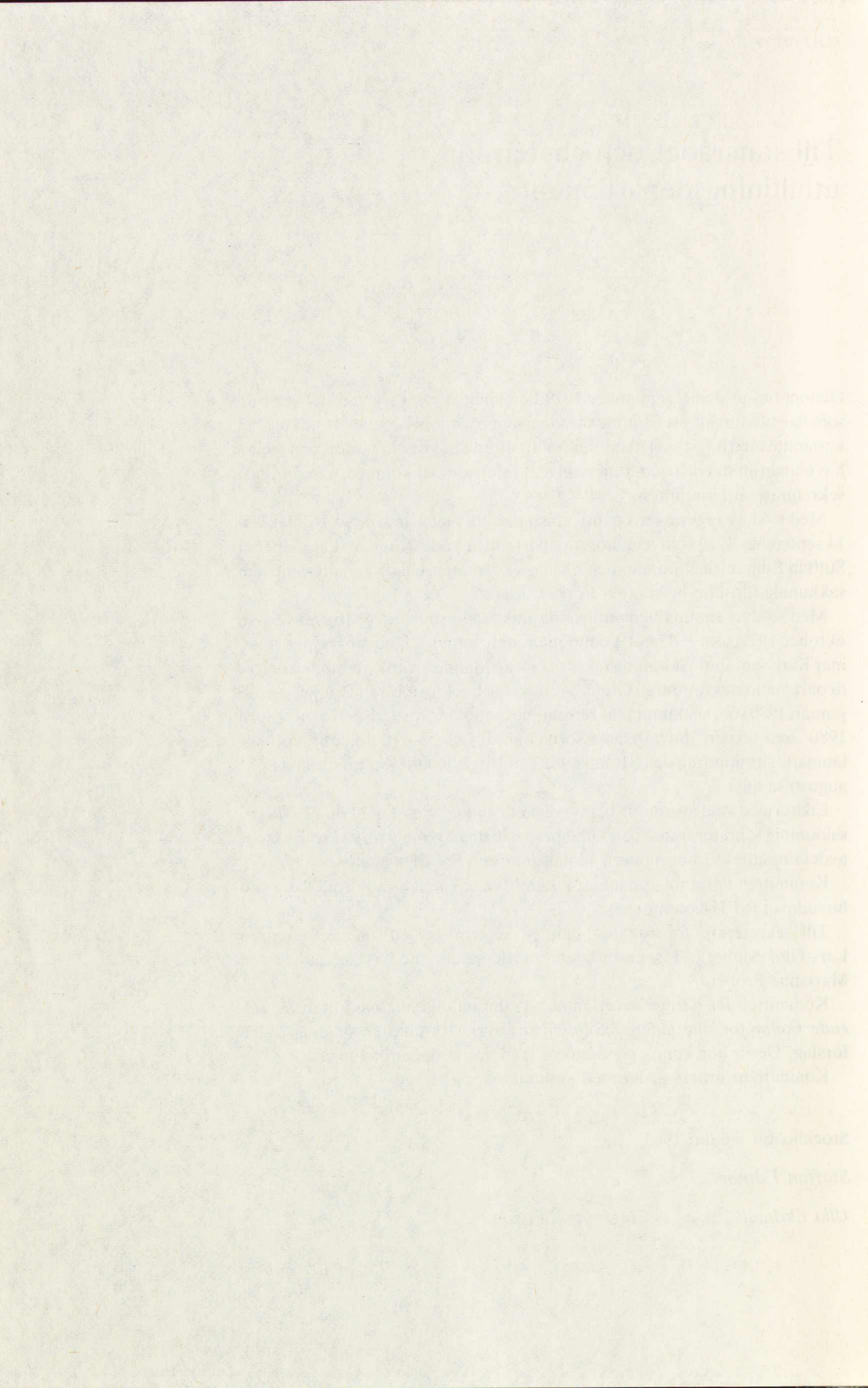
Stockholm i januari 1983

Staffan Edmar

Ulla Ekelund

Ingemar Karlsson

/Lars-Olof Sjöberg

Innehåll

<i>Författningsförslag</i>	9
1. Förslag till lag om ändring i skollagen (1962:319)	9
2. Förslag till förordning om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå	10
3. Förslag till förordning om statsbidrag till vissa fristående utbildningar på eftergymnasial nivå	13
<i>Kommitténs arbete</i>	17
1 <i>Utbildning i gymnasieskolan och högskolan</i>	23
1.1 Utbildningens organisation	23
1.1.1 Gymnasieskolan	23
1.1.2 Högskolan	24
1.2 Statliga och kommunala kostnader	25
1.2.1 Gymnasieskolans kostnader	25
1.2.2 Högskolans kostnader	28
1.3 Statlig tillsyn	29
2 <i>Fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå</i>	31
2.1 Skolor med statsbidrag och skolor utan statsbidrag ställda under statlig tillsyn	31
2.1.1 Fristående skolor på gymnasial nivå	31
2.1.2 Fristående utbildningar på eftergymnasial nivå	35
2.2 Bestämmelser om statsbidrag	36
2.2.1 Fristående skolor på gymnasial nivå	36
2.2.2 Fristående utbildningar på eftergymnasial nivå	39
2.3 Statlig tillsyn	40
3 <i>Vissa utgångspunkter för SEH-kommitténs överväganden</i>	43
3.1 Regler av betydelse för fristående skolor över grundskolenivå	43
3.1.1 Internationella förpliktelser	43
3.1.2 Föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad och underhållsskyldighet	45
3.1.3 Rätten att driva och utnyttja fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå	45
3.2 Behov av fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå ur samhällets och individers synvinkel	46

3.3	Avgränsning av SEH-kommitténs utredningsområde	49
4	<i>Överväganden och förslag beträffande gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning m. m.</i>	51
4.1	Nuvarande förhållanden beträffande utbildning i offentlig regi	51
4.2	Nuvarande förhållanden beträffande fristående utbildningar	52
4.3	Överväganden och förslag	53
5	<i>Överväganden och förslag beträffande kriterier för statligt stöd</i>	55
5.1	Inledning	55
5.2	Kriterier för statligt stöd	56
5.3	Nu statsunderstödda skolor	57
6	<i>Överväganden och förslag beträffande planeringsramar för den gymnasiala utbildningen m. m.</i>	59
6.1	Det nya planeringssystemet fr. o. m. budgetåret 1983/84	59
6.2	Överväganden och förslag	60
6.2.1	Fristående skolors inordnande i planeringssystemet	60
6.2.2	Beslut om rätt till bidrag och om bidragsgrundande elevplatser	61
7	<i>Överväganden och förslag beträffande formerna för statligt stöd</i>	63
7.1	Inledning	63
7.2	Förslag till statsbidragssystem för sådana fristående skolor på gymnasial nivå som nu har statligt reglerade tjänster	64
7.2.1	Nuvarande förhållanden	64
7.2.2	Förslag till anpassat statsbidragssystem	65
7.3	Förslag till statsbidragssystem för sådana fristående skolor på gymnasial nivå som inte har statligt reglerade tjänster	66
7.3.1	Nuvarande förhållanden	66
7.3.2	Förslag till statsbidragssystem för nu statsunderstödda skolor	67
7.3.3	Förslag till statsbidragssystem för nytillkommande skolor	68
7.3.4	Vissa särskilda frågor	71
8	<i>Överväganden och förslag beträffande tillträde till fristående skolor</i>	73
8.1	Gällande regler för tillträde till utbildning i offentlig regi på gymnasial nivå	73
8.2	Nuvarande förhållanden beträffande tillträde till fristående utbildningar på gymnasial nivå	74
8.2.1	Kompetensförordningen och dess betydelse för behörighet och urval till fristående skolor på gymnasial nivå	75
8.2.2	Intagningsbestämmelser utanför kompetensförordningen för vissa fristående skolor	75
8.2.3	Inträdesregler som skolorna själva har uppställt	77
8.3	Överväganden och förslag	79

9	<i>Överväganden och förslag beträffande fristående skolors läroplaner, betyg, kompetensvärde m. m.</i>	81
9.1	Läroplaner och motsvarande	81
9.2	Betyg och intyg	82
9.3	Sättet att reglera vissa fristående utbildningars kompetensvärde m. m.	83
9.4	Kompetensvärdet av fristående gymnasial utbildning vid antagning till grundläggande högskoleutbildning	84
9.4.1	Inledning	84
9.4.2	Villkor för allmän behörighet	85
9.4.3	Villkor för särskild behörighet	87
9.4.4	Urval	88
9.4.5	Särskilda föreskrifter om behörighet och urval till vissa slag av grundläggande högskoleutbildning	89
9.5	Tillgodoräknande av fristående utbildning som ett redan genomfört moment i grundläggande högskoleutbildning	90
10	<i>Överväganden och förslag beträffande statligt studiestöd</i>	91
10.1	Nuvarande förhållanden	91
10.2	Överväganden och förslag	92
10.2.1	Förutsättningar för att elever i fristående utbildningar skall kunna få studiestöd	92
10.2.2	Beslut om att en fristående utbildning skall berättiga till studiestöd och formen för redovisningen av studiestödsberättigande fristående utbildningar i föreskrifter m. m.	94
10.2.3	Fördelningen av studiestödsberättigande fristående utbildningar mellan avdelning A och avdelning B i bilagan till studiestödsförordningen	94
11	<i>Överväganden och förslag beträffande statlig tillsyn</i>	97
11.1	Inledning	97
11.2	Tillsynsbeslutet, tillsynsmyndigheter och tillsynens innehåll	98
11.3	Särskild inspektionsrätt	99
11.3.1	Gällande bestämmelser och deras tillkomst	99
11.3.2	Skolförfattningsutredningens förslag	100
11.3.3	SEH-kommitténs överväganden och förslag	101
12	<i>Överväganden och förslag beträffande vissa särskilda frågor</i>	103
12.1	Statsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbunds riksomfattande kursverksamhet	103
12.2	Kommunalt stöd till fristående skolor	104
12.3	Samverkan mellan det allmänna skolväsendet och fristående skolor	104
12.4	Statsbidrag till nytillkommande fristående skolor på eftergymnasial nivå	105
12.5	Tidpunkten för genomförandet av SEH-kommitténs förslag	105

13	<i>Överväganden och förslag beträffande den rättsliga regleringen</i>	107
13.1	Bestämmelser i skollagen	107
13.2	Förordningar för statsunderstödda fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever	108
13.2.1	Inledning	108
13.2.2	Förslag till nya förordningar för vissa utbildningar	108
13.2.3	Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Lundsbergs skola och Sigrid Rudebecks gymnasium	109
13.2.4	Vissa övriga skolor	112
13.3	Bestämmelser om bl. a. särskilda bidrag till utrustning	113
14	<i>Sammanfattning av SEH-kommitténs förslag</i>	115
Bilagor		
Bilaga 1	<i>Skolor i Sverige för inte längre skolpliktiga elever – historisk översikt</i>	119
Bilaga 2	<i>Beskrivning av fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå</i>	127
Bilaga 3	<i>Omräkningsfaktor, procenttal för tilläggsbidrag samt antal årselevplatser (elevtalsram) för vissa fristående skolor</i>	147
Bilaga 4	<i>SEH-kommitténs direktiv</i>	149
Bilaga 5	<i>Utdrag ur FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och ur vissa konventioner</i>	155
	1. FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 26	155
	2. Första tilläggsprotokollet till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 2	155
	3. Unesco-konventionen mot diskriminering inom undervisningen, artiklarna 1–6	156
	4. FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artikel 13	158
	5. FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 18	159
Bilaga 6	<i>Förslag till förordningar</i>	161
	1. Förslag till förordning om statsbidrag för vissa kurser i slöjd m. m.	161
	2. Förslag till förordning om statsbidrag till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund för vissa kurser	164
	3. Förslag till förordning om statsbidrag till utrustning för vissa fristående skolor	167
Bilaga 7	<i>Förslag till utformning av beslut om statlig tillsyn</i>	169

Författningsförslag^a

1 Förslag till Lag om ändring i skollagen (1962:319)

Härigenom föreskrivs att 51 § skollagen (1962:319)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Mottages i skola, som ej enligt denna lag eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseen- de eller inspektion, elever under 20 års ålder, äger den centrala statsmyndigheten, till vars arbetsområde skolan närmast hör, inspektera skolan, om särskild anledning därtill förekommer.

Finnes vid inspektion uppenbart, att allvarliga missförhållanden råder inom skolan, och vinnes ej rättelse genom hänvändelse till skolans ledning, äger myndigheten att vid vite förbjuda fortsatt verksamhet.

Föreslagen lydelse

51 §²

Om elever under 18 år mottas i en skola, som inte enligt denna lag eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseen- de eller inspektion, får skolöverstyrelsen inspektera skolan, om särskild anledning föreligger.

Om inspektionen visar, att allvarliga missförhållanden råder inom skolan, och rättelse inte vinns genom hänvändelse till skolans ledning, får skolöverstyrelsen vid vite förbjuda fortsatt verksamhet för elever under 18 år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984. Ett vitesförbud som har meddelats med stöd av äldre bestämmelser skall fortfarande gälla såvitt avser verksamhet för elever under 18 år.

¹ Lagen omtryckt 1970:1026.

² Senaste lydelse 1969:167.

^a Vissa ytterligare författningsförslag finns i bilaga 6.

2 Förslag till

Förordning om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå

Regeringen föreskriver följande.

Inledande föreskrifter

1 § Denna förordning gäller skolor med enskild huvudman (fristående skolor) som meddelar utbildning på gymnasial nivå.

Huvudmannen för en sådan skola kan av regeringen förklaras berättigad till statsbidrag enligt denna förordning för sådan utbildning vid skolan som bedöms komplettera utbildningen i gymnasieskolan genom sitt sakinnehåll eller sin pedagogik eller på annat sätt.

2 § Förordningen gäller inte

1. riksinternatskolor och övriga fristående skolor med statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare,
2. sådana andra utbildningar vid fristående skolor för vilka regeringen har meddelat särskilda bestämmelser om statsbidrag.

3 § Bidrag lämnas endast för utbildning som innebär heltidsundervisning under minst 16 arbetsveckor.

4 § Bidrag lämnas i form av *basbidrag* och, i fall där regeringen så föreskriver, *tilläggsbidrag*.

Basbidraget beräknas för lönekostnader och tilläggsbidraget för lokal- och utrustningskostnader. Huvudmannen får dock fritt bestämma för vilka kostnader för utbildningen som bidragen skall användas.

5 § Under tid för vilken bidrag uppbärs skall skolan i fråga om den bidragsgrundande utbildningen stå under tillsyn av skolöverstyrelsen och länskolnämnden.

6 § I denna förordning avses med *redovisningsår* tiden den 1 juli – den 30 juni nästa kalenderår.

Årselevplats är måttet för en elevplats i en heltidsutbildning som pågår minst 32 arbetsveckor under ett redovisningsår. Elevplatser i kortare heltidsutbildning räknas om till årselevplatser.

Grunder för basbidrag

7 § Basbidrag beräknas per ianspråktagen årselevplats och redovisningsår.

8 § Regeringen fastställer för bidragsberättigad utbildning vid varje skola det högsta antal årselevplatser som får ligga till grund för beräkning av basbidraget.

9 § En elevplats anses ianspråktagen om den är besatt den 1 oktober under redovisningsåret.

I utbildning som inte pågår vid den tiden anses en elevplats ianspråktagen, om den är besatt på utbildningens tredje arbetsdag under redovisningsåret.

10 § Bidrag för en hel årselevplats lämnas om utbildningen pågår minst 32 arbetsveckor av redovisningsåret.

Om utbildningen pågår under färre antal veckor reduceras bidraget i motsvarande mån.

11 § Beräkningen av bidraget per ianspråktagen årselevplats sker med utgångspunkt i det belopp som regeringen för redovisningsåret har fastställt per högstadieelev enligt förordningen (1983:000) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever. Detta belopp skall multipliceras med en faktor som regeringen fastställer för utbildningen i fråga.

Grunder för tilläggsbidrag

12 § Om tilläggsbidrag lämnas, skall detta motsvara en viss procent av basbidraget till utbildningen för redovisningsåret.

Regeringen fastställer procentsatsen för varje utbildning för sig.

Utbetalning m. m.

13 § På begäran av huvudmannen skall länskolnämnden inför varje redovisningsår göra en preliminär beräkning av hur stort bidrag i form av basbidrag och tilläggsbidrag som kan väntas tillkomma skolan. Under redovisningsåret skall huvudmannen få förskott med 90 procent av detta belopp.

14 § Skolöverstyrelsen skall utan rekvisition betala ut förskott i början av juli, oktober, januari och april.

Två femtedelar av förskottet skall betalas ut i början av juli och en femtedel vid vart och ett av de tre övriga tillfällena.

15 § Basbidrag och tilläggsbidrag slutregleras för redovisningsåret efter beslut av länskolnämnden om bidragens storlek. Beslut fattas efter redovisningsårets utgång på grundval av rekvisition från huvudmannen.

Rekvisitionen skall ges in till länskolnämnden senast den 31 juli närmast efter redovisningsårets utgång. Om särskilda skäl föreligger, får länskolnämnden pröva en rekvisition som inte har kommit in i föreskriven tid.

Om länskolnämndens beslut innebär avvikelse från rekvisitionen, skall nämnden underrätta huvudmannen om anledningen till avvikelsen.

16 § Skolöverstyrelsen skall snarast möjligt efter länskolnämndens beslut betala ut de slutligt fastställda bidragen med avdrag för utgivna förskott.

17 § Länskolnämnden får i ett beslut om bidrag för ett redovisningsår förordna att från bidraget skall räknas av vad som enligt slutligt fastställd

anmärkning felaktigt har betalats ut till huvudmannen i bidrag för tidigare redovisningsår.

Särskilda villkor för bidrag

18 § För skolor som får bidrag enligt denna förordning gäller föreskrifterna i 19–23 §§ i fråga om den bidragsgrundande utbildningen.

19 § Inträdesvillkor och urvalsgrunder skall vara godkända av skolöverstyrelsen, om inte regeringen bestämmer annat.

20 § Elevavgift som tas ut skall vara skäligen med hänsyn till kostnaderna och omständigheterna i övrigt.

21 § Utbildningen skall följa en läroplan som är godkänd av skolöverstyrelsen, om inte regeringen bestämmer annat.

22 § En elev skall på begäran kunna få intyg över genomförd utbildning.

I fråga om utbildningar för vilka regeringen så bestämt skall en elev på begäran kunna få betyg över utbildningen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

23 § Huvudmannen skall på begäran lämna skolöverstyrelsen, riksrevisionsverket och länskolnämnden de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning i fråga om bidrag och kontroll av att de särskilda villkoren för bidrag efterlevs.

Överklagande

24 § Länskolnämndens beslut enligt 15 eller 17 § överklagas hos skolöverstyrelsen genom besvär.

Andra beslut av länskolnämnden enligt denna förordning får inte överklagas.

25 § Beslut som skolöverstyrelsen enligt denna förordning har fattat såsom första instans överklagas hos regeringen genom besvär.

Beslut som skolöverstyrelsen enligt denna förordning har fattat såsom andra instans får inte överklagas.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1984.
2. Genom förordningen upphävs
 - a) förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor,
 - b) förordningen (SÖ-FS 1977:18) om statsbidrag till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund för riksomfattande kursverksamhet m. m.
3. För skolor som vid utgången av juni 1984 får statsbidrag enligt bestämmelser som avses i punkt 2, gäller de äldre bestämmelserna alltjämt i fråga om statsbidrag som avser tid före den 1 juli 1984.

Beträffande statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel gäller de äldre bestämmelserna alltjämt i fråga om bidrag som

har beslutats före utgången av juni 1984.

4. Om bidrag enligt de nya bestämmelserna eller särskilda föreskrifter inte lämnas för tiden efter utgången av juni 1984 för en kurs som eleverna har påbörjat dessförinnan och för vilken bidrag har lämnats enligt äldre bestämmelser, har huvudmannen rätt att få bidrag till kursen enligt de äldre bestämmelserna även för tid efter utgången av juni 1984. Därvid gäller i tillämpliga delar såsom villkor för bidraget de äldre bestämmelserna om arbetets anordning och om betyg.

5. Sådan preliminär beräkning för utbetalning av förskott som avses i 13 § skall i fråga om redovisningsåret 1984/85 ske före utgången av september 1984. Förskott för detta redovisningsår skall betalas ut i början av oktober med hälften och i början av januari och april med en fjärdedel vid vardera tillfället.

6. Ytterligare övergångsbestämmelser meddelas av regeringen särskilt.

3 Förslag till Förordning om statsbidrag till vissa fristående utbildningar på eftergymnasial nivå

Regeringen föreskriver följande.

Inledande föreskrifter

1 § Huvudmännen för Anders Beckmans skola, Berghs Reklamskola, Handarbetets Vänners vävskola och Carl Malmstens Verkstadsskola, samtliga i Stockholm, har enligt föreskrifterna i denna förordning rätt till statsbidrag för vissa utbildningar på eftergymnasial nivå vid skolorna.

2 § Bidrag lämnas i form av *basbidrag* och *tilläggsbidrag*.

Basbidraget beräknas för lönekostnader och tilläggsbidraget för lokal- och utrustningskostnader. Huvudmannen får dock fritt bestämma för vilka kostnader för utbildningen som bidragen skall användas.

3 § Den verksamhet för vilken bidrag uppbärs står under tillsyn av universitets- och högskoleämbetet.

4 § I denna förordning avses med *redovisningsår* tiden den 1 juli – den 30 juni nästa kalenderår.

Årselevplats är måttet för en elevplats i en heltidskurs som pågår minst 32 arbetsveckor under ett redovisningsår. Elevplatser i kortare heltidskurser och i deltidskurser räknas om till årselevplatser.

Bidragsgrundande utbildningar

5 § Bidrag lämnas till

1. treårig heltidsutbildning i mode vid Anders Beckmans skola,
2. treårig heltidsutbildning i reklam vid Anders Beckmans skola,
3. tvåårig heltidskurs för utbildning i grafisk formgivning och illustration vid Berghs Reklamskola,

4. tvåårig deltidskurs för utbildning i praktisk marknadsföring och reklam vid Berghs Reklamskola,

5. tvåårig heltidskurs i slöjd och inredning för utbildning till bl. a. konsulent (högre kurs i slöjd och inredning) vid Handarbetets Vänners vävskola,

6. tvåårig heltidskurs för utbildning till möbelsnickare vid Carl Malmstens Verkstadsskola.

Grunder för basbidrag

6 § Basbidrag beräknas per ianspråktagen årselevplats och redovisningsår.

Till grund för bidrag får ligga högst

1. sammanlagt 90 årselevplatser för utbildningarna vid Anders Beckmans skola,

2. sammanlagt 82 årselevplatser för utbildningarna vid Berghs Reklamskola,

3. 16 årselevplatser för utbildningen vid Handarbetets Vänners vävskola,

4. 16 årselevplatser för utbildningen vid Carl Malmstens Verkstadsskola.

En elevplats anses ianspråktagen om den är besatt på utbildningens tredje arbetsdag under redovisningsåret.

7 § Beräkningen av bidraget per ianspråktagen årselevplats sker med utgångspunkt i det belopp som regeringen för redovisningsåret har fastställt per högstadiееlev enligt förordningen (1983:000) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever.

Detta belopp skall multipliceras med

1. faktorn 1,5 för Anders Beckmans skola,

2. faktorn 2,0 för Berghs Reklamskola,

3. faktorn 3,6 för Handarbetets Vänners vävskola,

4. faktorn 5,0 för Carl Malmstens Verkstadsskola.

Grunder för tilläggsbidrag

8 § Tilläggsbidraget motsvarar en viss procent av huvudmännens basbidrag till utbildningarna för redovisningsåret.

Procentsatsen är

1. för Anders Beckmans skola 5,

2. för Berghs Reklamskola 10,

3. för Handarbetets Vänners vävskola 30,

4. för Carl Malmstens Verkstadsskola 75.

Utbetalning m. m.

9 § På begäran av huvudmannen skall universitets- och högskoleämbetet inför varje redovisningsår göra en preliminär beräkning av hur stort bidrag i form av basbidrag och tilläggsbidrag som kan väntas tillkomma skolan för

angivna utbildningar. Under redovisningsåret skall huvudmannen få förskott med 90 procent av detta belopp.

10 § Universitets- och högskoleämbetet skall utan rekvisition betala ut förskott i början av juli, oktober, januari och april.

TVå femtedelar av förskottet skall betalas ut i början av juli och en femtedel vid vart och ett av de tre övriga tillfällena.

11 § Basbidrag och tilläggsbidrag slutregleras för redovisningsåret efter beslut av universitets- och högskoleämbetet om bidragens storlek. Beslut fattas efter redovisningsårets utgång på grundval av rekvisition från huvudmannen.

Rekvisitionen skall ges in till universitets- och högskoleämbetet senast den 31 juli närmast efter redovisningsårets utgång. Om särskilda skäl föreligger, får ämbetet pröva en rekvisition som inte har kommit in i föreskriven tid.

Om universitets- och högskoleämbetets beslut innebär avvikelse från rekvisitionen skall ämbetet underrätta huvudmannen om anledningen till avvikelsen.

12 § Universitets- och högskoleämbetet skall snarast möjligt betala ut de slutligt fastställda bidragen med avdrag för utgivna förskott.

13 § Universitets- och högskoleämbetet får i ett beslut om bidrag för ett redovisningsår förordna att från bidraget skall räknas av vad som enligt slutligt fastställd anmärkning felaktigt har betalats ut till huvudmannen i bidrag för tidigare redovisningsår.

Särskilda villkor för bidrag

14 § För de bidragsgrundande utbildningarna gäller de särskilda villkoren i 15–19 §§.

15 § Inträdsvillkor och urvalsgrunder skall vara godkända av universitets- och högskoleämbetet.

Till de inträdskrav som uppställs skall höra följande.

1. För utbildningen i praktisk marknadsföring och reklam vid Berghs Reklamskola genomgång av minst tvåårig linje eller specialkurs i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning.

2. För den högre kursen i slöjd och inredning vid Handarbetets Vänners vävskola minst ett års studier på konsumtionslinjen i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning samt tre års praktik.

3. För utbildningen vid Carl Malmstens Verkstadsskola genomgång av tvåårig träteknisk linje, gren för verkstadssnickare, i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning.

16 § Elevavgift som tas ut skall vara skälig med hänsyn till kostnaderna och omständigheterna i övrigt.

17 § Varje utbildning skall följa en läroplan som är godkänd av universitets- och högskoleämbetet.

18 § En elev skall på begäran kunna få intyg om och betyg över genomgången utbildning enligt föreskrifter som meddelas av universitets- och högskoleämbetet.

19 § Huvudmannen skall på begäran lämna universitets- och högskoleämbetet och riksrevisionsverket de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning i fråga om bidrag och kontroll av att de särskilda villkoren för bidrag efterlevs.

Överklagande

20 § Universitets- och högskoleämbetets beslut enligt denna förordning överklagas hos regeringen genom besvär.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1984.

2. Sådan preliminär beräkning för utbetalning av forskott som avses i 9 § skall i fråga om redovisningsåret 1984/85 ske före utgången av september 1984. Forskott för detta redovisningsår skall betalas ut i början av oktober med hälften och i början av januari och april med en fjärdedel vid vardera tillfället.

Kommitténs arbete

SEH-kommittén har i enlighet med direktiven (se *bilaga 4*) behandlat dels s. k. enskild undervisning, dels skolor med enskild huvudman (fristående skolor) för skolpliktiga elever och för inte längre skolpliktiga elever. Arbetet har resulterat i tre betänkanden.

1 Enskild undervisning enligt 35 § skollagen

SEH-kommittén överlämnade våren 1980 ett delbetänkande (Ds U 1980:3) Enskild undervisning enligt 35 § skollagen med förslag till lag om ändring av skollagen. I delbetänkandet föreslår kommittén att 35 § skollagen skall ändras så att det klart framgår att den enskilda undervisningen skall avse sådan undervisning som anordnas av föräldrar för egna barn. Det skall däremot inte vara möjligt att med stöd av 35 § skollagen bedriva enskild undervisning för barn från flera familjer. Vid sådan undervisning skall föräldrarna göra framställning till kommunens skolstyrelse om att få starta en skola enligt 34 § skollagen. Kommittén har velat klart markera gränsen mellan 34 och 35 §§ skollagen. Kommittén föreslår vidare att föräldrarna skall vara skyldiga att anmäla till skolstyrelsen att de avser att anordna enskild undervisning för det egna eller de egna barnen. Skolstyrelsens skyldighet att öva inseende över den enskilda undervisningen betonas också.

SEH-kommitténs förslag till ändring av 35 § skollagen återges nedan.

Nuvarande lydelse

Beredes barn *i hemmet eller annorstädes* enskild undervisning, som väsentligen motsvarar grundskolans, skall barnet befrias från skolgång.

Föreslagen lydelse

Beredes barn enskild undervisning, som väsentligen motsvarar grundskolans, skall barnet, *efter anmälan av föräldrarna*, befrias från skolgång.

Med enskild undervisning avses sådan undervisning, som anordnas av föräldrar för egna barn. Sammanföres barn från två eller flera familjer till gemensam undervisning, äger denna paragraf ej tillämpning.

Nuvarande lydelse

Barn som befriats från skolgång, må kallas till prövning. Uteblir barnet utan giltigt förfall eller finnes vid prövningen, att barnet ej fått tillfredsställande undervisning, och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall skolgång åläggas barnet.

Föreslagen lydelse

Minst en gång årligen skall kontroll ske, att barnet får godtagbar undervisning samt att dess situation i övrigt är tillfredsställande. Är så ej fallet, och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall skolgång åläggas barnet.

*Motivering**Första stycket*

I detta stycke har jämfört med den nuvarande lydelsen av 35 § skollagen orden "i hemmet eller annorstädes" tagits bort. De är överflödiga, eftersom begreppet enskild undervisning definieras i det nyinsatta andra stycket.

Vidare har i detta stycke "efter anmälan av föräldrarna" inskjutits i syfte att kraftigare betona föräldrarnas skyldighet att anmäla att deras barn bereds enskild undervisning.

Andra stycket

Detta stycke, som är helt nytt, innehåller en definition av vad enskild undervisning är. Det är väsentligt att denna definition tas in i lagtexten. Därigenom torde olika tolkningar av paragrafens innebörd kunna undvikas.

Tredje stycket

Detta stycke, som motsvarar andra stycket i den nuvarande paragrafen, är nästan helt omarbetat. Den fakultativa prövningen har tagits bort och i stället införs en obligatorisk kontroll avseende såväl kunskaper som barnet inhämtat som dess situation i övrigt. Möjligheten att ålägga barnet skolgång, om det bedöms nödvändigt, kvarstår oförändrad.

Delbetänkandet har remissbehandlats. Frågan om enskild undervisning bereds f. n. i regeringskansliet (jfr uttalanden i prop. 1982/83:1 s. 9, 63 f. och 66).

2 Fristående skolor för skolpliktiga elever

SEH-kommitténs delbetänkande (SOU 1981:34) *Fristående skolor för skolpliktiga elever* har legat till grund för regeringens proposition 1982/83:1 om skolor med enskild huvudman m. m.

Riksdagens beslut med anledning av propositionen har i huvudsak följande innehåll (UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63):

Skolgång motsvarande årskurserna 1–9 av grundskolan skall liksom nu få fullgöras i fristående skola, om denna uppfyller uppställda minimikrav.

Den fristående skolans undervisning skall ge kunskaper och färdigheter

som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar. Detta innebär i princip att baskunskaper och basfärdigheter och det som i övrigt utgör obligatoriskt lärostoff i grundskolan skall förmedlas i den fristående skolan. Beträffande innehållet i temastudier, tillvalsämnen och annat där elever och lärare har möjlighet att välja innehåll bör den fristående skolan ha en ännu större frihet än grundskolan. Det föreligger enligt riksdagsbeslutet inte hinder mot att en fristående skola förlägger inläringen av ett visst stoff till ett annat stadium än som sker i grundskolan, att den har ett ämne som saknas i grundskolan eller att den i ett visst ämne ger undervisning upp till en högre nivå än grundskolan. De fristående skolorna har dessutom, när det gäller att undervisa, vida möjligheter att söka sig fram på egna vägar. För att den fristående skolan skall erhålla statsbidrag bör skolan ha en särskild uppläggning av verksamheten (jfr det följande). De kunskaper och färdigheter som den fristående skolan ger måste sammantagna nå väsentligen den nivå som nås i grundskolan.

Statsbidrag skall kunna utgå till skolor vilkas verksamhet bygger på en alternativ pedagogik eller liknande. En fristående skola skall för att få statsbidrag ha en prägel som gör att skolan i något avseende skiljer sig från den undervisning som normalt förekommer i grundskolan. Det kan vara fråga om såväl en verksamhet bedriven utifrån en särskild pedagogisk helhetssyn (t. ex. Waldorfpedagogik) som en i timplanemässigt eller kursplanemässigt avseende annorlunda upplagd verksamhet. Härigenom kan det utvecklingsarbete som reguljärt sker i grundskolan kompletteras.

En framställning om att en fristående skola skall förklaras berättigad till statsbidrag ges in till skolöverstyrelsen som med eget yttrande överlämnar framställningen till regeringen för beslut. Det ankommer på regeringen att besluta vilka skolor som skall få statsbidrag utan att den därvid skall vara bunden av en på förhand fastställd ram för verksamhetens omfattning. Vid sidan av det allmänna skolväsendet får det dock inte växa fram ett stort antal fristående skolor med statsbidrag, vilket skulle kunna innebära att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad förändras.

Det förhållandet att staten totalt sett får mindre kostnader för grundskolan om vissa elever inte utnyttjar sin rätt till skolgång där innebär enligt riksdagsbeslutet att det finns ett ekonomiskt utrymme som kan tas till vara för att ge ett begränsat statligt stöd till fristående skolor i den mån det föreligger skäl för ett sådant stöd. Det statliga bidraget till fristående skola skall fastställas till 5 000 kr. per elev räknat i det löneläge som låg till grund för beräkningarna i budgetpropositionen 1982.¹ Detta utgångsbelopp, som för varje redovisningsår skall justeras på samma sätt som veckotimpriset för lärare i grundskolan, skall tjäna som underlag för beräkning av differentierade belopp med faktorn 0,80 för elever i lågstadieåldern, 0,95 för elever i mellanstadieåldern och 1,25 för elever i högstadieåldern (4 000 kr., 4 750 kr. resp. 6 250 kr. i nämnt löneläge). Denna bidragsnivå innebär en viss besparing för statsverket jämfört med de utgifter staten skulle ha haft om eleverna gått i grundskolan.

När det gäller de fristående skolor som redan är statsunderstödda beslöt riksdagen om vissa särlösningar.

¹ Relationen mellan förstärkningsresursens veckotimpris (3 249 kr.) och utgångsbeloppet (5 000 kr.) är 1,539. Bidraget till socialavgifter var för grundskolan vid denna tidpunkt 21,65 %.

3 Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever

SEH-kommitténs slutbetänkande som nu överlämnas omfattar fjorton kapitel samt bilagor. I de två första kapitlen ges dels en beskrivning av gymnasieskolans och högskolans organisation (kapitel 1), dels en redovisning av de fristående skolor och utbildningar som finns i Sverige på nivån över grundskolan (kapitel 2).

I det tredje kapitlet redovisar kommittén vissa utgångspunkter för sina överväganden och förslag, bl. a. innebörden av internationella konventioner som Sverige tillträtt, näringsfrihetsprincipen samt föräldrabalkens stadganden. I samma kapitel analyserar kommittén de behov av fristående skolor som enligt kommitténs mening kan finnas hos samhället och hos individer. Kapitlet avslutas med en redovisning av hur kommittén avgränsat sina arbetsuppgifter.

I det fjärde kapitlet diskuterar kommittén gränsdragningen mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning.

SEH-kommittén ger i det femte kapitlet förslag till kriterier som enligt kommitténs mening bör gälla vid bedömning av om en fristående skola skall förklaras berättigad till statligt stöd. I det sjätte kapitlet föreslår kommittén bl. a. att alla statsunderstödda årselevplatser i fristående skolor, allt efter utbildningens inriktning, skall inräknas i motsvarande sektorsram inom det nya planeringssystemet för gymnasieskolans dimensionering. I det sjunde kapitlet föreslås i vilka former det statliga stödet skall utgå till de fristående skolorna.

Kapitlen 8–11 behandlar ur olika aspekter de fristående skolornas relationer till det allmänna utbildningsväsendet. Bl. a. behandlas frågor om tillträde till de fristående skolorna, dessas läroplaner, betygsättning, vilken behörighet de olika utbildningarna skall kunna ge samt rätten till studiestöd. Frågan om statlig tillsyn och därmed sammanhängande problem diskuteras också.

I det tolfte kapitlet redovisar SEH-kommittén sina överväganden och förslag i vissa särskilda frågor, t. ex. samverkan mellan skolor i offentlig och enskild regi, och i det trettonde kapitlet behandlas frågor som rör den rättsliga regleringen av kommitténs förslag.

En sammanfattning av SEH-kommitténs förslag redovisas i det fjortonde och sista kapitlet.

Slutbetänkandet innehåller inte några reservationer eller särskilda yttranden.

Betänkandet avslutas med ett antal bilagor. I dessa redovisas en historisk översikt över skolor i Sverige för inte längre skolpliktiga elever och en beskrivning av de fristående skolor som med eller utan statsbidrag står under statlig tillsyn. Vidare redovisas kommitténs förslag till elevtalsram, omräkningsfaktor och procentsats för tilläggsbidrag för nu statsunderstödda fristående skolor för yrkesutbildning. Kommitténs direktiv och vissa aktuella texter ur internationella konventioner redovisas likaså. I *bilaga 6* presenteras kommitténs förslag till vissa förordningar i anslutning till de i betänkandet framlagda förslagen om statligt stöd och utformningen därav. Ett förslag till lag om ändring i skollagen och förslag till två förordningar är intagna i början

av betänkandet. I *bilaga 7* finns förslag till utformning av beslut om statlig tillsyn.

SEH-kommittén har gjort studiebesök vid Kristofferskolan i Stockholm, vid Anders Beckmans skola i Stockholm, vid Handarbetets Vänners vävskola i Stockholm, vid Kursverksamhetens Balettakademi i Stockholm och vid Nyckelviksskolan i Lidingö. Sekretariatet har haft kontakt med samtliga fristående skolor i landet som är statsunderstödda eller som utan att ha statligt stöd står under statlig tillsyn samt med myndigheter och organisationer som handlägger respektive är intressenter i de frågor som kommittén haft att behandla.

4 Till kommittén överlämnade skrivelser

Regeringen har till kommittén för beaktande överlämnat – utöver vad som redovisats i delbetänkandet (SOU 1981:34) *Fristående skolor för skolpliktiga elever* s. 15 f. – följande skrivelser

dels den 30 april 1981 en skrivelse från Stiftelsen Kristofferskolan med besvär i fråga om statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm jämte yttrande från skolöverstyrelsen m. m.,

dels den 3 september 1981 en framställning om statsbidrag till Vasaskolan i Göteborg och Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet,

dels slutligen den 29 april 1982 en framställning om statsbidrag till Vasaskolan i Göteborg och Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet.

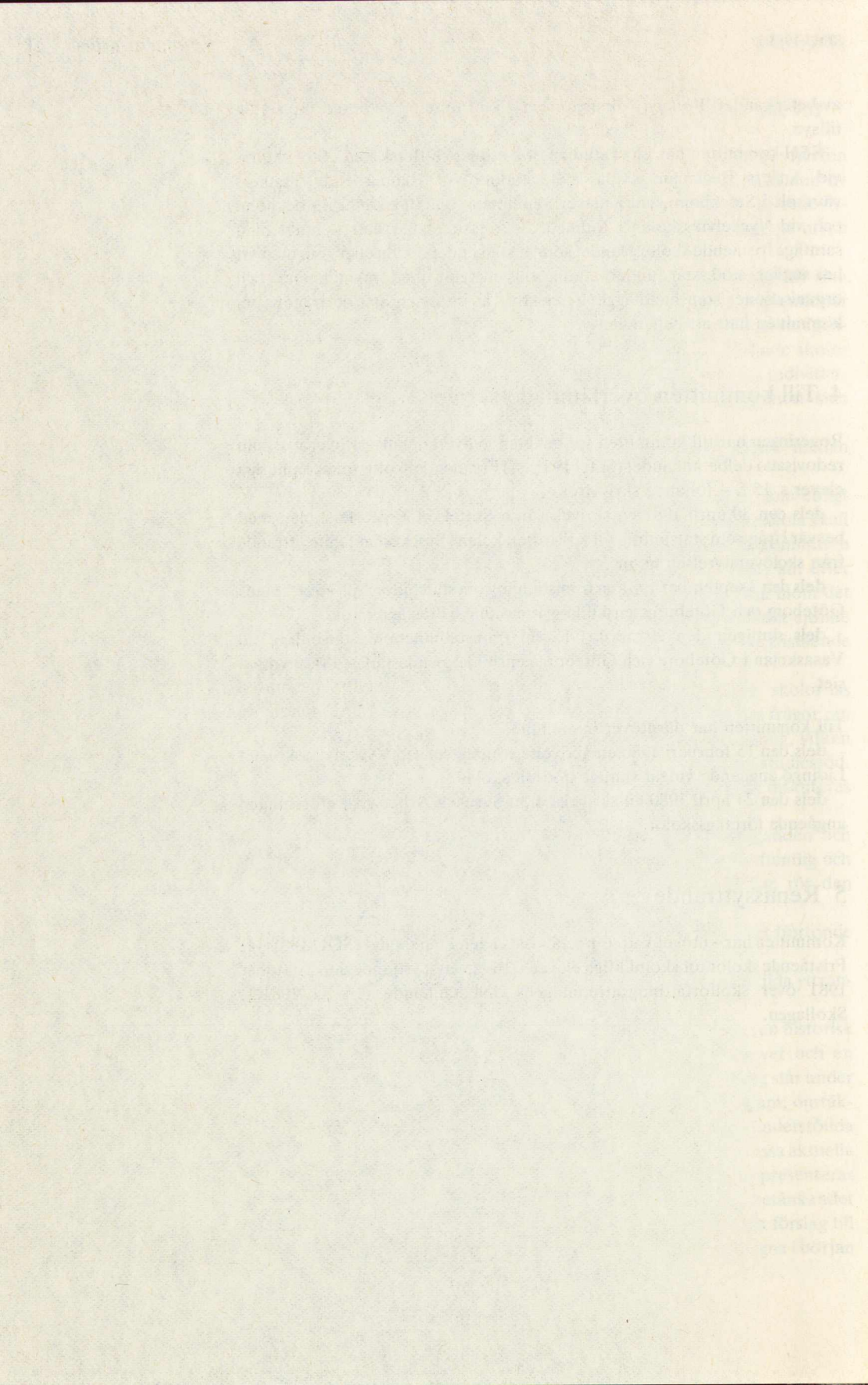
Till kommittén har därutöver inkommit

dels den 15 februari 1980 en skrivelse från elever vid Nyckelviksskolan i Lidingö angående vidgat statligt stöd till skolan,

dels den 24 april 1980 en skrivelse från Svenska Arbetsgivareföreningen angående företagsskolor.

5 Remissyttrande

Kommittén har – utöver vad som redovisats i delbetänkandet (SOU 1981:34) *Fristående skolor för skolpliktiga elever* s. 16 – avgivit yttrande den 2 oktober 1981 över skolförfattningsutredningens delbetänkande (Ds U 1981:4) *Skollagen*.

1 Utbildning i gymnasieskolan och högskolan

Det svenska utbildningsväsendet i offentlig regi på nivån över grundskolan omfattar främst gymnasieskolan och högskolan. I det följande lämnas en kort redogörelse för bl. a. dessa utbildningsformers organisation och innehåll. I redogörelsen belyses även samhällets kostnader för ifrågavarande utbildning.

1.1 Utbildningens organisation

1.1.1 Gymnasieskolan

År 1968 beslutade riksdagen (prop. 1968:140, SU 1968:195, rskr 1968:404) att gymnasiet och fackskolan fr. o. m. den 1 juli 1971 skulle sammanföras med den dåvarande yrkesskolan till en gemensam skolform, gymnasieskolan.

Huvudmän för gymnasieskolan är kommuner och, för vissa utbildningar, landstingskommuner.

I gymnasieskolan anordnas utbildning på *linjer* och i *specialkurser*.

Det finns för närvarande 25 linjer. Av dessa är en linje fyraårig (teknisk linje) och fyra linjer treåriga (ekonomisk, humanistisk, naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig linje). De övriga 20 linjerna är tvååriga. 16 av de tvååriga linjerna är inriktade mot vissa yrken (beklädningsteknisk linje, bygg- och anläggningsteknisk linje, distributions- och kontorslinje, el-teleteknisk linje, fordonsteknisk linje, jordbrukslinje, konsumtionslinje, konsumtions- och vårdlinje – en linje som ännu inte förekommer i praktiken –, livsmedelsteknisk linje, processteknisk linje, skogsbrukslinje, social service-linje, trädgårdslinje, träteknisk linje, verkstadsteknisk linje och vårdlinje). De återstående fyra linjerna är de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna samt musiklinjen. Som försöksverksamhet anordnas drift- och underhållsteknisk linje som är tvåårig och inriktad mot vissa yrken.

En specialkurs kan omfatta en eller flera årskurser eller del av en årskurs, om det är lämpligt med hänsyn till utbildningsmålet. Specialkurs bygger på grundskolan eller på högre skolunderbyggnad. Specialkurs som bygger på lägst tvåårig utbildning i gymnasieskolan benämns högre specialkurs.

I gymnasieskolan anordnas för mindre frekventa yrken försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning. En sådan utbildning kompletterar gymnasieskolans utbud av linjer och specialkurser. Lärlingsutbildningen ges på en

arbetsplats, där den studerande är anställd. Den som deltar i lärlingsutbildning har möjlighet att frivilligt studera vissa ämnen i gymnasieskolan, t. ex. matematik eller svenska. Efter avslutad utbildning erhålls ett utbildningsbevis med betyg som visar vad utbildningen innehåller och hur den studerande klarat av denna.

Gymnasieskola anordnas av drygt 200 av landets för närvarande 284 kommuner och av samtliga landstingskommuner. Landet är indelat i 136 gymnasierregioner (december 1982). En gymnasierregion omfattar en eller flera kommuner. I varje region finns en gymnasieortskommun. Viss gymnasial utbildning kan dock vara förlagd även till annan kommun i regionen än gymnasiekommunen. I varje gymnasierregion anordnas de vanligaste linjerna och specialkurserna. Vissa mindre frekventa utbildningar kräver större upptagningsområde än en gymnasierregion. Det ingår i länskolnämndernas årliga uppgifter att fastställa rekryteringsområdet (elevområdet) för varje linje och specialkurs i en skolhuvudmans gymnasieskola. Ett sådant område kan omfatta allt ifrån en gymnasierregion till hela landet.

Vilka studievägar och hur många platser på dessa som varje kommun eller landstingskommun får anordna avgörs genom beslut av statlig myndighet. De grundläggande besluten om vad som brukar kallas gymnasieskolans dimensionering, dvs. riksramar för olika huvudgrupper av studievägar, fattas av riksdagen. Gymnasieskolans dimensionering behandlas närmare i kapitel 6.

Styrelse för gymnasieskolan är i en kommun skolstyrelsen och i en landstingskommun utbildningsnämnden.

Gymnasieskolan är avsedd för ungdomar men har även ett antal vuxna elever.

Det anordnas emellertid också utbildning i offentlig regi som är särskilt avsedd för vuxna. Kommunal vuxenutbildning anordnas i form av olika kurser. Inom kommunal vuxenutbildning finns bl. a. gymnasieskolekurser, som normalt motsvarar undervisningen i ett ämne i gymnasieskolan, och särskilda yrkesinriktade kurser för utbildning utan direkt motsvarighet i gymnasieskolan. Det finns även statlig vuxenutbildning med bl. a. gymnasieskolekurser.

1.1.2 Högskolan

Undervisningen på nivån ovanför gymnasieskolan har under 1970-talet på ett genomgripande sätt reformerats och utvidgats. En rad utbildningar som tidigare inte betraktats som högskoleutbildning införlivades med högskolan.

Utbildningarna inom högskolan omfattar dels grundläggande högskoleutbildning, dels forskarutbildning. Forskarutbildningen bygger på den grundläggande utbildningen.

Framställningen i det följande avser den grundläggande högskoleutbildningen.

Huvudmän för grundläggande högskoleutbildning är staten samt i viss utsträckning kommuner och landstingskommuner.

Allmän förutsättning för tillträde till grundläggande högskoleutbildning är minst tvåårig gymnasial utbildning med två års avslutade studier i svenska och engelska eller därmed jämförlig utbildning eller erfarenhet (se närmare avsnitt 9.4). Särskilda behörighetskrav tillkommer dock för de flesta utbildningarna.

Den grundläggande högskoleutbildningen anordnas som allmän, lokal eller individuell utbildningslinje eller påbyggnadslinje eller i form av enstaka kurser.

Allmän utbildningslinje inrättas efter riksdagens bemyndigande av regeringen och svarar mot ett mera permanent utbildningsbehov i samhället, t. ex. läkarlinjen eller ekonomlinjen. Varje allmän utbildningslinje hör till någon av följande fem yrkesutbildningssektorer, nämligen sektorn för utbildning för tekniska yrken, sektorn för utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, sektorn för utbildning för vårdyrken, sektorn för utbildning för undervisningsyrken samt sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken. Efter genomgång av allmän utbildningslinje kan den studerande vidareutbilda sig eller specialisera sig genom att välja en påbyggnadslinje.

Lokal utbildningslinje inrättas av högskolestyrelse och utformas för att passa till speciella önskemål, behov eller resurser på en ort eller inom en region. Individuell utbildningslinje kan inrättas av högskolestyrelse speciellt för en enskild studerande eller grupp av studerande.

Den som inte följer en utbildningslinje kan läsa en eller flera enstaka kurser av olika omfattning. En enstaka kurs kan vara en del av en utbildningslinje eller vara helt fristående. De enstaka kurserna är främst avsedda att tillgodose behovet av fort- och vidareutbildning men ger också möjlighet till individuellt anpassad studiegång. Enstaka kurser är också en förutsättning för forskarutbildning i ovanliga (riksunika) ämnen.

I organisatoriskt hänseende är landet indelat i sex högskoleregioner: Stockholms högskoleregion, Uppsala högskoleregion, Linköpings högskoleregion, Lund/Malmö högskoleregion, Göteborgs högskoleregion och Umeå högskoleregion. I varje högskoleregion finns en regionstyrelse.

1.2 Statliga och kommunala kostnader

1.2.1 Gymnasieskolans kostnader

Kommuner och landstingskommuner får statsbidrag till driften av sina gymnasieskolor bl. a. enligt bestämmelser i förordningen (1966:115) om statsbidrag till driftkostnader för viss kommunal utbildning (1966 års statsbidragsförordning).

Enligt 1966 års statsbidragsförordning lämnas *bidrag till lönekostnaderna* för skolledare, biträdande skolledare, huvudlärare, lärare och institutionsföreståndare. Bidrag lämnas också till sjukförsäkringsavgift och folkpensionsavgift med sammanlagt 11,9 % av underlaget för lönebidraget samt till tilläggsavgift med – för redovisningsåret 1982/83 – 9,5 % av samma bidragsunderlag. Skolhuvudmännen får själva svara för en del av sjukför-

säkringsavgiften (7 % av underlaget för lönebidraget).¹

Kommuner och landstingskommuner har också rätt till *statsbidrag för personalutbildning och lokalt utvecklingsarbete* enligt förordningen (1982:608) om statsbidrag till lokal skolutveckling m. m. Statsbidrag till den lokala skolutvecklingen lämnas för varje redovisningsår med dels belopp motsvarande viss procent av vissa statsbidrag till grundskolan, dels belopp som motsvarar viss procent av lönebidraget till gymnasieskolan. I beloppen ingår bidrag till kostnader för avgifter för sjukförsäkring, folkpension och tilläggspension.

Enligt förordningen (1982:492) om *statsbidrag till studie- och yrkesorientering* i gymnasieskolan budgetåret 1982/83 har kommuner och landstingskommuner rätt att få sådant bidrag med belopp som beräknas med hänsyn till antalet elever (161 kr. per elev enligt lönelaget den 1 januari 1982). I beloppet ingår bl. a. bidrag till avgifter för sjukförsäkring, folkpension och tilläggspension.

I förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning (ändrad 1982:610) finns föreskrifter om att de nu nämnda bidragen utom bidragen till inbyggd utbildning skall minskas med 2 % av det belopp som annars skulle ha utgetts. Bidrag som lämnas till landstingskommuner och som avser utbildning inom vårdområdet skall minskas med 20 %.

De kommunala och landstingskommunala gymnasieskolorna har statligt reglerade tjänster för skolledare, biträdande skolledare och lärare. Detta innebär att avlöningsförmånerna bestäms under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. För staten uppkommer en särskild pensionskostnad som föranleder att s. k. *reducerat lönekostnadspålägg* beräknas på underlaget för lönebidraget enligt 1966 års statsbidragsförordning och bidraget till lokal skolutveckling m. m., i båda fallen efter den två- eller tjugoprocentiga minskningen. Lönekostnadspålägg är alltså inte något bidrag som betalas ut till skolhuvudmännen. Det utgör 9 % i fråga om bidrag till lokal skolutveckling och annars 11 %.

Kommuner, men inte landstingskommuner, har också rätt att få *statsbidrag till undervisningsmateriel* för karaktärsämnen på studievägar inom det teknisk-industriella och det teknisk-naturvetenskapliga området i gymnasieskolan. Bestämmelser om bidrag finns i förordningen (1982:589) om statsbidrag till förnyelse av undervisningsmateriel i gymnasieskolan och förordningen (1982:591) om särskilt statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel i gymnasieskolan. Förnyelsebidraget beräknas på grundval av antalet elever och undervisningstimmar i karaktärsämnen på de berörda studievägarna. Det särskilda investeringsbidraget är

¹ I 1966 års statsbidragsförordning finns också föreskrifter om bidrag till *inbyggd utbildning*. Med inbyggd utbildning avses sådan utbildning där undervisningen i arbetsteknik eller annan undervisning med samma syfte är förlagd till företag eller institution utanför gymnasieskolan och där företaget eller institutionen tillhandahåller lärare, lokaler och utrustning som behövs för undervisningen. Till inbyggd utbildning inom industri och hantverk samt handels- och kontorsyrken lämnas statsbidrag med visst belopp per elev och undervisningstimme. Beloppet framräknas på grundval av tänkta kostnader för lön, utrustning och lokaler. För viss annan inbyggd utbildning kan bidrag utgå enligt andra grunder.

avsett att täcka 50, 75 eller 100 % av normala anskaffningskostnader beroende på vilka studievägar det gäller.

När det slutligen gäller *de kommunala kostnaderna* för gymnasieskolan hänförs dessa huvudsakligen till kostnader för lokaler och dessas drift och underhåll samt för utrustning av lokalerna med maskiner och annan undervisningsmateriel. Viss del av dessa kostnader täcks av statsbidrag (jfr vad som anförts i det föregående). Det bör erinras om att statsbidrag till skolbyggnadsverksamhet inte längre utgår.

De kommunala huvudmännen skall också svara för en del av lönekostnaderna (del av sjukförsäkringsavgiften, dvs. 7 % av underlaget för lönebidraget). Genom bestämmelserna i förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning (ändrad 1982:610) har kommunernas och framför allt landstingskommunernas kostnader för gymnasieskolan ökat (huvudmännen skall betala 2 resp. 20 % av lönekostnaderna).

Kommunerna och landstingskommunerna svarar också för vissa elevsociala anordningar som skolmåltidsverksamhet, skolhälsovård och kurators- och skolpsykologverksamhet. Även kostnaderna för vissa pedagogiska anordningar som läromedel till eleverna samt kostnader för studiebesök och friluftsverksamhet bestrids av huvudmännen. Viss verksamhet av angivna slag har skolhuvudmannen författningsenlig skyldighet att anordna. I övrigt ankommer det på skolhuvudmannen att själv bestämma därvidlag. Det innebär att huvudmannen i betydande mån själv kan bestämma kostnadsnivån. Huvudmannen svarar också för kostnader för administrativ personal utöver skolledare och för kostnader för elevhem.

Det sammanlagda statliga bidraget till kommuners och landstingskommuners gymnasieskolor uppgick till ca 3 750 miljoner kronor under budgetåret 1981/82. Under nämnda år fanns i gymnasieskolan ca 281 000 elever. Det innebär en genomsnittlig *statlig* kostnad per elev och år om ca 13 300 kronor.

De statliga kostnaderna per elev och år är inte desamma för varje linje och specialkurs. Detta beror bl. a. på att lärartätheten – antalet elever per grupp som undervisas av en lärare – varierar. På de mer teoretiskt inriktade linjerna och specialkurserna är delningstalet normalt 30, för de mer yrkesinriktade praktiska linjerna och specialkurserna är delningstalet normalt 16. Även utrustningskostnaden skiftar.

Några officiella beräkningar av de statliga och kommunala kostnaderna per elev och år för varje linje och specialkurs publiceras inte. SEH-kommittén har från regeringskansliet och kommunförbunden inhämtat vissa uppgifter om kostnader per elev och år för vissa linjer. Uppgifterna om de statliga kostnaderna bygger i vissa fall på äldre uppgifter från SSK-utredningen¹ som räknats upp till 1980 års kostnadsnivå. Beräkningarna av de kommunala kostnaderna bygger på de kalkyler som gjorts utifrån de underlag som tas fram för fastställande av den interkommunala ersättningen.

Nedanstående sammanställning redovisar genomsnittskostnaderna för de dyraste och de billigaste linjerna per elev och år för stat och för kommun. Kostnaderna redovisas i 1980 års löneläge.

¹ Utredningen (U 1972:06) om skolan, staten och kommunerna.

Kostnad per elev och år i gymnasieskolan i 1980 års löneläge

Linje	Kostnad för staten	Kostnad för kommunen	Kostnad totalt
Skogsbrukslinje	26 166	18 249	44 415
Jordbrukslinje	15 776	21 964	37 740
Musiklinje	24 612	12 876	37 488
Träteknisk linje	13 447	22 875	36 322
Verkstadsteknisk linje	11 639	20 131	31 770

2-årig ekonomisk linje	10 760	11 016	21 776
Humanistisk linje	11 363	9 949	21 312
Naturvetenskaplig linje	11 085	10 196	21 281
Samhällsvetenskaplig linje	11 363	9 899	21 262
Social linje	10 612	9 683	20 295
Vårdlinje	8 577	8 234	16 811

Skogsbrukslinjen, musiklinjen och jordbrukslinjen är de mest kostnadskrävande utbildningarna för staten. För den kommunala eller landstingskommunala huvudmannen är de dyraste utbildningarna träteknisk linje, jordbrukslinje, verkstadsteknisk linje och skogsbrukslinje. För samhället är skogsbrukslinje, jordbrukslinje, musiklinje och träteknisk linje de dyraste utbildningarna. Minst kostnadskrävande synes vårdlinjen vara (en svårighet vid bedömningen är att vissa huvudmannakostnader är gemensamma för utbildningen och sjukvården).

1.2.2 Högskolans kostnader

Det anslagssystem som nu gäller för högskolan infördes i samband med högskolereformen år 1977. Systemet är ändamålsinriktat och avsett att möjliggöra ökad lokal frihet vid resursanvändningen. Utöver anslagen för centrala och regionala myndigheter, för lokaler samt för inredning och utrustning finns anslag dels för grundläggande högskoleutbildning, dels anslag för forskning och forskarutbildning. Anslagen för grundläggande högskoleutbildning består av de fem sektorsanslagen för tekniska yrken, för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, för vårdyrken, för undervisningsyrken och för kultur- och informationsyrken samt av anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser. Härutöver finns anslaget Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

Samtliga anslag till högskola och forskning uppgick för budgetåret 1981/82 till ca fem miljarder kronor. Härav gick något mer än hälften till statlig grundläggande högskoleutbildning.

Antalet årsstudieplatser kan för den grundläggande utbildningen beräknas till ca 127 800 för år 1981/82, varav ca 14 300 inom den kommunala högskoleutbildningen.

Universitets- och högskoleämbetet har i tre rapporter – Utbildningskostnader i högskolan (UHÄ 1979:22), Kostnadsanalys i högskolan (UHÄ 1980:23) och Ekonomisk planering i högskolan (UHÄ 1981:30) – redovisat resultaten från ett s. k. Per Capita-projekt. Projektet syftar till att analysera kostnader, pedagogisk uppläggning och undervisningstäthet inom olika

högskoleutbildningar för att få fram grunder för beräkning av kostnaderna för olika typer av grundläggande utbildning. I den andra rapporten, Kostnadsanalys i högskolan, redovisas kostnaden per utnyttjad årsstudieplats för olika allmänna utbildningslinjer. Av dessa redovisas några i det följande. *Kostnaderna avser budgetåret 1979/80.*

Från sektorn för tekniska yrken kan redovisas biologlinjen och kemitekniklinjen där varje utnyttjad årsstudieplats kostade ca 42 000 kr. resp. ca 31 000 kr. Vidare kan nämnas hälso- och miljövårdslinjen och industriella ekonomilinjerna där kostnaden per utnyttjad årsstudieplats uppgick till ca 20 000 kr. resp. ca 19 000 kr.

När det gäller sektorn för administrativa, ekonomiska och sociala yrken kan nämnas dels den systemvetenskapliga linjen och psykologlinjen med en kostnad av ca 14 000 kr. resp. ca 13 000 kr. per utnyttjad årsstudieplats, dels den sociala linjen med en kostnad av ca 9 000 kr. per utnyttjad årsstudieplats.

Från sektorn för vårdyrken kan redovisas att varje utnyttjad årsstudieplats på läkarlinjen kostade mellan ca 40 000 kr. och 52 000 kr. (driftbidraget till undervisningssjukhusen ingår inte i underlaget för beräkningen), medan motsvarande kostnad på sjukgymnastlinjen var ca 19 000 kr.

Inom sektorn för undervisningsyrken kan nämnas dels speciallärarlinjen, gren 2 för utbildning av lärare för hörselskadade barn och teckningslärarlinjen med en kostnad av ca 34 000 resp. ca 33 000 kr. per utnyttjad årsstudieplats, dels förskollärarlinjen och fritidspedagoglinjen med en kostnad av ca 19 000 kr. resp. ca 18 000 kr. per utnyttjad årsstudieplats.

Inom sektorn för kultur- och informationsyrken slutligen kan nämnas tolklinjen (för finska) som kostade ca 30 000 kr. per utnyttjad årsstudieplats och kulturinformationslinjen som kostade ca 19 800 kr. per utnyttjad årsstudieplats.

Beloppen avser som nämnts kostnader under år 1979/80. Kostnaden per årsstudieplats är inte enhetlig över landet utan olika högskoleorter har olika kostnader. Det skall också erinras om att det finns högskoleutbildningar som är betydligt mer kostnadskrävande än vad som redovisats i det föregående. Den musikedagogiska utbildningen i Stockholm kostar ca 100 000 kr. per utnyttjad årsstudieplats och vissa andra estetiska utbildningar är också mycket kostnadskrävande. Generellt kan sägas att teoretisk utbildning är billigare än teknisk-laborativ resp. estetisk-praktisk utbildning.

För den landstingskommunala högskoleutbildningen kan den statliga kostnaden per årsstudieplats beräknas till mellan 10 000 och 11 000 kr. för budgetåret 1981/82. Övriga kostnader täcks av huvudmannen.

1.3 Statlig tillsyn

Som framgår av den tidigare redovisningen är staten huvudman för större delen av högskolan och för viss vuxenutbildning, medan gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning och kommunal högskoleutbildning drivs med kommuner och landstingskommuner som huvudmän.

De nu nämnda kommunala och landstingskommunala utbildningarna får statliga bidrag och står under statlig tillsyn. De är delvis på grund av

statsbidragsgivningen men också av andra skäl föremål för en ganska omfattande och på vissa punkter ingående reglering. Detta gäller särskilt gymnasieskolan.

Den statliga skoladministrationen – dvs. skolöverstyrelsen som central myndighet och länskolnämnderna som regionala myndigheter – har enligt olika författningar inseende över en rad skolformer och utbildningsformer med statlig, kommunal, landstingskommunal eller enskild huvudman. Till dessa hör gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

Enligt förordningen (1981:1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen skall denna se till att de mål och riktlinjer för skolväsendet som riksdagen och regeringen har fastställt förverkligas inom givna ramar och med iakttagande av kravet på en likvärdig utbildningsstandard i hela landet.

I den statliga skoladministrationens tillsyn över skolväsendet ingår besök och inspektioner vid skolor och annan utbildningsverksamhet som står under dess inseende. Instruktionen innehåller särskilda bestämmelser om detta. Där föreskrivs bl. a. följande. Ändamålet med besök och inspektion är i första hand att ge myndigheten kännedom om verksamheten i dess huvuddrag och att i direkt kontakt, utan att ålägga huvudmannen för utbildningen nya uppgifter, fortlöpande stödja och främja en utveckling och planering av utbildningsverksamheten i enlighet med skolans mål. Inspektion kan även utgöra led i sådan handläggning hos skolöverstyrelsen eller hos en länskolnämnd, som utmynnar i att myndigheten beslutar att påtala att bindande föreskrifter i lag, läroplan eller annan författning inte följs. För länskolnämnderna utgör besök kontinuerliga inslag i arbetet. Det ankommer på nämnderna att sätta sig in i hur skolarbetet bedrivs och att därvid följa undervisningen och ta del av förutsättningarna för det lokala arbetet.

För högskolan inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde är universitets- och högskoleämbetet central förvaltningsmyndighet och de sex regionstyrelserna regionala myndigheter. Regleringen av universitets- och högskoleämbetets och regionstyrelsens uppgifter skiljer sig från regleringen av den statliga skoladministrationens uppgifter, delvis beroende på att större delen av högskolan har staten som huvudman.

2 Fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå

Vid sidan av gymnasieskolan och högskolan finns ett mindre antal fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå. En del av dem får statsbidrag. Det finns också en grupp fristående skolor som inte får statsbidrag men som efter framställning från huvudmannen har ställts under statlig tillsyn. Såsom redovisas närmare i det följande gäller i varierande omfattning såsom villkor för statsbidrag och statlig tillsyn krav på att skolorna skall följa vissa av staten uppställda regler för verksamheten. För övriga fristående skolor på dessa nivåer finns inga bestämmelser om verksamhetens innehåll och utformning. Huvudmannen har i princip full frihet därvidlag.

Redovisningen i detta kapitel är begränsad till skolor med statsbidrag och skolor som inte får statsbidrag men som står under statlig tillsyn. I redovisningen görs en uppdelning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning. En utbildning förs därvid till gruppen gymnasial utbildning, om den i fråga om regler för statsbidrag eller statlig tillsyn hittills har behandlats som gymnasial utbildning.

2.1 Skolor med statsbidrag och skolor utan statsbidrag ställda under statlig tillsyn

I *tabell 1* i detta avsnitt redovisas skolor med statsbidrag och skolor utan statsbidrag ställda under statlig tillsyn på gymnasial nivå och i *tabell 2* redovisas vissa utbildningar på eftergymnasial nivå. I *bilaga 2* ges en mer detaljerad beskrivning av de skolor och utbildningar som är upptagna i tabellerna.

2.1.1 Fristående skolor på gymnasial nivå

I tabell 1 har upptagits 44 skolor. Av dessa får 33 statsbidrag medan de 11 övriga endast är ställda under statlig tillsyn. Gruppen statsunderstödda skolor består av 9 skolor med teoretisk utbildning och 24 skolor med yrkesutbildning (22 yrkesskolor och 2 s. k. lanthushållsskolor).

De 11 skolor som inte är statsunderstödda men som står under statlig tillsyn ger alla teoretisk utbildning (Nordiskt musikkonservatorium i Österåker får i likhet med musiklinjen i gymnasieskolan räknas som en teoretisk utbildning).

Av befintliga 44 skolor har 10 tillkommit före år 1900. Under perioden 1900–1950 tillkom 24 skolor som fortfarande bedriver skolverksamhet. 12 av dessa skolor ger teoretisk utbildning och de övriga 12 ger yrkesinriktad

¹ I delbetänkandet (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever föreslog SEH-kommittén att skolor med enskild huvudman skulle benämnas fristående skolor. Efter förslag i prop. 1982/83:1 om skolor med enskild huvudman m. m. har riksdagen beslutat att benämningen fristående skola skall införas i skollagen (UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63). SEH-kommittén använder även i detta betänkande beteckningen fristående skola för skola som har enskild huvudman.

utbildning. Under perioden 1950–1970 nyinrättades 9 skolor – 1 med teoretisk utbildning och 8 med yrkesinriktad utbildning. Efter år 1970 har endast 1 skola tillkommit, nämligen Nordiskt musikkonservatorium i Österåker.

Till bilden av utvecklingen av de fristående skolorna på gymnasial nivå hör också att ett stort antal skolor avvecklats eller kommunaliserats under tiden från år 1920 till början av 1980-talet. Denna utveckling har redovisats i *bilaga I*.

Om man ser till den geografiska spridningen är koncentrationen till storstadslänen, framför allt Stockholms län, påfallande. Av de totalt 44 skolorna finns 28 i Stockholms län. De 7 skolor som finns utanför storstadslänen är med ett undantag, Osby samskola, internatskolor eller skolor försedda med elevhem.

Koncentrationen till storstadslänen har till viss del sin förklaring däri att fristående skolor, som inte är internatskolor, för sin existens är beroende av att kunna rekrytera elever från stora och befolkningstäta områden med goda kommunikationer (jfr SOU 1981:34 *Fristående skolor för skolpliktiga elever* s. 24).

Fyra skolor som upptagits i tabell 1 ger anledning till särskilda kommentarer.

Båda riksinternatskolorna, Grännaskolan i Jönköping och Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket i Sigtuna, redovisas i tabell 1. Skolornas verksamhet regleras dels av förordningen (1970:333) om riksinternatskolor, dels av separata avtal som träffats mellan staten och resp. huvudman. Sigtuna skolstiftelse är huvudman för Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket. Grännaskolan har Jönköpings kommun som huvudman och är därigenom egentligen inte en fristående skola.

Liber Hermods skola – som utgör en division inom Liber Grafiska AB, som i sin tur ingår i Statsföretagsgruppen – är en fristående skola med verksamheten helt inriktad på korrespondensundervisning. Skolan står under statlig tillsyn.

Huvudman för Osby samskola är ett av Osby kommun nästan helägt aktieföretag, Osby samskola AB. Skolan är således formellt sett en skola med enskild huvudman. Den står numera under statlig tillsyn.¹

Tabell 1, som är ordnad länsvis, lämnar upplysningar om skolans namn och hemortskommun, år för inrättande – för skolor som har eller har haft utbildning även på lägre nivå anger årtal inom parentes när gymnasial undervisning första gången anordnades vid skolan – och huruvida statsbidrag utgår eller inte. Skola som får statligt stöd markeras med x i kolumnen för uppgifter om statsbidrag.

I anmärkningskolumnen redovisas skolans inriktning. Därvid används förkortningar för motsvarigheter till vissa utbildningar i gymnasieskolan enligt följande:

- E = treårig ekonomisk linje
- H = treårig humanistisk linje
- N = treårig naturvetenskaplig linje
- S = treårig samhällsvetenskaplig linje
- Ek = tvåårig ekonomisk linje
- So = tvåårig social linje

¹ I tabell 1 förtecknas inte Kungl. Teaterns balettskola. Skolan har under senare år successivt överförts till den statsunderstödda dansarutbildningen vid Riddarfjärdsskolan i Stockholm (såväl grundskola som gymnasieskola) och avvecklingen avslutas med utgången av läsåret 1982/83.

Utöver de skolor som förtecknas i tabell 1 finns ett antal skolor som bedriver undervisningsverksamhet utan att få statligt stöd och utan att vara ställda under statlig tillsyn. Det finns sådana skolor bl. a. för teknisk utbildning, för merkantil och reklamriktad utbildning, för estetisk eller estetisk-praktisk utbildning och för språkutbildning. Även vid en del av de statsunderstödda skolorna bedrivs undervisning som inte är statsbidragsberättigad eller ställd under statlig tillsyn.

Tabell 1 Statsunderstödda eller under statlig tillsyn ställda fristående skolor på gymnasial nivå

Län	Skolans namn	Kommun	År för inrättande	Statsbidrag (x)	Anm.
AB	Svenska Åkeriförbundets yrkesskola	Danderyd	1950	x	Utbildning inom transportsektorn
AB	Nyckelviksskolan	Lidingö	1955	x	Utbildning i konsthantverk, bildinformation samt hantverk för social verksamhet
AB	Kooperativa Förbundets Vår Gård	Nacka	1925	x	Utbildning inom handelssektorn
AB	Ekebyholmsskolan	Norrälje	1898 (1962)		Internat, EHNS
AB	Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket	Sigtuna	1925 ^a 1926 ^a	x	Riksinternatskola, EHNSSo ^b
AB	Anders Beckmans skola	Stockholm	1939	x	Utbildning i mode och reklam
AB	Berghs Reklamsskola	Stockholm	1939	x	Utbildning i grafisk formgivning och marknadsföring med reklam
AB	Enskilda gymnasiet	Stockholm	1906		EHNS
AB	Estniska gymnasiet	Stockholm	1945		NS
AB	Franska skolan	Stockholm	1862 (1954)	x	EHNS
AB	Gerlesborgsskolan	Stockholm	1958	x	Grundläggande konstnärlig utbildning
AB	Handarbetets Vänners vävskola	Stockholm	1874	x	Utbildning i bl. a. slöjd och inredning och vävning
AB	Institutet för försäkringsutbildning	Stockholm	1952	x	Utbildning för anställda inom försäkringsbranschen
AB	Institutet för optometri	Stockholm	1966	x	Fortbildning för leg. optiker
AB	Konstskolan Idun Lovén	Stockholm	1920	x	Utbildning i målning och skulptur
AB	Kristoffersskolan	Stockholm	1949 (1958)	x	Waldorfskola, årskurserna 10-12
AB	Kursverksamhetens vid Stockholms Universitet Balettakademi	Stockholm	1957	x	Treårig dansarutbildning
AB	Köpmannainstitutet	Stockholm	1938	x	Utbildning inom handelssektorn
AB	Lycée Français	Stockholm	1862 (1971)		Fransk läroplan
AB	Carl Malmstens Verkstadsskola	Stockholm	1930	x	Utbildning i möbelsnickeri
AB	Pernbys målarskola	Stockholm	1928	x	Utbildning i målning

^a Avser åren för de två ursprungliga skolornas inrättande.

^b Vid sidan av riksinternatskolverksamheten bedrivs en statsunderstödd engelskspråkig internationell utbildning (International Baccalaureate, IB).

Län	Skolans namn	Kommun	År för in- rättande	Stats- bidrag (x)	Anm.
AB	SHIO-Familjeföretagens föreläsningsverksamhet	Stockholm	1916	x	Fortbildning i olika hantverksyrken
AB	Stockholms Tekniska Institut (STI)	Stockholm	1924	x	Treårig ingenjörsutbildning
AB	Svenska Laboratorieassistentsföreningens kursverksamhet	Stockholm	1942	x	Fortbildning för laboratorieassistenter
AB	Svenska Frisörföreningens yrkesstudio	Stockholm	1962	x	Fortbildning för frisörer
AB	Tyska skolan	Stockholm	1612 (1953)		Tysk läroplan
AB	Vackstanäs lanthushålls- och hemsysterskola	Södertälje	1912	x	Internat. Konsumtionsutbildning. Utbildning av hemvårdare
AB	Nordiskt musikkonservatorium	Österåker	1977		Internat. Utbildning i piano, stråkinstrument och sång
F	Grännaskolan	Jönköping	1963	x	Riksinternatskola. EHNSSo
H	Capellagården	Mörbylånga	1958	x	Internat. Utbildning i möbelsnickeri, textil och keramisk formgivning. Ettåriga kurser och sommarkurser
L	Apelrydsskolan	Båstad	1914	x	Internat. Konsumtionsutbildning
L	Osby samskola	Osby	1906 (1967)		EHNSSoEk
M	Bladins skola	Malmö	1868 (1960)		EHNS
M	Liber Hermods skola	Malmö	1898		EHNSSoEk
O	Dömen Konstskola	Göteborg	1959	x	Grundläggande utbildning i målning, grafik, teckning, kroki m. m.
O	Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet	Göteborg	1924		HS
O	Göteborgs högre samskola	Göteborg	1901	x	EHNS
O	Hovedskous målarskola	Göteborg	1945	x	Grundläggande utbildning i teckning, målning, skulptur och grafik
O	Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola	Göteborg	1968	x	Grundläggande konstnärlig utbildning
O	Sigrid Rudebecks gymnasium	Göteborg	1869 (1903)	x	HNS
O	Rudolf Steinerskolan	Göteborg	1966 (1981)		Waldorfskola, årskurserna 10–11
S	Bergsskolan i Filipstad	Filipstad	1830	x	Treårig ingenjörsutbildning inom sektorerna för metallurgi och berg- och mineralteknik
S	Lundsbergs skola	Storfors	1896	x	Internat. EHNS
W	Sätergläntan Hemslöjdens gård	Leksand	1922	x	Utbildning i slöjd. Internat och decentraliserad riksverksamhet

2.1.2 Fristående utbildningar på eftergymnasial nivå

I tabell 2 redovisas vissa statsunderstödda fristående utbildningar som motsvarar högskoleutbildning.¹ Handelshögskolan i Stockholm vars verksamhet bl. a. rymmer forskning och forskarutbildning tas inte upp i detta sammanhang.

I förteckningen har inte heller Socialpedagogiska institutet tagits med. Det kommer att avvecklas i och med utgången av budgetåret 1982/83. Dess verksamhet kommer att överföras till statligt huvudmannaskap och uppgå i den allmänna utbildningslinje inom högskolan som i dag benämns sociala servicelinjen, men som efter den 1 juli 1983 benämns sociala omsorgslinjen.

Av de tolv redovisade utbildningarna bedrivs åtta i Stockholms län. De fyra utanför detta län hör samtliga till gruppen de fria samfundens teologiska seminarier.

¹ Följande fristående utbildningar står under statlig tillsyn utan att vara statsunderstödda: Diakoniutbildningarna vid Bräcke diakonigård, Ersta Diakonisällskap, Samariterhemmets diakoniskola, Sköndalsinstitutet och Vårsta diakonissanstalt, den skogliga utbildningen vid Gammelkroppa skogsskola (hör till jordbruksdepartementets verksamhetsområde och står under tillsyn av Sveriges lantbruksuniversitet), Kursverksamhetens vid Stockholms Universitet sekreterarskola, Sveriges Riksradios musikskola och Örebro missionskola.

Tabell 2 Statsunderstödda fristående utbildningar motsvarande högskoleutbildning

Län	Utbildningens namn	Kommun	År för in- rättande	Stats- bidrag (x)	Anm.
AB	Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium	Lidingö	1871	x	Utbildning av pastorer och missionärer
AB	Betelseminariet	Stockholm	1866	x	Utbildning av pastorer, missionärer och ungdomsledare
AB	Ericastiftelsen	Stockholm	1934	x	Utbildning i barn- och ungdomspsykiatri
AB	Ersta Diakonisällskaps sjuksköterskeskola	Stockholm	1851	x	Utbildning av sjuksköterskor
AB	Röda Korsets sjuksköterskeskola	Stockholm	1867	x	Utbildning av sjuksköterskor
AB	Sköndalsinstitutet	Stockholm	1898	x	Utbildning av socionomer och kyrkokantorer
AB	Sophiahemmets sjuksköterskeskola	Stockholm	1884	x	Utbildning av sjuksköterskor
AB	Stockholms musikpedagogiska institut	Stockholm	1961	x	Utbildning av musikpedagoger
C	Johannelunds teologiska institut	Uppsala	1863	x	Utbildning av predikanter
F	Missionsskolan Kortebo	Jönköping	1919	x	Utbildning av pastorer, missionärer och evangelister
O	Metodistkyrkans teologiska seminarium	Göteborg	1925	x	Utbildning av pastorer och missionärer
T	Missionsskolan Götabro	Kumla	1947	x	Utbildning av pastorer, missionärer och ungdomsledare

2.2 Bestämmelser om statsbidrag

Bestämmelserna om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå återfinns i ett flertal förordningar. I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för de viktigaste av dessa förordningar och deras huvudsakliga innehåll.

2.2.1 Fristående skolor på gymnasial nivå

Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Lundsbergs skola och Sigrid Rudebecks gymnasium

De viktigaste bestämmelserna om statsbidrag finns i förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor. Enligt förordningen lämnas statsbidrag med i princip 60 % av ett bidragsunderlag, som omfattar kostnader för avlöning av rektor, studierektor och lärare. Till detta avlöningsbidrag kommer bidrag till kostnader för tilläggs pensionsavgift.

Regeringen kan besluta om högre statsbidrag. Avlöningsbidraget uppgår f. n. till 99,5 % av Lundsbergs skolas bidragsunderlag och till 95,5 % av övriga skolors bidragsunderlag. Procenttalet har höjts för att avlöningsbidraget på ett enkelt sätt skall inkludera bidrag till sjukförsäkringsavgift och folkpensionsavgift. Bidraget till kostnaden för tilläggs pensionsavgift, som för redovisningsåret 1982/83 utgör 9,5 % av avlöningsbidraget, läggs däremot ovanpå avlöningsbidraget.

I stället för 99,5 och 95,5 % gällde tidigare 101,5 resp. 97,5 %. Den minskning med 2 % som genomfördes fr. o. m. redovisningsåret 1982/83 var ett sätt att införa en motsvarighet till den tvåprocentiga minskningen av statsbidraget till kommunernas gymnasieskolor.

Enligt särskilda bestämmelser lämnas bidrag även till studie- och yrkesorienteringen och till hälsovården.

Lundsbergs skola får bidrag till elevhemsföreståndare enligt förordningen (1979:454) om statsbidrag till avlöning av föreståndare vid elevhem för elever vid enskild läroanstalt.

De fyra skolorna har statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare, dvs. avlöningsförmånerna fastställs under medverkan av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Bestämmelser om skolornas verksamhet finns i privatskolförordningen (1967:270).

Riksinternatskolorna Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket och Gränaskolan samt den engelskspråkiga internationella gymnasiala utbildningen vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket.

De viktigaste bestämmelserna om statsbidrag till riksinternatskolorna finns i förordningen (1970:333) om riksinternatskolor. Bidrag lämnas till avlöningskostnader enligt samma grunder som gäller för kommuners gymnasieskolor enligt förordningen (1966:115) om statsbidrag till driftkostnader för viss kommunal utbildning. Bidrag lämnas också till kostnader för föreståndare vid elevhem och fritidsledare samt för skolhälsovård. Vidare utgår ett bidrag som i princip motsvarar helt lönekostnadspålägg. För elev

som har utlandssvenska föräldrar utgår statsbidrag till kostnader för skolgång och skolmåltider med belopp som gäller för motsvarande ersättning vid kommunal samverkan på skolväsendets område.

Statsbidrag lämnas också till kostnader för studie- och yrkesorientering enligt föreskrifter i regleringsbrev samt till kostnader för pedagogisk stödpersonal enligt förordningen (SÖ-FS 1981:157) om statsbidrag för pedagogisk stödpersonal vid riksinternatskola. Enligt riksdagens beslut med anledning av prop. 1982/83:1 om skolor med enskild huvudman m. m. (UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) skall systemet för det senare bidraget förenklas.

För riksinternatskolorna tillämpas inte något system med tvåprocentig minskning av statsbidrag. I budgetpropositionen 1983 (prop. 1982/83:100, bil. 10 p. D 20) föreslås emellertid att en sådan minskning skall genomföras fr. o. m. den 1 juli 1983.

Riksinternatskolorna har statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare.

Enligt förordningen (SÖ-FS 1982:202) om internationell gymnasial utbildning vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket får huvudmannen för skolan vid sidan av riksinternatskoleverksamheten anordna engelskspråkig internationell utbildning (International Baccalaureate, IB) med statligt bidrag. Styrelsen för riksinternatskolan är styrelse även för IB-utbildningen.

Statsbidraget beräknas med hänsyn till ett visst antal lärarveckotimmar och ett visst veckotimpris som skolöverstyrelsen bestämmer på grundval av lönenivån för lärare inom närmast motsvarande utbildning i gymnasieskolan. Vidare lämnas bl. a. ett särskilt statsbidrag till kostnader för sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggsavgift. Även beträffande statsbidrag till IB-utbildning föreslås i budgetpropositionen 1983 att en minskning med två procent skall genomföras fr. o. m. den 1 juli 1983.

Vackstanässkolan och Apelrydsskolan

Till de två skolorna lämnas statsbidrag enligt föreskrifter som numera har sin plats i förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lantbruksskolor och förordningen (SÖ-FS 1980:213) om statsbidrag till kostnader för maskiner m. m. vid vissa lantbruksskolor.

Driftbidrag utgår till kostnader för dels avlöningsförmåner för rektor och ordinarie lärare samt, i den omfattning som skolöverstyrelsen bestämmer, avlöningsförmåner för extra ordinarie och extra lärare, timlärare och pensionsavgångna lärare (avlöningsbidrag), dels vissa arbetsgivaravgifter för rektor och lärare enligt lagen (1981:691) om socialavgifter (avgiftsbidrag).

Avlöningsbidrag lämnas i princip med belopp som motsvarar kostnaderna för avlöningsförmånerna. Avgiftsbidrag utgår med ett belopp som motsvarar den sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggsavgift som huvudmannen är skyldig att betala.

Skolorna har statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare. Bestämmelser om skolornas verksamhet finns i stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor.

Bergsskolan i Filipstad

Statsbidrag till Bergsskolan i Filipstad lämnas huvudsakligen enligt förordningen (SÖ-FS 1977:77) om Bergsskolan i Filipstad. Förordningens bestämmelser innebär i korthet att statsbidrag utgår med belopp motsvarande kostnader för löner till rektor och lärare, vartill kommer bidrag till folkpensionsavgift, sjukpensionsavgift och tilläggs pensionsavgift.

Bidrag lämnas också enligt förordningen (SÖ-FS 1981:155) om statsbidrag för pedagogisk stödpersonal vid Bergsskolan i Filipstad. Enligt riksdagens beslut med anledning av prop. 1982/83:1 om skolor med enskild huvudman m. m. (UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) skall systemet för detta bidrag förenklas.

Enligt förordningen (SÖ-FS 1982:88) om minskning av statsbidrag till Bergsskolan i Filipstad skall bidragen till skolan minskas med 2 % av de belopp som annars skulle ha utgetts.

Skolan har statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare.

Kristofferskolan

Skolan får statsbidrag för samtliga sina årskurser enligt förordningen (SÖ-FS 1978:174) om statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm.

Statsbidrag utgår med 99 % av ett bidragsunderlag som omfattar dels lönekostnad för skolledare och lärare, dels kostnad för sociala avgifter. Skolan har ingen personal med statligt reglerad anställning.

Enligt riksdagens beslut med anledning av prop. 1982/83:1 om skolor med enskild huvudman m. m. (UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) skall bidragssystemet ändras även för årskurserna 10–12 vid skolan.

Svenska Åkeriförbundets yrkesskola, Nyckelviksskolan, Kooperativa Förbundets Vår Gård, Anders Beckmans skola, Berghs Reklamskola, Gerlesborgsskolan, Handarbetets Vänners vävskola, Institutet för försäkringsutbildning, Institutet för optometri, Konstskolan Idun Lovén, Kursverksamhetens vid Stockholms Universitet Balettakademi, Köpmannainstitutet, Carl Malmstens Verkstadsskola, Pernbys målarskola, SHIO-Familjeföretagens föreläsningverksamhet, Stockholms Tekniska Institut, Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet, Svenska Frisörföreningens yrkesstudio, Capellagården, Dömen Konstskola, Hovedskous målarskola, Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola och Sätergläntan Hemslöjdens gård

Statsbidrag utgår till dessa 23 skolor enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. För viss utbildning, som administreras från Sätergläntan Hemslöjdens gård men anordnas länsvis, lämnas statsbidrag enligt förordningen (SÖ-FS 1977:18) om statsbidrag till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund för riksomfattande kursverksamhet m. m. För sommarkurser vid Capellagården lämnas statsbidrag enligt föreskrifter i regleringsbrev.

Enligt den förstnämnda förordningen delas de enskilda yrkesskolorna i statsbidragshänseende upp i A- och B-skolor.

Uppdelningen hänför sig till äldre förhållanden.¹ A-skolor hade och har fortfarande förmånligare villkor för det reguljära bidraget. Tre skolor är A-skolor, nämligen Carl Malmstens Verkstadsskola, Institutet för optometri och Köpmannainstitutet.

Till heltidskurs vid A-skola utgår statsbidrag till lärarlöner på grundval av beräknad normallönekostnad samt till särskilda kostnader med visst årligt belopp. För deltidskurser vid A-skola utgår statsbidrag med visst belopp för lektion. Härutöver utgår till A-skola särskilt tillägg med 10 % av bidraget till driftkostnader. Statsbidrag utgår också för ersättning till föreläsare vid A-skola.

För B-skola gäller statsbidragsbestämmelser som har vissa likheter med reglerna för A-skola men är oförmånligare än dessa. Om synnerliga skäl föreligger får dock bidrag utgå till B-skola med ända upp till 100 procent av de kostnader för skolan vilka inte täcks av kommunala bidrag, elevavgifter eller inkomster från produktion eller inkomster av annat slag.

Även A-skolor kan efter särskild framställning till regeringen få full täckning för de kostnader som inte kan täckas på annat sätt.

Både A- och B-skolor kan få statsbidrag till anskaffande av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Bidrag lämnas till B-skolor med högst hälften av kostnaderna och till A-skolor med hälften eller, om särskilda skäl föreligger, med två tredjedelar av kostnaderna. De nyss nämnda möjligheterna för A- och B-skola att få full kostnadstäckning gäller även undervisningsmateriel.

Skolorna har ingen personal med statligt reglerad anställning.

2.2.2 Fristående utbildningar på eftergymnasial nivå

Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium, Betelseminariet, Johan-nelunds teologiska institut, Missionsskolan Kortebo, Metodistkyrkans teologiska seminarium och Missionsskolan Götabro

Statsbidrag utgår enligt förordningen den 15 juni 1978 (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Bidraget är uppdelat dels på ett allmänt bidrag, dels på ett särskilt bidrag. Det allmänna bidraget, som är ca 80 % av det totala bidraget, utgörs dels av ett grundbidrag som årligen utgår med lika stort belopp till varje seminarium eller skola, dels av bidrag som fördelas i proportion till lönesumman vid resp. seminarium eller skola. Det särskilda bidraget som också fördelas i proportion till varje seminariums och skolas lönesumma skall användas till kostnader för samarbete med högskolan.

Ericastiftelsen

Statsbidrag utgår enligt ett avtal mellan staten, Stockholms läns landstingskommun och Ericastiftelsen från år 1974. Bidrag lämnas huvudsakligen för lönekostnader.

¹ Fr. o. m. budgetåret 1945/46 uppdelades skolorna i A- och B-skolor. A-skolor var sådana skolor som fick statsbidrag enligt samma grunder och i samma omfattning som kommunal anstalt för yrkesutbildning. Statsbidrag till B-skolor gavs i en omfattning som bestämdes för varje skola för sig.

Ersta Diakonisällskaps sjuksköterskeskola, Röda Korsets sjuksköterskeskola och Sophiahemmets sjuksköterskeskola.

Bidrag lämnas enligt samma grunder som gäller för sjuksköterskeutbildning inom kommunal högskoleutbildning. Föreskrifter finns i förordningen (1977:396) om enskild sjuksköterskeutbildning och i regleringsbrev.

Den 1 juli 1982 infördes ett nytt bidragssystem för kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet (prop. 1981/82:89, UbU 1981/82:20, rskr 1981/82:248). Det nya systemet innebär i korthet följande. På grundval av riksdagens beslut om planeringsramar bestämmer regeringen för varje huvudman och redovisningsår ett totalbidrag (schablonbidrag). Beräkningen av schablonbidraget utgår från att huvudmannen anordnar utbildning på av regeringen angivna linjer med ett av regeringen angivet antal platser och att platserna tas i anspråk. Därvid beräknas ett visst belopp per elev och termin. Föreskrifter om statsbidraget finns i förordningen (1982:390) om statsbidrag till kommunal högskoleutbildning inom vårdområdet.

Sköndalsinstitutet

Bidrag utgår fr. o. m. budgetåret 1982/83 med visst belopp per årsstudieplats. Detta belopp svarar mot 90 % av medelkostnaden för en årsstudieplats på den sociala linjen inom högskolan. För budgetåret 1982/83 uppgår bidraget per årsstudieplats till 9 500 kronor. Antalet årsstudieplatser är 180.

Stockholms musikpedagogiska institut

I avvaktan på utredning om institutets framtida ställning i utbildningsväsendet utgår bidrag med visst belopp per årsstudieplats. Beloppet uppräknas årligen efter kostnadsutvecklingen. Det utgjorde 6 000 kr. budgetåret 1981/82. Antalet årsstudieplatser är 250.

2.3 Statlig tillsyn

Som framgår av den tidigare redovisningen lämnas statsbidrag till vissa fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå. Som villkor för statsbidrag har staten uppställt regler för skolornas verksamhet. Reglerna varierar mellan olika skolor. I en del fall är regleringen omfattande och ingående. Att bidraget används på avsett sätt och att villkoren i övrigt följs kan kontrolleras genom statlig tillsyn. Även tillsynen har karaktär av villkor för statsbidraget.

Reglering av statsunderstödda fristående skolor finns bl. a. i privatskol-förordningen (1967:270), förordningen (1970:333) om riksinternatskolor, förordningen (SÖ-FS 1982:202) om internationell gymnasial utbildning vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, förordningen (SÖ-FS 1977:77) om Bergsskolan i Filipstad, stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor, förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor och förordningen (SÖ-FS 1978:174) om statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm. Härtill kommer

på eftergymnasial nivå bl. a. förordningen (1977:396) om enskild sjuksköterskeutbildning.

Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever står i vissa fall under statlig tillsyn, trots att statsbidrag inte lämnas. Det gäller skolor som genom särskilt beslut av regeringen har ställts under statlig tillsyn på framställning därom från huvudmannen. Statlig tillsyn är en förutsättning för att skolans utbildning skall tillerkännas ett visst kompetensvärde eller för att eleverna skall kunna få studiestöd (jfr kapitlen 9 och 10). Som villkor för att skolan skall stå under statlig tillsyn kan regeringen föreskriva vissa regler för utbildningen. I allmänhet gäller en begränsad reglering bestående huvudsakligen i att skolan skall följa en läroplan som fastställs av skolöverstyrelsen och att rektor skall ha viss rapportskyldighet.

Vilken eller vilka myndigheter som skall utöva den statliga tillsynen anges som regel i den förordning som gäller för skolan eller i det särskilda beslutet om att skolan medges stå under statlig tillsyn. Normalt är såväl skolöverstyrelsen som länskolnämnden tillsynsmyndighet för skolor på gymnasial nivå. För utbildning på eftergymnasial nivå är i flertalet fall universitets- och högskoleämbetet tillsynsmyndighet.

Tillsynens innehåll beror på vilken statlig reglering som gäller för skolans verksamhet. Inom den ramen gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om skolöverstyrelsens och länskolnämndens tillsyn i förordningen (1981:1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen (se avsnitt 1.3).

Skolor som inte står under statlig tillsyn kan under vissa förutsättningar inspekteras av skolöverstyrelsen. Förutsättningarna för sådan inspektion är angivna i 51 § skollagen. Enligt denna paragraf kan en skola som inte enligt skollagen eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseende eller inspektion och som tar emot elever under 20 år inspekteras av den centrala statsmyndighet till vars arbetsområde skolan närmast hör. En sådan inspektion får företas endast om särskild anledning härtill finns (närmast om sådana allvarliga missförhållanden förmodas råda vid skolan att ingripande med stöd av 51 § andra stycket skollagen kan bli aktuellt). Denna särskilda inspektionsrätt behandlas närmare i avsnitt 11.3. Det bör tilläggas att en skola som bedriver verksamhet som strider mot svensk lag kan bli föremål för ingripande från samhällets sida, även om den endast tar emot elever över 20 år.

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the war. It is followed by a detailed account of the military operations in the various theaters of war. The author then discusses the political and economic conditions of the belligerent nations and the impact of the war on the civilian population. The report concludes with a summary of the author's observations and a forecast for the future course of the conflict.

The following table shows the distribution of the population in the various regions of the country during the year 1911.

Region	Population (1911)
North	1,200,000
South	1,500,000
East	1,800,000
West	1,600,000
Central	1,400,000
Total	7,500,000

3 Vissa utgångspunkter för SEH-kommitténs överväganden

Som utgångspunkt för sina överväganden i delbetänkandet (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever redovisade SEH-kommittén de principiella förutsättningarna för sådana skolor. Därvid behandlade kommittén sådana aspekter som internationella förpliktelser, föräldrarätten, undervisningsverksamhet från näringsrättslig synpunkt, skolpliktens innebörd samt behovet ur samhällets och individers synvinkel av fristående skolor i vilka skolplikten får fullgöras.

Flertalet av dessa aspekter finns även när det gäller fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. SEH-kommittén redovisar först (avsnitt 3.1) som en bakgrund vissa rättsregler m. m. som är av betydelse för de fristående gymnasiala och eftergymnasiala skolorna. Därefter (avsnitt 3.2) behandlas det behov som ur samhällets och individers synvinkel kan föreligga av fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå vid sidan av de skolor på dessa nivåer som drivs av det allmänna. Slutligen redovisas SEH-kommitténs avgränsning av utredningsområdet (avsnitt 3.3).

3.1 Regler av betydelse för fristående skolor över grundskolenivå

3.1.1 Internationella förpliktelser

Såsom redovisades i SEH-kommitténs delbetänkande (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever, 4 kap., behandlas rätten till undervisning i flera internationella överenskommelser som Sverige har tillträtt. Genom att tillträda konventionerna har Sverige gentemot de övriga konventionsstaterna förpliktat sig att, så snart konventionerna trätt i kraft, tillförsäkra enskilda personer de i konventionerna angivna fri- och rättigheterna.

I Sverige blir en konvention inte automatiskt tillämplig nationell rätt. För att de rättsliga principer som kommit till uttryck i konventionen skall gälla för den inomstatliga rättstillämpningen måste principerna vid behov tas upp i en motsvarande svensk lag (transformering). Någon särskild lagstiftning behövs inte, om redan gällande lagbestämmelser och andra rättsprinciper är tillräckliga för att Sverige skall kunna fullgöra sina åtaganden enligt konventionen. Det har vid Sveriges tillträde till de konventioner som berörs i

det följande såvitt gäller utbildning inte ansetts nödvändigt med någon särskild lagstiftning, eftersom gällande lagbestämmelser och andra rättsprinciper i vårt land bedömts vara så utformade att de olika åtagandena kan fullgöras inom ramen för regelsystemet.

De konventioner som behandlar rätten till undervisning har sin största praktiska betydelse för undervisningen under skolpliktstiden. Barnen står då fortfarande under föräldrarnas vårdnad. Detta är ett av skälen till att vissa bestämmelser i konventionerna handlar om föräldrarnas och inte barnens rätt i förhållande till det allmänna. Konventionerna har emellertid betydelse även för undervisning efter skolpliktstiden. Enstaka bestämmelser i konventionerna tar sikte just på sådan undervisning och föreskriver att den skall göras allmänt tillgänglig. I Sverige fullgör de allra flesta ungdomar en skolgång som sträcker sig minst två år över skolpliktstiden. Vad gäller föräldrarnas roll bör man hålla i minnet att en del av undervisningen efter skolpliktens upphörande normalt infaller under tid då barnet fortfarande står under föräldrarnas vårdnad.

Till de konventioner som behandlar rätten till undervisning hör främst dels ett första tilläggsprotokoll av den 20 mars 1952 till Europarådets konvention den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, dels en av Unescos generalkonferens den 14 december 1960 antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen, dels två av FN:s generalförsamling den 16 december 1966 antagna konventioner, nämligen internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Konventionernas bestämmelser om rätten till undervisning skall ses mot bakgrund av art. 26 i den av FN:s generalförsamling den 10 december 1948 antagna allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, en förklaring som inte är en konvention och alltså inte bindande som en sådan.

I nämnda art. 26 uttalas i första momentet att envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära undervisningen skall vara obligatorisk. Yrkesundervisning och teknisk undervisning skall vara allmänt tillgängliga. Den högre undervisningen skall stå öppen i lika mån för alla på grundval av deras duglighet. Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer enligt artikelns tredje moment i främsta rummet barnens föräldrar.

De nämnda konventionernas bestämmelser om undervisning behandlar bl. a. rätten att få tillgång till undervisning på olika nivåer, föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse och rätten att driva och utnyttja fristående skolor. Konventionsbestämmelserna redovisas i *bilaga 5*. Av de nämnda konventionerna innehåller Unesco-konventionen och FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter särskilda bestämmelser om undervisning ovanför grundskolenivå.

3.1.2 Föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad och underhållsskyldighet

I föräldrabalken finns bestämmelser av civilrättslig karaktär om vårdnad och underhållsskyldighet. Bestämmelserna reglerar förhållandet mellan å ena sidan barnet och å andra sidan vårdnadshavare och underhållsskyldiga.

Eftersom bestämmelserna har betydelse även för beslut att välja en fristående skola återges de här i korthet.

I 6 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om vårdnaden av barn. I propositionen (1981/82:168) om vårdnad och umgänge m. m. föreslås vissa ändringar i bestämmelserna. Riksdagen väntas ta ställning till förslagen i början av år 1983. Om ändringarna antas kommer bl. a. följande att gälla. Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte domstol har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade förmyndare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år eller dessförinnan ingår äktenskap. Vårdnadshavare har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall bl. a. bevaka att barnet får tillfredsställande utbildning. Vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter och skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

Bestämmelser om föräldrars underhållsskyldighet finns i 7 kap. föräldrabalken. Enligt dessa bestämmelser skall föräldrarna svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. När föräldrarnas underhållsskyldighet bestäms skall hänsyn tas till barnets egna inkomster och tillgångar samt till barnets sociala förmåner under beaktande av vad som följer av föreskrifterna om dem. Underhållsskyldigheten upphör när barnet fyller 18 år. Går barnet i skolan vid denna tidpunkt eller återupptas skolgången innan barnet fyller 19 år, är föräldrarna dock intill dess barnet fyller 21 år underhållsskyldiga så länge skolgången pågår. Till skolgång räknas i detta sammanhang studier i grundskolan eller gymnasieskolan och annan jämförlig grundutbildning.

3.1.3 Rätten att driva och utnyttja fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå

Rätten att här i landet bedriva näring i form av undervisningsverksamhet följer för svenska fysiska och juridiska personers del¹ av den oskrivna allmänna principen att näringsfrihet råder i den mån stadganden om förbud eller tillståndstvång saknas.

¹ Beträffande utländska fysiska och juridiska personer gäller lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket. Med utländskt företag avses i lagen en juridisk person som är bildad enligt lagen i en främmande stat. Såvitt gäller undervisningsverksamhet innebär lagen att här i landet bosatt utlänning likställs med svensk medborgare beträffande rätt att idka näring. Utlänning som inte är likställd med svensk medborgare kan under vissa förutsättningar få bedriva näring här efter särskilt tillstånd (näringstillstånd). Utländska företag måste i princip alltid ha särskilt tillstånd.

Rätten att bedriva näring i form av undervisningsverksamhet måste självfallet utövas inom ramen för allmänna rättsregler och de regler som gäller för näringsverksamhet i allmänhet eller speciellt för undervisningsverksamhet. Verksamheten får givetvis inte bedrivas på ett lagstridigt sätt (t. ex. får aga inte förekomma). Vissa föreskrifter om kontroll kan gälla. Det kan även finnas indirekta restriktioner, såsom att utbildningen måste följa vissa regler för att tillerkännas kompetensvärde i vissa sammanhang. För detta kan i sin tur krävas att skolan underkastar sig särskild kontroll.

För fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever gäller de tidigare nämnda föreskrifterna i 51 § skollagen. Om en skola som inte står under statlig tillsyn tar emot elever under 20 år kan skolöverstyrelsen på förekommen anledning inspektera den och, om allvarliga missförhållanden råder och inte avhjälpas, vid vite förbjuda fortsatt verksamhet.

När eleverna inte är skolpliktiga kan huvudmannen för en fristående skola i princip själv helt bestämma undervisningens innehåll. Huvudmannen för en fristående skola kan också i princip själv avgöra vilka inträdesvillkor och elevavgifter som skall tillämpas. Som villkor för att skolan skall få statsbidrag eller på egen begäran stå under statlig tillsyn kan emellertid vissa föreskrifter i dessa – och andra – hänseenden gälla (jfr avsnitt 2.3 samt kapitlen 8–9). Beträffande förutsättningarna för att utbildningen skall tillerkännas kompetensvärde hänvisas till kapitel 9.

Elever vid vissa fristående skolor kan enligt gällande regler under vissa förutsättningar få studiestöd på samma villkor som elever vid offentliga skolor. En första förutsättning är att skolan – till följd av statsbidragsgivning eller till följd av särskilt beslut – står under statlig tillsyn (jfr kapitel 10).

Den som vill genomgå utbildning vid en fristående skola har i förhållande till det allmänna full frihet att göra detta. I denna rättighet ligger emellertid inte någon skyldighet för den fristående skolan att ta emot den intresserade som elev. Som nyss nämnts kan huvudmannen för en fristående skola i princip själv avgöra vilka inträdesvillkor som skall tillämpas. Rätten att genomgå en fristående skola innebär inte heller att utbildningen berättigar till studiestöd eller tillerkänns kompetensvärde vid tillträde till högre studier i offentlig regi. Såsom framgått är studiestöd och kompetensvärde beroende av vad som följer av särskilda föreskrifter och andra beslut.

3.2 Behov av fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå ur samhällets och individers synvinkel

SEH-kommittén har i sitt delbetänkande (SOU 1981:34) *Fristående skolor för skolpliktiga elever*, avsnitten 4.5 och 4.6, sökt belysa de behov som samhället och individer kan ha av fristående skolor på grundskolenivå. Kommittén har visat att förutsättningarna för de fristående skolorna och deras verksamhet successivt har förändrats som en följd av den reformering av skolväsendet som genomförts framför allt under 1950- och 1960-talen. Vid

sin analys fann kommittén att det för det allmänna skolväsendet kunde vara av värde att fristående skolor bedrev pedagogisk-metodisk försöksverksamhet eller undervisning enligt ett speciellt pedagogiskt system. Erfarenheterna av verksamheten skulle återföras till det allmänna skolväsendet genom olika former av samverkan mellan fristående skola och grundskolan. I betänkandet redovisade kommittén också den betydelse fristående skolors verksamhet kunde ha för att tillgodose behov hos individer.

De fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå som redovisats i det föregående (avsnitt 2.1) kan indelas i två huvudgrupper.

Den ena huvudgruppen består av fristående skolor vilkas verksamhet inte på ett påtagligt sätt skiljer sig från de utbildningar som finns i det allmänna utbildningsväsendet. Huruvida en fristående skola av detta slag tillgodoser ett behov ur samhällets synvinkel beror på om det är ett samhällsintresse att tillgången på elevplatser är hög på ifrågavarande studievägar eller studieorter. Med gymnasieskolans och högskolans nuvarande omfattning torde ett sådant intresse sällan föreligga.

SEH-kommittén vill framhålla att en fristående skola, vars verksamhet till innehåll och form överensstämmer med en utbildning inom det allmänna utbildningsväsendet, kan fylla ett behov för vissa enskilda individer även om de skulle kunna beredas plats på motsvarande utbildning i offentlig regi. Den som t. ex. blir utsatt för mobbning eller vantrivs kan behöva byta skola och då kanske endast en fristående skola ger denna möjlighet. På nu aktuella utbildningsnivåer torde endast mycket få elever behöva byta miljö. Internatskolorna – som i fråga om själva undervisningens form och innehåll inte avviker från den allmänna gymnasieskolan – har dock ett antal elever som varit i behov av radikalt miljöbyte.

Att enskilda individer kan ha intresse av fristående skolor av det slag som nu är i fråga visas av antalet sökande till skolorna.

Den andra gruppen består av skolor som är ett *komplement till det allmännas utbildningsutbud*. Dessa skolor är bl. a. följande.

Det finns ett mindre antal statsunderstödda fristående skolor – jfr avsnitt 2.1.1 – som ger *estetisk eller estetisk-praktisk utbildning*. Dessa skolor har ingen direkt motsvarighet inom gymnasieskolan. Skolorna tillför samhället utbildningsresurser som inte står till förfogande på annat sätt. Dessa utbildningar fyller också ett behov för enskilda individer. Enligt uppgifter från skolorna är antalet sökande dubbelt eller mångdubbelt större än antalet antagningsplatser och de elever som genomgått dessa utbildningar är mycket eftersökta på arbetsmarknaden.

S. k. *internationell skola* har inte heller någon direkt motsvarighet inom gymnasieskolan. Termen internationell skola används i proposition 1982/83:1 som beteckning på skolor med internationell inriktning på grundskolenivå som skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt utbildning utomlands.¹ SEH-kommittén använder termen om motsvarande skola på det gymnasiala stadiet. Den internationella inriktningen innebär att undervisningen helt eller till stor del bedrivs på annat språk än svenska och att den som regel bygger på utländsk läroplan. Som internationell skola kan räknas dels den statsunderstödda engelskspråkiga gymnasiala utbildningen

¹ Termen används även i 34 a § i den efter förslag i propositionen av riksdagen antagna lagen (1982:1241) om ändring i skollagen (1962:319).

vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket,¹ dels Tyska skolan i Stockholm, dels Lycée Français i Stockholm (jfr redovisningen i avsnitt 2.1.1). Enligt SEH-kommitténs mening fyller skolor av detta slag ett behov såväl för enskilda individer som för samhället. Barn och ungdomar – utländska och i vissa fall även svenska medborgare – som vistas i landet en kortare tid får genom dessa skolor en för deras kommande verksamhet särskilt anpassad utbildning på ett främmande språk. Skolorna underlättar för föräldrar att tillfälligt vistas i landet för uppdrag eller studier och ger bättre förutsättningar för Sverige att ta emot bl. a. utländska experter och forskare som kan göra betydelsefulla insatser för svenskt näringsliv och svensk forskning.

Det finns utbildningar som i fråga om *ämnesinnehåll* har nära motsvarigheter i gymnasieskolans studievägar men som ändå skiljer sig från dessa, därför att de t. ex. upptar ett ämne som saknas på motsvarande studieväg i gymnasieskolan eller ger åt ett ämne ett större utrymme än eljest för att eleverna skall kunna få djupare kunskaper inom området. Som exempel kan nämnas Franska skolan i Stockholm, som lägger tonvikten vid studiet av det franska språket och den franska kulturen.

Skolor som bygger på och tillämpar *särskilda pedagogiska teorier och modeller* kan också enligt SEH-kommitténs uppfattning fylla ett behov för samhälle och individ. Typfallet är skola som verkar efter ett visst pedagogiskt system eller förverkligar en speciell uppfostringsidé. Som exempel kan nämnas Kristofferskolan i Stockholm (Rudolf Steiners pedagogik). Det utvecklingsarbete som reguljärt sker i gymnasieskolan kan på ett värdefullt sätt kompletteras genom verksamhet i fristående skolor. Det är angeläget att erfarenheterna återförs till den kommunala skolan.

Skolor som ger *utbildning kombinerad med internat*, t. ex. riksinternat-skolorna, fyller också ett behov för samhälle och individer. Skolor av denna typ gör det möjligt för barn till svenska medborgare med anställning utomlands att få en svensk gymnasial skolutbildning. Behovet av sådan utbildning är på gymnasial nivå större än på grundskolenivå. De svenska utlandsskolorna omfattar endast grundskolestadierna och svensk gymnasial skolutbildning utomlands ges endast i form av korrespondensundervisning. Det är ur samhällets synvinkel värdefullt att skolgången för barn till de svenskar som är beredda att ta anställning utomlands kan ordnas på ett sådant sätt att inte skolgångsproblem blir ett hinder för dem att ta sådan anställning. Internat-skolorna har också en funktion att fylla för ungdomar som är från glesbygd och inte kan beredas en tillfredsställande inackordering

¹ Det anordnas i Stockholms kommun – med kommunen som huvudman och med Stockholms skolstyrelse som styrelse för utbildningen – en engelskspråkig utbildning vid Norra Reals gymnasium. Denna utbildning är statsunderstödd, men den ingår inte i gymnasieskolan. Utbildningen är fr. o. m. budgetåret 1982/83 reguljär. Enligt förordningen (SÖ-FS 1982:200) om engelskspråkig gymnasial utbildning i Stockholm skall utbildningen för den elev som så önskar kunna leda fram till examen International Baccalaureate (IB) med diplom från International Baccalaureate Office (IBO) i Genève. Behörig att intas som elev i årskurs 1 är den som för längre tid vistas i Sverige och som dels har tillräckliga kunskaper i engelska, dels har tillräckliga kunskaper i övrigt för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Företråde – vid konkurrens – har den som inte är och inte heller skall vara kyrkobokförd i Sverige. Utbildningen omfattar tre årskurser och av varje årskurs får med statsbidrag anordnas högst en klass.

och för ungdomar som är i behov av miljöbyte. SEH-kommittén vill tillägga att inackordering i familj eller i elevhem anordnat av kommun också är tänkbara alternativ för vissa elevgrupper.

SEH-kommittén vill slutligen erinra om skolor med *konfessionell inriktning* (skolor med arbetsmiljö med konfessionell prägel). Kännetecknande för dessa skolor är dels att de har en religionsundervisning som till skillnad från det allmänna skolväsendets inte är neutral utan utgår från en bestämd konfession, dels att de också söker skapa arbetsformer och arbetsmiljö som är genomsyrade av en bestämd livshållning som har sin utgångspunkt i konfessionen.

SEH-kommittén konstaterade i sitt delbetänkande (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever att ett antal skolor med konfessionell prägel tillkommit efter år 1970 och att anledningen därtill var att söka i det förhållandet att den allmänna skolan enligt föräldrarnas uppfattning sekulariserades genom införandet av 1969 års läroplan för grundskolan. På gymnasial nivå är situationen en annan. Det är på detta stadium fråga om elever som med stigande ålder och tilltagande mognad själva kan ta ställning i livsåskådningsfrågorna. Det finns emellertid föräldrar som gärna ser att det ges möjlighet att också på gymnasial nivå erhålla en skolundervisning och en arbetsmiljö som präglas av en bestämd livshållning som har sin utgångspunkt i en konfession. Krav på sådan undervisning på gymnasial nivå kan också ställas av vissa elever.

På eftergymnasial nivå fyller de fristående skolorna ett behov av utbildning som i flertalet fall inte tillgodoses på annat sätt eller som endast till en del tillgodoses av samhället inom ramen för högskolan. I fråga om exempelvis Stockholms musikpedagogiska institut utgör verksamheten ett komplement till musikleäro- och musikpedagogutbildningen i offentlig regi, vilket bedömts ha ett särskilt värde för bl. a. den kommunala musikskolan. De fria samfundens teologiska seminarier fyller behov dels för individen, dels för resp. samfund.

3.3 Avgränsning av SEH-kommitténs utredningsområde

I SEH-kommitténs direktiv (se *bilaga 4*) anförde föredragande statsrådet:

”... Utredningen bör därjämte även behandla enskilda skolor med utbildning på det gymnasiala stadiet och då koncentrera sig på skolor som meddelar undervisning enligt gymnasieskolans läroplan med främst tre- och tvååriga studievägar. Beträffande enskilda yrkesskolor bör utredningens arbete i första hand syfta till att föreslå förenklade statsbidragsbestämmelser.”

I enlighet med sina direktiv har SEH-kommittén i vad gäller de förslag som läggs fram i det följande inriktat sig huvudsakligen på det gymnasiala stadiet. Kommittén vill dock framhålla att det är svårt att dra en klar gräns mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning. De förslag som SEH-kommittén lägger fram avser i första hand fristående skolor på det gymnasiala stadiet men förslagen till kriterier för statligt stöd, till former för statligt stöd och

även i övrigt kan i vissa fall också gälla skolor vilkas utbildning kan betraktas som eftergymnasial.

SEH-kommittén hänvisar i övrigt beträffande frågan om gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning till kapitel 4.

4 Överväganden och förslag beträffande gränsdragning mellan gymnasial och eftergymnasial utbildning m. m.

SEH-kommittén har i det föregående (avsnitt 2.1) redovisat de fristående skolor och utbildningar på nivån ovanför grundskolenivån, som är statsunderstödda eller som – utan att vara statsunderstödda – är ställda under statlig tillsyn.

SEH-kommittén har vid sin genomgång av de fristående skolor som brukar betraktas som utbildning på gymnasial nivå funnit anledning att diskutera huruvida vissa av dessa utbildningar efter innehållet skall karakteriseras som utbildning på gymnasial eller eftergymnasial nivå.

4.1 Nuvarande förhållanden beträffande utbildning i offentlig regi

För det allmänna utbildningsväsendets del kan man i formell mening klassificera all utbildning inom gymnasieskolan som gymnasial och all utbildning inom högskolan som eftergymnasial. En sådan uppdelning återspeglar inte alltid klart en motsvarande skillnad i utbildningsnivå.

Gymnasieskolan bygger på grundskolan. Viss utbildning i gymnasieskolan bygger dock på högre skolunderbyggnad än grundskolan. Så är fallet med en del specialkurser, bl. a. sådana specialkurser som bygger på lägst tvåårig utbildning i gymnasieskolan och som kallas högre specialkurser. Dessa specialkurser har varierande längd, vanligen ett år, och utgör en vidareutbildning eller en specialisering på grundval av vissa linjer eller specialkurser, huvudsakligen de tvååriga yrkesinriktade linjerna.

Såsom nämnts i det föregående anordnas grundläggande högskoleutbildning som allmän, lokal eller individuell utbildningslinje eller som enstaka kurs. För tillträde till sådana utbildningar gäller inträdesfordringar som i regel omfattar såväl villkor för allmän behörighet som villkor för särskild behörighet.

Den som genomgått minst tvåårig linje i gymnasieskolan och har minst två års avslutade studier i svenska och engelska har allmän behörighet. Även genomgång av tvåårig grundskoleanknuten specialkurs ger allmän behörighet om två års studier i engelska och svenska ingått i studiekursen. Vissa andra specialkurser i gymnasieskolan kan också ge allmän behörighet (se närmare avsnitt 9.4).

Det finns emellertid vissa högskoleutbildningar som inte följer de nämnda reglerna om behörighet. Hit hör vissa allmänna utbildningslinjer som genom

högskolereformen år 1977 ersatte tidigare utbildningar i andra skolformer och för vilka behörighetsvillkoren har fastställts med utgångspunkt i de regler om behörighet som gällde för motsvarande utbildning före inordnandet i högskolan. Även vissa andra utbildningar inom högskolan hör till denna grupp. Åtskilliga av de utbildningar som inte följer de vanliga reglerna om behörighet hör hemma inom sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken. I en del fall kan sökande tas in till utbildningen direkt efter avslutad grundskola. I stället för tvåårig gymnasial utbildning gäller emellertid oftast andra krav, t. ex. att den sökande har uppnått viss ålder eller har speciella förutsättningar för den sökta utbildningen (god förmåga att uttrycka sig på svenska, norska eller danska för allmänpraktiska medielinjen, lämplig fysik, musikalitet och rytmiskt för danslinjen etc.). Ofta krävs att speciella förutsättningar skall dokumenteras genom inträdesprov eller arbetsprover.

Man kan konstatera att grundläggande högskoleutbildning och utbildning i gymnasieskolan i vissa fall kan vara parallella. Det gäller såväl elevåldern – om utgångspunkten för jämförelsen är ungdomar i åldern 16–24 år – som studienivån. Däremot anordnas inte samma utbildning både som högskoleutbildning och som utbildning i gymnasieskolan.

4.2 Nuvarande förhållanden beträffande fristående utbildningar

De 12 skolor som redovisas i tabell 2 i avsnitt 2.1.2 är alla klassificerade som utbildning motsvarande högskoleutbildning.¹

De 33 statsunderstödda skolor som redovisas i tabell 1 i avsnitt 2.1.1 har hittills behandlats som gymnasial utbildning. Det är emellertid inte givet att så bör ske i framtiden i samtliga fall.

Genom högskolereformen år 1977 fick högskolebegreppet ett annat och vidare innehåll än tidigare. En rad utbildningar, däribland några som tidigare anordnats inom gymnasieskolan, inordnades i högskolan och klassificerades därmed som högskoleutbildning, t. ex. laboratorieassistentutbildningen och arbetsterapeututbildningen.

Frågor om inordnande av fristående skolors utbildning i högskolan eller om klassificering av sådan utbildning som utbildning motsvarande högskoleutbildning har i vissa fall aktualiserats av utbildningsanordnarna själva, antingen direkt eller genom en utredning där dessa varit representerade.

Som exempel kan nämnas utbildningen av musikpedagoger vid Stockholms musikpedagogiska institut (SMI). Det är en yrkesutbildning som företrädesvis genomgås av obehöriga lärare vid de kommunala musikskolorna. Verksamheten bedrevs tidigare inom ramen för studieförbundet Vuxenskolan. Organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS) ansåg i sitt betänkande (SOU 1976:33) Musiken, människan, samhället att SMI:s verksamhet var värdefull och att den borde inordnas i högskolan. Förslaget upptogs inte i propositionen 1977/78:14 om musikutbildning i högskolan.

SMI och studieförbundet Vuxenskolan aktualiserade frågan år 1979 i skrivelse till regeringen. Skolöverstyrelsen framhöll i yttrande över denna

¹ Enligt 15 § högskolelagen (1977:218) är staten samt, efter medgivande av regeringen eller myndighet som regeringen utser, kommun och landstingskommun huvudman för högskoleutbildning. Sådant medgivande får avse endast grundläggande högskoleutbildning.

Fristående utbildning som ligger på nivå motsvarande högskolans omfattas inte av högskolelagen, som uteslutande reglerar offentlig verksamhet. Därför kan den inte klassificeras som högskoleutbildning i högskolelagens mening utan endast som utbildning motsvarande högskoleutbildning.

skrivelse att den aktuella utbildningen vid SMI snarare bör hänföras till högskolans område än till studiecirkelverksamheten inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Universitets- och högskoleämbetet föreslog efter hörande av Musikhögskolan i Stockholm att frågan om SMI:s inordnande i högskolan skulle utredas. I budgetpropositionen 1981 (prop. 1980/81:100 bil. 12. s. 497 f.) framhöll föredragande statsrådet – som inte då var beredd att ta ställning till formen för inordnandet av den aktuella utbildningen vid SMI i högskolan, innan utredning skett – att pedagogutbildningen vid SMI tills vidare borde anordnas som utbildning med enskild huvudman motsvarande högskoleutbildning. Han föreslog att ett särskilt statsbidrag skulle utgå under anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser. Riksdagen biföll förslaget (UbU 1980/81:24, rskr 1980/81:328).

Ett annat exempel är den tvååriga utbildningen i slöjd och inredning vid Handarbetets Vänners vävskola i Stockholm. Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund begärde år 1975 hos skolöverstyrelsen att en förutsättningslös utredning skulle genomföras i fråga om all utbildning med anknytning till hemslöjdsområdet. En arbetsgrupp tillsattes och den föreslog bl. a. att den tvååriga verksamheten vid Handarbetets Vänners vävskola skulle omvandlas till högskoleutbildning inom sektorn för utbildning för kultur och informationsyrken.

Detta förslag togs upp på nytt av hemslöjdsutredningen i dess betänkande (SOU 1979:77) Hemslöjd – kulturarbete, produktion, sysselsättning. Utredningen fann starka skäl för en omvandling av utbildningen till högskoleutbildning. Bl. a. kunde utbildningen nivå- och innehållsmässigt anses motsvara högskoleutbildning och jämföras med slöjdläroarbete. En förutsättning för en överföring till högskoleorganisationen måste emellertid vara att utbildningens speciella karaktär kan bibehållas och utvecklas vidare för att tillgodose utbildningsbehov inom hemslöjdsområdet. Utredningen föreslog att frågan skulle bli föremål för överläggningar mellan bl. a. Handarbetets Vänner, skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet (se SOU 1979:77 s. 119 ff.).

Sedan år 1979 har överläggningar förts mellan berörda parter. De har bl. a. lett till att utbildningens innehåll något ändrats så att numera såväl hård som mjuk slöjd ingår i denna. Däremot har inte något ställningstagande skett eller någon framställning till regeringen gjorts i fråga om verksamhetens inordnande i högskolan eller dess klassificerande som utbildning motsvarande högskoleutbildning.

Även i fråga om verksamheten vid Carl Malmstens Verkstadsskola har diskussioner, initierade från skolans sida, förts för att kartlägga förutsättningarna för att inordna verksamheten i högskolan eller klassificera den som utbildning motsvarande högskoleutbildning. Något resultat av dessa diskussioner har ännu inte redovisats.

4.3 Överväganden och förslag

SEH-kommittén anser att det mot bakgrund av bl. a. högskolereformen år 1977 behövs en bedömning av utbildningsnivån för de fristående utbildningar

som i fråga om statsbidrag och andra regler behandlas som gymnasiala.

Enligt SEH-kommitténs mening finns det vid de statsunderstödda fristående skolorna vissa utbildningar som i fortsättningen bör behandlas som utbildning på högskolenivå i föreskrifter om kompetensvärde, tillsynsmyndighet, studiestöd m. m. Det gäller den utbildning som ges vid *Anders Beckmans skola* i mode och reklam, vid *Berghs Reklamskola* i grafisk formgivning och illustration resp. praktisk marknadsföring och reklam, vid *Carl Malmstens Verkstadsskola* i möbelsnickeri samt vid *Handarbetets Vänners vävskola* i slöjd och inredning (den tvååriga högre hemslöjdsutbildningen i mjuk och hård slöjd). Dessa skolors nu nämnda utbildningar ligger enligt SEH-kommitténs uppfattning i nivå med de utbildningar som finns vid Konstfackskolan i Stockholm, vid Grafiska institutet i Stockholm, vid Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning i Stockholm eller vid Konstindustriella skolan i Göteborg.

SEH-kommittén föreslår således att de nämnda utbildningarna behandlas som utbildning motsvarande högskoleutbildning. Bidrag till dessa utbildningar bör bestridas ur sektorsanslag eller anslaget Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. efter överföring av erforderliga medel från anslaget Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning.

Övriga statsunderstödda fristående skolors utbildningar, såväl teoretiska som praktiska som tas upp i avsnittet 2.1.1 och som föreslås få statsbidrag även i fortsättningen (se avsnitt 5.3), är enligt SEH-kommitténs bedömning för närvarande hänförliga till gymnasial nivå.

De fristående skolor som – utan att ha statligt stöd – är ställda under statlig tillsyn och tas upp i avsnittet 2.1.1 är alla enligt SEH-kommitténs mening för närvarande hänförliga till gymnasial nivå.

5 Överväganden och förslag beträffande kriterier för statligt stöd

5.1 Inledning

Som framgår av avsnitt 2.1.1 utgår f. n. statligt stöd till sammanlagt 33 fristående skolor på gymnasial nivå. Av dessa ger 9 skolor teoretisk utbildning överensstämmande med eller liknande den som ges på gymnasieskolans två-, tre- och fyraåriga linjer, 2 skolor konsumentekonomisk utbildning och 22 skolor yrkesutbildning av annat slag.

De flesta av de 33 skolorna har haft statligt stöd under mycket lång tid. Det kan därför vara svårt att nu ange motivet till statsbidragsgivningen i det enskilda fallet. Allmänt kan sägas att statsbidrag gavs till sådana skolor som kompletterade det allmänna skolväsendet i något hänseende.

Som redovisats i det föregående (avsnitt 3.1.3) råder det frihet att etablera undervisningsverksamhet på gymnasial eller eftergymnasial nivå. Det föreligger däremot inte – lika litet som på grundskolenivå – någon rätt att få stöd av samhället för verksamheten. Statligt stöd till fristående skola på gymnasial eller eftergymnasial nivå har därför varit beroende av en bedömning av skolans värde för samhället.

I det föregående har lämnats en beskrivning av kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor. Av den framgår att dessa tillsammans erbjuder ett differentierat utbildningsutbud. Detta hindrar emellertid inte att fristående skolor i vissa fall fylla luckor i samhällets utbildningsutbud.

Initiativ till försöksverksamhet inom skolan kommer vanligen från skolmyndigheterna, enskilda lärare, grupper av lärare eller föräldrar. Varifrån initiativet än kommer, förutsätts ett samarbete dels lärare emellan, dels mellan lärarna, skolledningen och eventuellt andra medverkande. Det kan emellertid förekomma att en lärare eller en grupp av lärare och föräldrar inte har möjlighet att vinna gehör för sina idéer och uppslag till försök. Skälen därtill kan vara att försöket bedöms som alltför resurskrävande eller mindre angeläget än andra aktiviteter. Det kan också vara så att verksamheten till sin art inte utan ganska omfattande administrativa åtgärder låter sig inordnas i gällande regelsystem. Möjligheten att i fristående skola förverkliga idéer och uppslag kan vara större.

Verksamhet av försökskaraktär i fristående skola kan i likhet med försöksverksamhet inom den allmänna skolan endast bedömas under verksamhetens gång och i efterhand. Effekterna av verksamheten är snarast av långsiktig art, och värdet för samhällets del av denna verksamhet är helt beroende av i vilken utsträckning de vunna erfarenheterna kan nyttiggöras inom den allmänna skolan.

5.2 Kriterier för statligt stöd

Ett villkor för statsbidrag till fristående skola över grundskolenivån bör vara att skolan i någon form är ett *komplement* till det allmänna utbildningsväsendet.

Enligt SEH-kommitténs mening bör statligt stöd utgå till *utbildning som till sitt sakinnehåll helt eller i något väsentligt avseende skiljer sig från den undervisning som förekommer inom det allmänna utbildningsväsendet*. Skolor av detta slag tillför samhället – till lägre kostnader för detta än eljest (jfr avsnitt 7.3.3) – utbildningsresurser som i förevarande läge inte står till förfogande på annat sätt. Av befintliga skolor är det främst skola som ger estetisk eller estetisk-praktisk utbildning och s. k. internationell skola (jfr avsnitt 3.2) som uppfyller detta kriteriekrav.

Som komplement kan man även betrakta skola som har en särskild *uppläggning* i tim- eller kursplanemässigt avseende m. m. (t. ex. *annan linjestructur* än gymnasieskolans) och skola som tillämpar en *alternativ pedagogisk teori och modell*. Det är rimligt att anta att det i framtiden kan komma att finnas undervisningsmodeller, som inte kan förutses nu och som bör kunna komma i fråga för statligt stöd. Fristående skola kan tillämpa flexibla former för organisation och arbete och behöver inte vara bunden av t. ex. systemet med statligt reglerade tjänster och sådana regler som gäller för det allmänna skolväsendet i övrigt. SEH-kommittén räknar med att erfarenheterna av verksamheten i fristående skolor bör kunna komplettera det utvecklingsarbete som reguljärt sker i det allmänna skolväsendet.

SEH-kommittén vill i detta sammanhang erinra om att det finns fristående skolor som genom sin uppläggning av studierna är särskilt anpassade för elever med annan studiebakgrund och erfarenhet än den som gymnasieskolans elever normalt har.¹ Enligt SEH-kommitténs uppfattning bör statligt stöd kunna utgå för utbildningar av detta slag, om det visar sig svårt eller praktiskt sett mindre lämpligt att anordna likvärdiga utbildningar inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen.

¹ Kommittén tänker här på Balettakademien i Stockholm och Stockholms Tekniska Institut (STI). Studiemålet för utbildningarna är detsamma som för närmast motsvarande utbildning i gymnasieskolan men uppläggningsen av studierna är en annan än i gymnasieskolan. De studerande vid de två skolorna är i regel äldre än motsvarande elever i gymnasieskolan och de har arbetslivserfarenhet.

Balettakademiens utbildning är treårig, medan den motsvarande utbildningen inom gymnasieskolan i Stockholm är tvåårig. Den kommunala utbildningen rekryterar sina elever närmast från grundskolan (de tre dansarutbildningarna på denna nivå i Stockholm, Göteborg och Malmö). Balettakademiens elever kommer från alla delar av landet och har olika förutbildning i dans. Dansarutbildning synes inte lämpligen kunna anordnas inom ramen för kommunal vuxenutbildning.

STI:s utbildning är treårig, medan den närmast motsvarande utbildningen i gymnasieskolan är fyraårig (fyraårig teknisk linje). STI har en starkare koncentration på de tekniska ämnena medan de allmänna ämnena (svenska, samhällskunskap, historia etc.) har ett begränsat utrymme eller inte något utrymme alls. Om den tekniska utbildningen inom kommunal vuxenutbildning skall bli likvärdig med den som STI nu ger måste timtalet i de olika kurserna inom kommunal vuxenutbildning väsentligen utökas. Eleverna vid STI uppges ha valt STI bl. a. just därför att den lärarledda utbildningen (ca 35 lärarledda lektioner per vecka) är så omfattande.

SEH-kommittén har den uppfattningen att det förhållandet att en skola har konfessionell inriktning inte i sig är ett tillräckligt skäl för statligt stöd. För att en sådan skola skall kunna komma i fråga för statligt stöd bör den uppfylla något av de kriterier för statligt stöd som kommittén föreslagit.

Det bör naturligtvis vara möjligt att bevilja statligt stöd till fristående skolor på *andra grunder* än dem som har angetts i det föregående. Som exempel kan nämnas internatskoleverksamhet. De statsunderstödda internatskolorna som meddelar teoretisk gymnasial undervisning – Lundsbergs skola och de två riksinternatskolorna – fyller ett behov för främst utlandssvenskars barn. Detta har SEH-kommittén utvecklat i avsnitt 3.2.

Till frågan om vilken instans som skall fatta beslut om statligt stöd återkommer SEH-kommittén i kapitel 6.

5.3 Nu statsunderstödda skolor

Redan statsunderstödda skolor som kan anses uppfylla något av de angivna kriterierna bör få statsbidrag även i fortsättningen. Enligt SEH-kommitténs mening bör statsbidrag alltså utgå till Kristofferskolan, Franska skolan, Lundsbergs skola, riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad, Carl Malmstens Verkstadsskola, Capellagården, Nyckelviksskolan, Balettakademien, Berghs Reklamskola, Anders Beckmans skola, Handarbetets Vänner vävskola, Sätergläntan Hemslöjdens gård, Pernbys målarskola, Konstskolan Idun Lovén, Gerlesborgsskolan, Hovedskous målarskola, Dömen Konstskola, Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola och Stockholms Tekniska Institut.

I fråga om övriga nu statsunderstödda skolor har SEH-kommittén vissa särskilda kommentarer.

Två skolor vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen (1967:270) och vilka får statsbidrag enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor, nämligen Göteborgs högre samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium i Göteborg, har haft statligt stöd sedan lång tid tillbaka. De är i allt väsentligt underkastade samma reglering som den kommunala gymnasieskolan, och lärartjänsterna vid skolorna är statligt reglerade. Kostnaderna för stat och kommun för skolorna är lägre än kostnaderna för motsvarande kommunala utbildning. SEH-kommittén anser att man inte kan bortse från det faktum, att skolorna får statsbidrag sedan många år tillbaka och bygger sin verksamhet på det. Skolorna bör få statsbidrag även i fortsättningen.

Apelrydsskolan och Vackstanässkolan, som båda är internatskolor, bedriver en utbildning vars innehåll sammanfaller med innehållet i vissa specialkurser i gymnasieskolan. Skolorna har sedan lång tid tillbaka haft statligt stöd – det utgår numera enligt förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lanthushållsskolor. Deras verksamhet regleras av bestämmelserna i stadgan för lantbrukets yrkesskolor (KBr 1963-06-28) och lärartjänsterna vid skolorna är statligt reglerade. Riksdagen har uttalat (mot. 1971:850, UbU 1971:27, rskr 1971:275) att statsbidrag till bl. a. dessa skolor bör utgå i den utsträckning som efterfrågan på deras utbildning kräver. Enligt vad SEH-kommittén inhämtat har det till de kurser

som påbörjats hösten 1982 varit betydligt fler sökande än det finns antagningsplatser. Skolorna bör få statsbidrag även i fortsättningen.

SEH-kommittén vill här tillägga följande.

Riksdagen har beslutat (jfr bl. a. UbU 1977/78:7, rskr 1977/78:35) att det skall vara möjligt för landstingskommun och enskild huvudman att med statsbidrag anordna konsumtionsutbildning (lanthushållsskola). Det finns enligt SEH-kommitténs mening inte längre anledning för enskild huvudman att hos regeringen genom årlig ansökan begära att den skall få vara huvudman för ifrågasvarande utbildning. Medgivandet för enskild huvudman att få vara utbildningsanordnare bör – liksom för landstingskommun – gälla tills vidare.

Frågan om årselevplatsram för fristående skola behandlar SEH-kommittén i det följande (avsnitt 6.2.2.).

Av de skolor som får statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor finns åtta skolor som ger utbildningar inriktade på vissa branscher och elevkategorier. Dessa skolor är Köpmannainstitutet i Stockholm, Kooperativa Förbundets Vår Gård i Saltsjöbaden, Nacka, Institutet för försäkringsutbildning i Stockholm, Svenska Åkeriförbundets yrkesskola i Danderyd, Svenska Frisörföreningens yrkesstudio i Stockholm, SHIO-Familjeföretagens föreläsungsverksamhet (kansli i Stockholm), Institutet för optometri i Stockholm och Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet (kansli i Stockholm).

Till dessa skolor rekryteras elever från företag inom resp. bransch (internrekrytering). De är i så måtto lika utbildningen i företag. Kursavgifterna betalas av arbetsgivaren och ibland bestrids även levnadsomkostnaderna under utbildningstiden av denne. I vissa längre kurser vid Köpmannainstitutet i Stockholm svarar eleverna själva för sina kostnader utöver avgifterna för utbildningen. I dessa fall är eleverna berättigade till statligt studiestöd.

Till företagsutbildning/internutbildning utgår normalt inte statligt stöd. Det är enligt kommitténs mening inte någon avgörande skillnad mellan företagsutbildning/internutbildning och sådan utbildning som på redövisat sätt anordnas av en särskild stiftelse, ett särskilt aktiebolag eller en "paraplyorganisation" i syfte att utbilda anställda i ett visst företag eller viss bransch. Därför bör de åtta utbildningarna enligt kommitténs mening fortsättningsvis inte komma i fråga för statligt stöd.

Det bör finnas möjlighet för de åtta skolornas huvudmän att få bidrag enligt äldre bestämmelser för kurser som eleverna påbörjat före dessa bestämmelsers upphörande.

Konsekvenserna av en avveckling av statsbidraget synes vara ganska ringa för de skolor vilka har huvudmän som kan bestrida utbildningskostnader motsvarande det avvecklade statsbidraget och vilka har elever som får sina kurskostnader täckta av arbetsgivaren eller det egna företaget. Utbildningskostnader är nämligen avdragsgilla kostnader för företagen.

De åtta skolor för vilka statsbidraget nu föreslås bli avvecklat har hittills – genom att de varit statsunderstödda – stått under statlig tillsyn. SEH-kommittén finner inte skäl att föreslå att utbildningarna vid de åtta skolorna skall få stå kvar under statlig tillsyn sedan statsbidraget till deras olika kurser avvecklats.

6 Överväganden och förslag beträffande planeringsramar för den gymnasiala utbildningen m. m.

6.1 Det nya planeringssystemet fr. o. m. budgetåret 1983/84

Dimensioneringen av gymnasieskolan och dess olika studievägar har fram till och med budgetåret 1982/83 byggts på *dels* det av riksdagen för varje budgetår fastställda, beräknade antalet elevplatser inom den s. k. stora ramen (antalet elevplatser i intagningsklasser i årskurs 1 av linjer och direkt grundskoleanknutna specialkurser om minst ett läsår), *dels* det av riksdagen för varje år fastställda, beräknade antalet årselevplatser inom den s. k. lilla ramen (antalet årselevplatser i specialkurser som är kortare än ett läsår eller som fordrar tidigare gymnasial utbildning eller viss ålder för tillträde).

Inom denna totalram (summan av antalet platser inom den stora och lilla ramen) och inom de delramar som regeringen fastställt för skilda sektorer och studievägar har skolöverstyrelsen fattat beslut om utläggning av elevplatser i varje kommun med gymnasieskola. Dessa beslut av skolöverstyrelsen har varit baserade på framställningar från kommunerna.

Enligt riksdagens beslut om den statliga skoladministrationen m. m. (prop. 1980/81:107, UbU 1980/81:38, rskr 1980/81:395) skall ett nytt system för dimensioneringen av den gymnasiala utbildningen tillämpas fr. o. m. budgetåret 1983/84. Det nya systemet innebär bl. a. att ramarna skall täcka inte som nu bara det närmaste budgetåret utan ytterligare två budgetår. För det andra och tredje budgetåret skall ramarna ha karaktären av planeringsramar som fastställs med stöd av riksdagens bemyndigande. Beslut om dimensioneringsramar för resp. budgetår skall fattas av riksdagen med anledning av förslag i budgetpropositionen.

Enligt riksdagsbeslutet skall i fortsättningen dimensioneringen av den gymnasiala utbildningen anges i ett antal årselevplatser fördelade på sektorsramar. Sektorerna är följande:

1. Humanistisk och samhällsvetenskaplig sektor (HS-sektor),
2. Vård-, social- och konsumtionsteknisk sektor (VSK-sektor),
3. Ekonomisk och merkantil sektor (EM-sektor),
4. Teknisk och naturvetenskaplig sektor (TN-sektor),
5. Teknisk och industriell sektor (TI-sektor) samt
6. Jordbruks- och skogsbrukssektor (JST-sektor).

Tills vidare ingår i sektorsramarna endast sådana studievägar som med det tidigare systemet räknades till stora ramen. Den lilla ramen finns tills vidare

kvar vid sidan av sektorsramarna i det nya systemet.

Tidigare har den gymnasiala utbildningens dimensionering – såsom nämnts i det föregående – angetts genom antalet platser i intagningsklasser i årskurs 1 (intagningsplatser). Enligt det nya systemet anges ramarna i årselevplatser vilket innebär att *en* intagningsplats på två- eller treårig studieväg motsvarar två resp. tre årselevplatser.

På grundval av riksdagens beslut fastställer regeringen för hela riket ramar för var och en av sektorerna samt en ram för specialkurser som inte förs till någon sektor. Med utgångspunkt i befintlig gymnasieskoleorganisation och i aktuellt befolkningsunderlag och med beaktande av riktlinjer som anges av riksdag och regering skall skolöverstyrelsen genom fördelning av riksramarna på länsramar fastställa antalet årselevplatser för varje län inom var och en av sektorerna samt antalet årselevplatser för varje län för studievägar utanför sektorerna. Elevplatserna inom länsramarna fördelas av läns skolnämnden på de kommuner som har gymnasieskola. Skolöverstyrelsen skall dock behålla en utjämningsresurs i reserv för beslut om vissa lågfrekventa utbildningar samt för att vid eventuella behov senare kunna förstärka länsramarna. Vissa beslut om lokalisering och dimensionering av mindre frekventa studievägar skall alltså även i framtiden fattas centralt av skolöverstyrelsen. Det är dock endast i de fall då någon förändring föreslås av tidigare beslut om resp. utbildnings lokalisering eller dimensionering som skolöverstyrelsens beslut erfordras.

Summan årselevplatser inom den stora ramen budgetåret 1983/84 skall enligt budgetpropositionen 1983 fördela sig på sektorsramar och en delram för ospecificerade årselevplatser på följande sätt.

HS-sektorn	51 600 årselevplatser	(20 600 intagningsplatser)
VSK-sektorn	43 160 årselevplatser	(22 950 intagningsplatser)
EM-sektorn	62 450 årselevplatser	(25 900 intagningsplatser)
TN-sektorn	78 350 årselevplatser	(24 150 intagningsplatser)
TI-sektorn	67 600 årselevplatser	(33 800 intagningsplatser)
JST-sektorn	4 800 årselevplatser	(2 400 intagningsplatser)
Delramen för ospecificerade årselevplatser	6 000 årselevplatser	(3 000 intagningsplatser)
	<hr/>	
	313 960 årselevplatser	(132 800 intagningsplatser)

Den s. k. lilla ramen, dvs. specialkurser som är kortare än ett år samt sådana specialkurser som fordrar gymnasial utbildning eller viss ålder, föreslås i budgetpropositionen 1983 omfatta 35 130 årselevplatser.

6.2 Överväganden och förslag

6.2.1 Fristående skolors inordnande i planeringssystemet

Under senare år har i enlighet med riksdagens beslut elevplatserna i intagningsklasser vid riksinternatskolor och Bergsskolan i Filipstad inklude-

rats i den s. k. stora ramen så till vida, att de har räknats av från ramen, innan fördelning av elevplatser skett till kommunernas gymnasieskolor. Enligt uppgift har i praktiken samma avräkning skett från lilla resp. stora ramen beträffande elevplatserna vid Apelrydsskolan och Vackstanässkolan.

Det i det föregående redovisade systemet för gymnasieskolans dimensionering införs fr. o. m. budgetåret 1983/84. Enligt SEH-kommitténs uppfattning är det för totalplaneringen praktiskt om all statsunderstödd gymnasial utbildning – oavsett om huvudmannen är kommunal, landstingskommunal eller enskild – ingår i de ramar som enligt det nya systemet skall finnas för den gymnasiala utbildningen.

SEH-kommittén föreslår därför att alla årselevplatser i de statsunderstödda fristående skolorna på gymnasial nivå skall ingå i totalramen och att platserna på sikt skall fördelas på de olika delramarna allt efter utbildningsarnas karaktär. Det totala antalet årselevplatser för gymnasial utbildning bör i konsekvens härmed ökas med ca 3 000 årselevplatser som nu finns vid de statsunderstödda fristående skolorna (med undantag för riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad som ju redan ingår i systemet).¹

SEH-kommittén föreslår med hänvisning till vad som anförts att nuvarande årselevplatser vid riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad, Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium och Lundsbergs skola hänförs till de sektorsramar som rymmer närmast motsvarande linjer i gymnasieskolan. Årselevplatser vid andra fristående skolor bör inledningsvis utgöra en del av ramen för ospecificerade årselevplatser eller av lilla ramen beroende på längd och inträdeskrav.

F. n. utgår driftbidrag till de fristående gymnasiala utbildningarna ur sex olika anslag, nämligen Bidrag till driften av grundskolor m. m. (Kristoffer-skolan), Bidrag till driften av gymnasieskolor (Vackstanässkolan och Apelrydsskolan), Bidrag till driften av riksinternatskolor (riksinternatskolorna och IB-utbildningen), Bidrag till Bergsskolan i Filipstad, Bidrag till driften av vissa privatskolor (Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium och Lundsbergs skola) samt Bidrag till enskild yrkesutbildning (de s. k. enskilda yrkesskolorna). SEH-kommittén anser att driftbidrag till all fristående gymnasial utbildning som inordnas i det nya planeringssystemet bör bekostas ur anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor.

6.2.2 Beslut om rätt till bidrag och om bidragsgrundande elevplatser

Enligt riksdagens beslut om skolor med enskild huvudman (prop. 1982/83:1, UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) är det – med visst undantag – regeringen som efter yttrande från skolöverstyrelsen skall pröva framställning om att en fristående skola för skolpliktiga elever skall förklaras berättigad till statsbidrag. Huvudman för en sådan skola kan av regeringen förklaras berättigad till statsbidrag, om undervisningen bedrivs utifrån en särskild pedagogisk helhetssyn eller om undervisningen i tim- eller kursplanemässigt avseende eller på annat sätt skiljer sig från vad som normalt förekommer i grundskolan. Härigenom kan det utvecklingsarbete som reguljärt sker i grundskolan kompletteras. Vid sidan av det allmänna skolväsendet får det

¹ SEH-kommittén föreslår i kapitel 4 att verksamheten vid Berghs Reklamskola, Anders Beckmans skola och Carl Malmstens Verkstadsskola samt den tvååriga högre slöjdu-tbildningen vid Handarbetets Vänner vävskola skall klassificeras som utbildning motsvarande högskoleutbildning. Om så blir fallet, bör inte årselevplatserna vid dessa utbildningar ingå i de nu aktuella ramarna. Antalet årselevplatser vid nämnda utbildningar uppgår till ca 200.

dock inte växa fram ett så stort antal fristående skolor med statsbidrag, att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad förändras.

Vad gäller framställningar om att fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever skall ges rätt till statsbidrag anser SEH-kommittén att prövningen även i sådana fall bör ankomma på regeringen efter yttrande från skolöverstyrelsen. Fråga om statsbidrag till internatskoleverksamhet som kommittén nämnt i slutet av avsnitt 5.2 bör dock underställas riksdagen, innan regeringen fattar beslut.

Det finns samband mellan å ena sidan frågan om rätt till statsbidrag och upphörande av sådan rätt samt å andra sidan frågan om hur många platser som får ligga till grund för beräkningen av bidraget. Ett beslut om att förklara en fristående skola berättigad till statsbidrag bör också inrymma ett fastställande av det högsta antal årselevplatser vid skolan som får utgöra underlag för beräkningen av bidragets omfattning. För varje skola – även för den som redan idag är statsunderstödd – bör alltså en elevtalsram fastställas av regeringen. Sådan elevtalsram bör kunna omprövas. Antalet bidragsgrundande årselevplatser för de fristående skolorna bör av skolöverstyrelsen räknas av, innan skolöverstyrelsen fastställer länsramarna för resp. sektor och för utbildningar som inte förs till någon sektor. Motsvarande sker som nämnts redan i det nuvarande systemet i fråga om platser vid riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad.

7 Överväganden och förslag beträffande formerna för statligt stöd

7.1 Inledning

SEH-kommittén lade i sitt delbetänkande (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever fram förslag om ett elevrelaterat bidragssystem för fristående skolor på grundskolenivå. Detta förslag har med viss teknisk ändring tagits upp i propositionen 1982/83:1. Riksdagen anslöt sig härtill (UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63).

Enligt riksdagens beslut skall vid bidragets införande fastställas ett visst belopp per elev som regeringen justerar för varje redovisningsår på samma sätt som sker med veckotimpriset för lärare i grundskolan. I utgångsläget skall det genomsnittliga beloppet per elev fastställas till 5 000 kr. räknat i det löneläge som låg till grund för beräkningarna i budgetpropositionen 1982.¹ Det belopp som bestäms för varje redovisningsår skall differentieras med hjälp av faktorn 0,80 för elever på lågstadiet, 0,95 för elever på mellanstadiet och 1,25 för elever på högstadiet. För sådana fristående skolor som har fått bidrag enligt nuvarande bestämmelser skall bidragsbeloppet per elev enligt det nya systemet för varje skola överstiga annars gällande belopp med så många procentenheter som krävs för att bidragsnivån skall vara i princip oförändrad om skolan har ungefär samma antal elever som nu. En av dessa skolor är Kristofferskolan i Stockholm.

För årskurserna 10–12 vid Kristofferskolan skall enligt riksdagsbeslutet utgå bidrag som beräknas på i princip samma sätt som för årskurserna 7–9 vid skolan. Bidraget för det gymnasiala stadiet knyter alltså an till det elevrelaterade bidrag som skall gälla för grundskolestadiet.

Innan SEH-kommittén redovisar sina överväganden och förslag om vilka bidragssystem som bör komma till användning i framtiden för fristående skolor över grundskolenivå, vill kommittén först behandla några principiella frågor rörande statsbidragssystem.

I SEH-kommitténs direktiv framhålls bl. a. följande.

¹ Relationen mellan förstärkningsresursens veckotimpris (3 249 kr.) och utgångsbeloppet (5 000 kr.) är 1,539. Eftersom det föreslagna utgångsbeloppet inkluderar bidrag till socialavgifter utgår kommittén från att man vid beräkningen av utgångsbeloppet inte bara tar hänsyn till förändringar av veckotimpriset utan även till förändringar av procentsatsen avseende olika socialavgifter (för grundskolan var vid denna tidpunkt bidraget till socialavgifter 21,65 %).

De statliga bidragsbestämmelserna bör vara enkla och lättöverskådliga. Utredningen bör undersöka möjligheterna till schabloniserade bidrag. Man bör därvid bl. a. överväga om det är möjligt att för grundskoledelen av enskild skola tillämpa någon eller några av principerna för nu gällande statsbidragsbestämmelser för grundskolan. De bidragsbestämmelser som utredningen presenterar skall i princip kunna användas generellt för statsbidragsberättigade enskilda skolor som omfattas av utredningens förslag . . . Beträffande enskilda yrkesskolor bör utredningens arbete i första hand syfta till att föreslå förenklade statsbidragsbestämmelser.

Ett statsbidragssystem bör vara enkelt till sin konstruktion samt lätthanterligt i administrativt hänseende. Bidragsbestämmelserna bör i möjligaste mån vara entydigt utformade.

De nuvarande bestämmelserna för bidrag till fristående skolor på gymnasial nivå är inte enkla i sin tillämpning. Såväl systemen för de nio skolor som har statligt reglerade tjänster – nämligen de skolor vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen, riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad samt de två lanthushållsskolorna Apelrydsskolan och Vackstanässkolan – som systemet för de fristående skolorna för yrkesutbildning är helt eller till viss del knutna till de reella kostnaderna. Därför kan statsbidraget inte slutregleras förrän alla kostnader är kända. I fråga om statsbidragsbestämmelserna för fristående skolor för yrkesutbildning kan olika uppfattningar uppkomma om vilka kostnader som är bidragsgrundande. Sådana frågor avgörs – ofta efter anförande av besvär – långt efter redovisningsårets slut.

Det är enligt SEH-kommitténs mening ett rimligt krav på ett bidragssystem att mottagaren i förväg skall kunna beräkna hur stort bidraget blir om utbildning av viss omfattning anordnas.

Administrativ enkelhet synes kunna uppnås endast genom en ganska långt driven schablonisering av bidragen.

I det följande redovisar SEH-kommittén sina förslag dels beträffande de nio skolorna med statligt reglerade tjänster, dels beträffande andra fristående skolor.

7.2 Förslag till statsbidragssystem för sådana fristående skolor på gymnasial nivå som nu har statligt reglerade tjänster

7.2.1 Nuvarande förhållanden

Statligt reglerade tjänster förekommer vid de fyra skolor, vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen, de två riksinternatskolorna, Bergsskolan i Filipstad samt de två lanthushållsskolorna Apelrydsskolan och Vackstanässkolan. Dessa nio skolor omfattas av ett regelsystem som liknar det som gäller för gymnasieskolan.

De nuvarande statsbidragen till dessa skolor avser främst kostnader för löner för skolledare och lärare. För de fyra skolor som får bidrag enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor utgår bidrag med i princip 60 % av ett bidragsunderlag som omfattar kostnad för avlöning

av rektor, studierektor och lärare. Regeringen kan dock besluta om högre statsbidrag. F. n. utgår statsbidrag – efter reducering med 2 % – med 95,5 % av Franska skolans, Göteborgs högre samskolas och Sigrud Rudebecks gymnasiums bidragsunderlag och med 99,5 % av Lundsbergs skolas bidragsunderlag. Härigenom kan skolorna sägas få dels visst lönebidrag, dels bidrag till vissa sociala avgifter (sjukförsäkringsavgift och folkpensionsavgift). Statsbidrag till tilläggspensionsavgift lämnas med viss procent av avlöningsbidraget. För de andra fem skolorna utgår statsbidraget i princip med 100 % av det bidragsunderlag som utgörs av kostnader för löner till lärare och skolledare. Reglerna är dock delvis olika för skolorna. För Bergsskolan i Filipstad sker dessutom en reducering med två procent. För dessa fem skolor utgår också enligt delvis olika regler bidrag till kostnader för sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggspensionsavgift, beträffande Bergsskolan med tvåprocentig reducering.

Bidragsunderlaget för de nio skolorna beräknas på olika sätt. För riksinternatskolorna, Bergsskolan och de två lanthushållsskolorna beräknas bidragsunderlaget på de *faktiska kostnaderna* på i princip samma sätt som nu sker för gymnasieskolan. För de fyra skolorna vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen utgörs bidragsunderlaget av *kostnaderna för bidragsgrundande tjänster*, som är antingen hela tjänster eller deljänster. Detta beräkningsätt tillämpades i gymnasieskolan fram till och med budgetåret 1965/66 och i grundskolan fram till och med budgetåret 1977/78.

Enligt budgetpropositionen 1981/82:100, bilaga 12, s. 213 kommer ett utredningsarbete under statskontorets ledning att påbörjas i syfte att finna ett nytt statsbidragssystem för gymnasieskolan.

7.2.2 Förslag till anpassat statsbidragssystem

I avvaktan på resultatet av statskontorets utredning bör endast mindre förändringar göras av statsbidragssystemen för de nio nu aktuella skolorna med statligt reglerade tjänster.

SEH-kommittén föreslår att följande bidragssystem skall tillämpas för de nio aktuella skolorna.

Bidragssystemet bör – alldeles såsom i det system som används vid statens bidragsgivning till den kommunala och landstingskommunala gymnasieskolan – omfatta ett *avlöningsbidrag* som utgår med belopp som motsvarar lönekostnaderna för skolledare, biträdande skolledare, huvudlärare, lärare och institutionsföreståndare. Statsbidrag bör utgå för kostnader för sådana avlöningsförmåner som fastställts under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och som utgår för undervisning eller annan tjänstgöring enligt timplan, kursplan, annan föreskrift eller särskilt medgivande. Bidragssystemet bör dessutom omfatta ett *avgiftsbidrag* som skall täcka kostnaderna för de tre tunga posterna i de sociala avgifterna, nämligen kostnaden för sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggspensionsavgift.

För de fyra skolor vilkas verksamhet regleras av privatskolförordningen och som nu har ett bidrag som inte uppgår till 98 % av skolans faktiska kostnader för löner och sociala avgifter för statligt reglerade tjänster bör även fortsättningsvis en *viss reduktion av statsbidraget* ske. Procenttalet för denna

reduktion av bidraget bör efter förslag av skolöverstyrelsen fastställas av regeringen utifrån vad som är rimligt för att bidraget skall anses utgå i oförändrad omfattning.

Vissa av skolorna har särskilda bidrag för bl. a. studie- och yrkesorientering, skolhälsovård, pedagogisk stödpersonal och elevhemsföreståndare. SEH-kommittén föreslår att skolorna får behålla sådana särskilda bidrag.

SEH-kommitténs förslag innebär att förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor behöver ändras och anpassas efter förordningen (1966:115) om statsbidrag till driftkostnader för viss kommunal utbildning. Vissa ändringar behöver också göras i förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnaderna för vissa lanthushållsskolor samt i förordningen (1970:333) om riksinternatskolor och i förordningen (SÖ-FS 1977:77) om Bergsskolan i Filipstad. För Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket och för de skolor som omfattas av privatskolförordningen måste en viss samordning ske med det nya bidragssystemet för skolornas grundskoleled (t. ex. i fråga om statsbidraget för rektor; jfr prop. 1982/83:1, s. 57).

Om bidragssystemet för den kommunala gymnasieskolan ändras som en följd av arbetet i den utredning som omnämndes i det föregående eller av andra skäl bör enligt SEH-kommitténs mening bidragssystemet för de ifrågakvarande nio skolorna med statligt reglerade tjänster anpassas till det nya systemet.

För den s. k. IB-utbildningen vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket – för vilken inte finns statligt reglerade tjänster – bör de nuvarande bidragsreglerna (SÖ-FS 1982:202) kunna kvarstå oförändrade.

7.3 Förslag till statsbidragssystem för sådana fristående skolor på gymnasial nivå som inte har statligt reglerade tjänster

7.3.1 Nuvarande förhållanden

För närvarande får 23 fristående skolor statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor (jfr avsnitt 2.2.1).

Enligt den nämnda förordningen är skolorna i statsbidragshänseende uppdelade i A- och B-skolor.

Till A-skolor utgår bidrag till *lönekostnader* med visst bidrag per klass av *heltidskurs*. För varje klass av heltidskurs av A-skola utgår också ett bidrag till *särskilda kostnader*. Detta bidrag till särskilda kostnader är olika stort beroende på kursens art.

För deltidskurs vid A-skola utgår ett bidrag med 14 kr. per lektion. Beloppet kan om särskilda skäl finns höjas till högst 20 kronor 50 öre per lektion.

På summan av bidraget för lönekostnader, särskilda kostnader och kostnader för deltidskurs utgår ett *särskilt tillägg* med tio procent.

Till B-skolor utgår bidrag till *lönekostnader* med visst bidrag per klass av heltidskurs (bidrag till särskilda kostnader utgår inte). För deltidskurs vid B-skolor utgår bidrag på samma sätt som för deltidskurs vid A-skolor.

Något bidrag i form av särskilt tillägg utgår inte vid B-skolor.

För föreläsare vid A- och B-skolor utgår ersättning enligt bestämmelserna i 10 § förordningen (1966:115) om statsbidrag till driftkostnader för viss kommunal utbildning. Till A-skolor utgår bidrag till kostnader för anskaffande av *första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel* med hälften av eller, om särskilda skäl föreligger, med två tredjedelar av kostnaderna. Till B-skolor utgår också bidrag för sådana kostnader men endast med högst hälften av kostnaderna.

B-skola kan få alla sina kostnader – utöver dem som täcks med bidrag som redovisats i det föregående eller som bestrids med egna intäkter – täckta genom extra statsbidrag om synnerliga skäl föreligger. Beslut om sådant extra bidrag fattas av skolöverstyrelsen. A-skola har inte samma möjlighet enligt bestämmelserna, men praxis har utvecklats så att även A-skola efter särskild framställning till regeringen kan få extra statsbidrag (underskottsbidrag).

7.3.2 Förslag till statsbidragssystem för nu statsunderstödda skolor

Det statliga stödet enligt bestämmelserna i förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor har till syfte att huvudsakligen täcka lönekostnaderna. Endast i begränsad omfattning är det inriktat på att täcka utrustningskostnader (första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel) och lokal-kostnader.

Ett nytt statsbidragssystem bör enligt SEH-kommitténs mening knyta an till den hävdvunna principen att staten svarar för lönekostnaden. Utgångspunkten för beräkning av bidraget bör alltså vara lönekostnaden (lönekostnadsbidrag). Detta innebär emellertid inte att användningen av bidraget skall vara bunden till denna kostnad. Liksom bidraget enligt det nya bidragssystemet för fristående skolor på grundskolenivå bör också bidraget för skolor på gymnasial nivå kunna disponeras fritt för olika slag av utgifter. Bidraget får därmed karaktären av allmänt driftbidrag.

Vid sina överväganden i det följande har SEH-kommittén utgått från att skolans egna inkomster, dvs. andra inkomster än statsbidraget, i första hand skall användas för att bestrida kostnaderna för lokaler och utrustning. Om skolans egna inkomster inte räcker till för dessa utgifter bör staten med hänsyn till hittillsvarande praxis kunna ge ett begränsat bidrag till dem (jfr i fråga om kommunerna konstruktionen av bidraget till inbyggd utbildning med en lokalkostnadsdel och en utrustningskostnadsdel och riksdagens uttalande om differentierat bidrag till undervisningsmateriel för viss utbildning på det gymnasiala stadiet, UbU 1981/82:19, rskr 1981/82:215). Detta bidrag bör lämpligen ges i form av ett tilläggsbidrag till lönekostnadsbidraget.

Bidragssystemet bör vara enkelt till sin konstruktion och enkelt att hantera administrativt. Det bör också ha sådan utformning att bidragsbeloppet på ett enkelt sätt ändras efter löneutvecklingen. Systemet bör dessutom vara så beskaffat att lönekostnadsbidragets storlek kan beräknas i förväg.

Det är enligt SEH-kommitténs mening möjligt att konstruera ett elevrelaterat bidragssystem som uppfyller de uppställda kraven utifrån följande principer.

Bidrag bör i princip utgå endast för heltidskurs. Det är enligt kommitténs mening inte angeläget att ge bidrag till fristående skolor för heltidskurser som är kortare än en termin eller till deltidskurser, oavsett längd. Det är dock nödvändigt att göra några undantag för nu statsunderstödda skolor (se i det följande).

För att en utbildning skall kunna komma i fråga för bidrag bör utbildningen omfatta termin om minst 16 arbetsveckor. För att bidrag skall lämnas med fullt belopp per elev och år bör utbildningen omfatta årskurs om minst 32 arbetsveckor.

Det elevrelaterade bidragssystemet bör i övrigt enligt SEH-kommitténs mening vara konstruerat på följande sätt.

Beloppet för högstadielev om 6 250 kr. enligt systemet för bidrag till fristående skolor på grundskolenivå (se avsnitt 7.1) – härfter benämnt *grundbelopp* – kan enligt SEH-kommitténs mening tas som utgångspunkt för bidraget per elev i nu statsunderstödda fristående skolor över grundskolenivån. Grundbeloppet måste därvid räknas upp med hjälp av en för varje skola fastställd *faktor* så att bidraget blir så stort att det, multiplicerat med antalet elever vid skolan, ger ett sammanlagt statsbidrag för lönekostnader som kan anses vara kostnadsneutralt vid jämförelse med nu utgående statsbidrag till lönekostnader. Denna omräkningsfaktor bör bestämmas utifrån dels det statsbidrag för lönekostnader som varje skola fått redovisningsåret före det nya systemets införande, dels skolans dåvarande elevantal.

Som SEH-kommittén tidigare anfört (avsnitt 6.2.2) bör en årselevplatsram fastställas för varje skola som anger det bidragsgrundande antalet årselevplatser.

Lönekostnadsbidraget, som bör kallas basbidrag, beräknas sålunda med hjälp av formeln $\text{grundbelopp} \times \text{omräkningsfaktor} \times \text{utnyttjat antal årselevplatser}$ inom årselevplatsramen. I *bilaga 3* till detta betänkande presenterar SEH-kommittén en tabell med förslag till dels omräkningsfaktor, dels årselevplatsram för varje nu statsunderstödd skola som föreslås få statsbidrag i fortsättningen.

Till basbidraget läggs sedan i förekommande fall ett tilläggsbidrag – som utgår med viss procent av basbidraget – för sådana kostnader som inte täcks av skolans egna intäkter utöver statsbidrag.

Enligt SEH-kommitténs mening kan det föreliggande behov av möjlighet att *övergångsvis* tilldela en skola bidrag för oförutsedda utgifter. Det nuvarande bidragssystemet innehåller en sådan säkerhetsventil (50 d § förordningen om enskilda yrkesskolor). SEH-kommittén föreslår därför att ett särskilt belopp om ca 1,5 milj. kr. ställs till regeringens förfogande för oförutsedda utgifter vid de aktuella skolorna (t. ex. drastisk hyreshöjning). Detta belopp svarar mot den besparing som görs vid den föreslagna avvecklingen av det statliga stödet till de åtta branschutbildningarna (jfr avsnitt 5.3).

SEH-kommittén anser vidare att bidraget per elev till lönekostnader bör vara lika stort för likartade utbildningar. Detta mål kan nås endast på sikt. Kommittén föreslår därför att den faktor, med vars hjälp grundbeloppet räknas upp, omprövas för nu statsunderstödd skola som föreslås få statsbidrag i fortsättningen efter en övergångsperiod om tre år. En sådan

omprövning kan också av andra skäl vara nödvändig. Kostnadsläget för utbildningen kan ändras.

Såsom tidigare nämnts bör statsbidrag lämnas endast för heltidskurser om minst en termins längd. SEH-kommittén vill emellertid med hänsyn till de särskilda omständigheterna göra undantag för vissa kurser vid fyra befintliga skolor som nu får statsbidrag. Det gäller Berghs Reklamskola, Handarbetets Vänners vävskola, Capellagården på Öland samt Sätergläntan Hemslöjdens gård. Dessa skolor har såväl heltidskurser om minst en termins längd som korta heltidskurser och/eller deltidskurser.

För att kunna beräkna det statliga stödet till de fyra skolorna, måste den undervisning som utgörs av korta heltidskurser och deltidskurser räknas om till heltidsundervisning och antalet årselevplatser i dessa utbildningar fastställas¹.

SEH-kommittén erinrar om att det för närvarande under anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. finns en post för anskaffning av första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel vid enskilda yrkesskolor. Det är enligt SEH-kommitténs mening angeläget att en post även fortsättningsvis tas upp under förevarande anslag för investeringsbidrag till utrustning. Det bör vara möjligt att få bidrag även för utrustning som ersätter försliten materiel. Bidrag bör utgå med högst 75 % av kostnaderna. Ansökan om bidrag bör inges till skolöverstyrelsen som bestämmer storleken av bidraget.

SEH-kommitténs förslag i detta avsnitt innebär att förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor bör upphävas och ersättas med en ny förordning.

Kommittén presenterar under rubriken *Författningsförslag* i inledningen till detta betänkande och i *bilaga 6* förslag till dels en förordning som ersätter förordningen om enskilda yrkesskolor, dels förordningar för vissa bestämda skolor, dels en förordning om statsbidrag till utrustning.

7.3.3 Förslag till statsbidragssystem för nytillkommande skolor

Regering och riksdag har uttalat som målsättning att alla ungdomar som lämnar grundskolan skall garanteras utbildning, arbete eller praktik. Vidare skall gymnasieskolan inom givna årselevplatsramar kunna bereda plats åt alla 16–17-åringar som vill ha gymnasial utbildning.

¹ Berghs Reklamskola har en tvåårig deltidskurs med fyra klasser om 30 elever i varje klass, sammanlagt 120 elever. Denna undervisning motsvarar 30 årselevplatser. Capellagården har sommarkurser om sammanlagt minst 18 veckor och undervisningen motsvarar 10 årselevplatser. Handarbetets Vänners vävskola har korta heltidskurser och deltidskurser motsvarande sammanlagt 12 årselevplatser. Sätergläntan Hemslöjdens gård har i sin lokala kursverksamhet korta heltidskurser motsvarande – vid en utbyggnad till 150 kursveckor per år – 18 årselevplatser.

Beräkningen av antalet årselevplatser bygger på den nuvarande statsunderstödda organisationen. För Sätergläntan Hemslöjdens gård räknas dock med 150 kursveckor – en organisation som väntas föreligga fr. o. m. budgetåret 1983/84.

Om undervisningens omfattning något år är mindre än vad som ligger till grund för beräkningen eller om antalet årselevplatser inte helt tas i anspråk bör statsbidraget reduceras i motsvarande mån. En årselevplats beräknas till minst 960 elevtimmar.

SEH-kommittén har i det föregående (kapitel 6) föreslagit att det för totalplaneringen av den gymnasiala utbildningen är praktiskt om all statsunderstödd gymnasial utbildning – oavsett om huvudmannen är kommunal, landstingskommunal eller enskild – ingår i ramarna för den gymnasiala utbildningen.

Statsunderstödd utbildning i fristående skola kommer enligt SEH-kommitténs förslag att vara ett *komplement* till den utbildning som anordnas i gymnasieskolan av kommunen. I avsnitt 1.2.1 har SEH-kommittén summariskt redovisat de statliga och kommunala kostnaderna per elev och år för olika utbildningar inom gymnasieskolan.

En av utgångspunkterna för SEH-kommitténs arbete beträffande statligt stöd till fristående skolor har varit riksdagens uttalande år 1976 att det även i framtiden borde vara möjligt att med statsbidrag starta och driva skolor med annan huvudman än stat och kommun. Det i avsnitt 7.3.2 redovisade elevrelaterade statsbidragssystemet kan användas för nytillkommande fristående skolor.

SEH-kommittén föreslår att det statliga stödet till de skolor som kan komma att framdeles förklaras berättigade till statligt stöd utifrån de kriterier som föreslagits (kapitel 5) skall utgå med bidrag motsvarande 80 % av den statliga riksmedelkostnaden för statsbidrag till lärarlöner (inkl. statsbidrag till socialavgifter) per elev och år för närmast motsvarande utbildning i den kommunala gymnasieskolan. Utifrån denna riksmedelskostnad får från fall till fall avgöras vilken faktor som skall användas för att beräkna storleken av bidraget per elev och år, samt huruvida tilläggsbidrag till lokaler och utrustning skall utgå eller inte (jfr beträffande det senare bidraget konstruktionen av bidraget till inbyggd utbildning med en lokalkostnadsdel och en utrustningskostnadsdel och riksdagens uttalande om differentierat statsbidrag till undervisningsmateriel för viss kommunal utbildning på det gymnasiala stadiet, UbU 1981/82:19, rskr 1981/82:215).

Den faktor varmed grundbeloppet skall multipliceras och i förekommande fall procenttal för tilläggsbidrag bör fastställas av regeringen, när den förklarar skolan berättigad till statsbidrag. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att tillhandahålla beräkningsunderlag och lämna förslag till omräkningsfaktor och procenttal för tilläggsbidrag.

Regeringen bör normalt kunna förklara en skola på gymnasial nivå berättigad till bidrag fr. o. m. första verksamhetsåret.

Jämfört med de utgifter som stat och kommun skulle ha haft för lärarlönekostnader m. m. om eleverna gått i en särskild klass av gymnasieskolan innebär bidragsnivån besparingar för stat och kommun i bl. a. följande avseenden:

Statens besparingar

1. En femtedel av bidraget till lärarlönekostnaderna.
2. Bidrag till lönekostnader m. m. för skolledare, huvudlärare och institutionsföreståndare samt personalutbildning m. m.
3. Statens bidrag till kostnader för socialavgifter (f. n. 21,4 % av bidragsunderlaget) minskar i samma mån som bidraget till lönekostnader enligt punkt 1 och 2 minskar.

4. Lönekostnadspålägg om 11 % som en särskild pensionskostnad för *hela* lärarlönekostnaden vid ett system med statligt reglerade tjänster.
5. Statsbidrag till studie- och yrkesorientering med 161 kr. per elev enligt löneläget den 1 januari 1982.
6. Bidrag till utrustning m. m., om tilläggsbidrag inte ges till den fristående skolan.

Kommunens besparingar

1. Den del av lärarlönerna som kommunen skall svara för, nämligen 2 % (landstingskommun 20 %).
2. Den del av sjukförsäkringsavgiften som huvudmannen skall svara för (7 % av underlaget för statens lönebidrag).
3. Sådana kostnader för studie- och yrkesorientering och förnyelse av utrustning som inte täcks av statsbidrag.

7.3.4 Vissa särskilda frågor

Det nya statsbidragssystem som SEH-kommittén föreslagit för fristående skola som inte har statligt reglerade tjänster föranleder några ytterligare kommentarer.

Elevunderlaget vid bidragsberäkningen

Statsbidrag till fristående skola bör beräknas på grundval av antalet elever vid skolan viss dag under redovisningsåret. Skolan bör enligt SEH-kommitténs mening till länskolnämnden rapportera antalet elever i statsbidragsberättigade utbildningar den 1 oktober varje år. I fråga om utbildning som inte pågår vid den tidpunkten föreslås att skolan skall rapportera elevantalet den tredje arbetsdagen för ifrågavarande utbildning under redovisningsåret. Ökning eller minskning av elevantalet efter den dag rapporten avser bör alltså inte påverka bidragsberäkningen.

Utbetalning m. m.

Reglerna för utbetalning m. m. bör ansluta till det system som införs för bidrag till fristående skolor på grundskolenivå. Detta innebär bl. a. att bidraget bör betalas ut i form av förskott och slutreglering.

För varje utbildning som har förklarats berättigad till bidrag bör länskolnämnden på begäran av huvudmannen inför varje redovisningsår göra en preliminär beräkning av hur stort bidrag som kan väntas tillkomma utbildningen. Huvudmannen bör få förskott med 90 % av detta belopp. Under redovisningsåret bör skolöverstyrelsen utan rekvisition betala ut förskottet i början av juli, oktober, januari och april. Utbetalningen bör ske med två femtedelar i juli och en femtedel vid vart och ett av de tre övriga tillfällena. Med en sådan fördelning av förskottet kan skolorna tillförsäkras en bättre likviditet under året. Flera av de nu statsunderstödda skolorna har redovisat problem härmed, bl. a. på grund av att inbetalning av tilläggspensionsavgift skall ske i september månad.

Efter redovisningsårets slut bör länskolnämnden fastställa bidragets

slutliga storlek på grundval av rekvisition från huvudmannen. Det bör därefter ankomma på skolöverstyrelsen att betala ut det slutligt fastställda beloppet med avdrag för utbetalat förskott.

Redovisning och kontroll

Huvudmännen för sådana fristående skolor som kommer i fråga för statsbidrag är såsom näringsidkare bokföringskyldiga för verksamheten enligt bokföringslagen (1976:125). Normalt torde det inte finnas skäl att på grund av statsbidragsgivningen ställa upp särskilda krav beträffande räkenskaperna. I regel torde det inte heller behöva finnas en av staten utsedd revisor. Riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen och länskolnämnden måste emellertid vid behov kunna granska räkenskaperna och i övrigt kontrollera att gällande villkor för statsbidraget följs. Huvudmannen bör därför vara skyldig att på begäran lämna dessa myndigheter de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för sådan kontroll.

8 Överväganden och förslag beträffande tillträde till fristående skolor

Huvudmannen för en fristående skola har i princip frihet att själv bestämma inträdeskrav och urvalsgrunder och andra regler vid intagning till utbildningen. Staten kan emellertid som villkor för statsbidrag eller för att utbildningen skall få stå under statlig tillsyn kräva att huvudmannen tillämpar vissa av staten angivna regler för tillträde till utbildningen. Sådana villkor har i viss utsträckning uppställts.

I det följande redovisas först som en bakgrund vissa regler för tillträde till utbildning i offentlig regi (avsnitt 8.1). Därefter redovisas nuvarande förhållanden beträffande tillträde till fristående utbildningar (avsnitt 8.2). Sedan följer vissa överväganden och förslag i ämnet (avsnitt 8.3).

8.1 Gällande regler för tillträde till utbildning i offentlig regi på gymnasial nivå

Enligt 29 § skollagen (1962:319) har ungdomar, som är bosatta här i landet och som uppfyller föreskrivna inträdesfordringar, rätt att i mån av tillgång på plats få undervisning i gymnasieskolan. Inträdesfordringar får betingas endast av utbildningens syfte.

Skollagen innehåller också grundläggande bestämmelser om elevområden (upptagningsområden).

Föreskrifter om behörighet och urval till sådana studievägar i gymnasieskolan, som inte förutsätter högre skolunderbyggnad än grundskolan, finns i förordningen (1966:24) om grundskolans kompetensvärde (kompetensförordningen). Dessa föreskrifter gäller inte enbart för tillträde till kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor. De redovisas därför relativt utförligt.

Enligt 1 § första stycket kompetensförordningen är den som har gått igenom årskurs 9 i grundskolan eller har motsvarande kunskaper behörig att tas in som elev i statlig, statsunderstödd eller under statlig tillsyn ställd läroanstalt eller utbildningslinje, i den mån inte regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer har uppställt krav på högre skolunderbyggnad än grundskolan eller motsvarande. Enligt paragrafens andra stycke avser bestämmelser i förordningen om läroanstalt sådan läroanstalt eller utbildningslinje i vilken den, som har gått igenom årskurs 9 i grundskolan eller har

motsvarande kunskaper, får tas in enligt första stycket.

I 2 och 3 §§ föreskrivs att behörighet enligt 1 § föreligger även för dem som har gått igenom vissa andra angivna utbildningar. Föreskrifter om krav på förkunskaper i visst ämne eller praktik och om andra villkor för behörighet att tas in som elev i läroanstalt meddelas enligt 4 § av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Den som inte har sådan utbildning eller praktik, som fordras för behörighet enligt 1–4 §§, är enligt 5 § ändå behörig att tas in som elev, om han på grund av utbildning eller annan omständighet kan antas vara i stånd att tillgodogöra sig undervisningen.

Kompetensförordningen innehåller föreskrifter även om urval. De finns i 6–11 §§ och innebär i huvudsak följande. Behöriga sökande fördelas i tre grupper beroende på huruvida de kan tillgodoräkna sig arbetslivserfarenhet eller avslutad utbildning – inte bara inom det allmänna skolväsendet – utöver grundskola eller motsvarande. Elevplatserna fördelas mellan grupperna i förhållande till antalet sökande i varje grupp. Inom varje grupp fördelas platserna med hänsyn till betyg och kompletterande urvalsgrunder. Inom en särskild kvot – den s. k. fria kvoten – får tas in sökande som på grund av utbildning, praktisk erfarenhet eller annan omständighet bör få företräde framför de sökande som skulle ha tagits in med tillämpning av huvudreglerna. Sökande från årskurs 9 i skolor som avses i privatskolförordningen (1967:270) behandlas på samma sätt som sökande från kommunernas grundskolor. Detta sammanhänger med att i huvudsak samma föreskrifter gäller om lärokurs och betygsättning. Sökande från andra fristående skolor däremot kan i en urvalssituation få plats endast med stöd av reglerna om den fria kvoten. Om antalet elevplatser i ett visst fall är särskilt lågt, får skolöverstyrelsen besluta om undantag från reglerna om grupp fördelning och fri kvot.

I gymnasieskolan finns vissa specialkurser som bygger på högre skolunderbyggnad än grundskolan. I fråga om behörighet och urval till sådana specialkurser gäller enligt 9 kap. 4 och 16 §§ skolförordningen (1971:235) bestämmelser som meddelas av skolöverstyrelsen.

I 9 kap. 6 § skolförordningen regleras det fallet att någon vill tas in i gymnasieskolan vid senare tidpunkt än vid början av utbildningen. För behörighet krävs då att sökanden har de kunskaper och färdigheter som fordras för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Sökanden får undergå inträdesprövning för att styrka att han har sådana kunskaper, om inte annat följer av bestämmelser som skolöverstyrelsen meddelar.

8.2 Nuvarande förhållanden beträffande tillträde till fristående utbildningar på gymnasial nivå

I det följande redovisas dels sådana regler för intagning till fristående gymnasiala utbildningar som staten har ställt upp som villkor för statsbidrag eller statlig tillsyn, dels inträdeskrav och urvalsgrunder som huvudmännen själva beslutat tillämpa.

Mot bakgrund av vad som gäller för gymnasieskolan kan påpekas att staten inte har meddelat några föreskrifter om elevområden för fristående

utbildningar. Såsom framgår av det följande innebär emellertid reglerna för intagning till riksinternatskolor och till skolor som omfattas av privatskolförordningen att bosättning i viss kommun i speciella fall kan ha betydelse.

8.2.1 Kompetensförordningen och dess betydelse för behörighet och urval till fristående skolor på gymnasial nivå

Den i avsnitt 8.1 redovisade kompetensförordningens föreskrifter om behörighet och urval tar främst sikte på tillträde till kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor. Men föreskrifterna gäller efter ordalydelsen även för tillträde till bl. a. fristående skolor, om de är statsunderstödda eller står under statlig tillsyn. En förutsättning härför är givetvis att avvikelser inte är föreskrivna i de bestämmelser som gäller för skolan i fråga.

8.2.2 Intagningsbestämmelser utanför kompetensförordningen för vissa fristående skolor

Föreskrifter om behörighetsvillkor och i vissa fall även urvalsgrunder och intagningsorgan finns för följande slag av fristående skolor på gymnasial nivå, nämligen skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270), riksinternatskolor, den internationella gymnasiala utbildningen vid Sigtuna-skolan Humanistiska Läroverket, de statsunderstödda lanthushållsskolorna, Bergsskolan i Filipstad och skolor som omfattas av förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Skolor som omfattas av privatskolförordningen

Skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270) skall enligt förordningen, såvitt nu är i fråga, meddela undervisning som motsvarar undervisningen vid gymnasieskolan.

I privatskolförordningen finns bestämmelser som innebär att skolorna skall tillämpa i princip samma regler som gäller för intagning till gymnasieskolan. Privatskolförordningen hänvisar nämligen till skolförordningen. Denna bygger i fråga om behörighet och urval på kompetensförordningen och innehåller vissa ytterligare bestämmelser i dessa frågor. I skolförordningen finns också bestämmelser bl. a. om tidpunkt för intagning och om intagningsnämnder. I fråga om intagning till dessa skolors gymnasiala utbildning beslutar alltså samma organ som handhar intagningen till kommunernas gymnasieskolor.

Vissa särbestämmelser finns dock för skolor som omfattas av privatskolförordningen. Vid intagning till en sådan skola skall företräde i skäligen omfattning ges åt elever från skolans utbildning på grundskolenivå. Vidare skall de som har särskilt behov av skolgång vid skola av detta slag i skäligen omfattning ges företräde vid intagningen. Skolöverstyrelsen kan också bestämma att elev från viss kommun har företräde (jfr elevområdesregleringen för kommunernas gymnasieskolor).

Riksinternatskolor

Enligt förordningen (1970:333) om riksinternatskolor skall sådana skolor, såvitt här är aktuellt, meddela utbildning som motsvarar utbildning enligt läroplanen för gymnasieskolan.

I förordningen finns bestämmelser om intagning som innebär i huvudsak följande.

Vid riksinternatskola intas såväl internatelever som externatelever. Internatplatserna bör vara ungefär lika många för pojkar som för flickor. Av internatplatserna bör högst 60 procent förbehållas barn och ungdom som har utlandssvenska föräldrar. Som internatelever intas barn och ungdom som har utlandssvenska föräldrar, har behov av miljöombyte eller är från glesbygd och inte kan beredas tillfredsställande inackordering. Som externatelever intas sökande från den kommun, där riksinternatskolan är belägen, och från närliggande kommuner. Med de avvikelser som nu nämnts gäller samma regler om behörighet och urval som vid intagning till kommunernas gymnasieskolor.

Ärende om intagning av internatelever prövas av en särskild intagningsnämnd som är gemensam för riksinternatskolorna. Intagning av externatelever till gymnasial utbildning prövas av den intagningsnämnd inom vars verksamhetsområde riksinternatskolan är belägen.

Den internationella gymnasiala utbildningen vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket

Huvudmannen för Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket får vid sidan av riksinternatskoleverksamheten med statligt bidrag anordna internationell gymnasial utbildning (IB-utbildning) enligt föreskrifterna i en förordning den 24 juni 1982 (SÖ-FS 1982:202).

Behörig att antas som elev i årskurs 1 av IB-utbildningen är enligt förordningen den som dels är behörig att antas som elev i årskurs 1 på naturvetenskaplig linje i gymnasieskolan, dels har tillräckliga kunskaper i engelska för att kunna tillgodogöra sig IB-utbildningen. Den som har bristfälliga kunskaper i svenska språket skall utan hinder därav anses behörig, om han i övrigt uppfyller nämnda krav. Om platser inte finns för alla behöriga sökande, skall urvalet ske enligt föreskrifter som skolöverstyrelsen meddelar.

Intagningsnämnden för riksinternatskolorna antar elever till IB-utbildningen.

Lanthushållsskolorna

I stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor – som gäller för de två statsunderstödda fristående lanthushållsskolorna – finns bestämmelser om inträdesfordringar.

Stadgan innehåller inga föreskrifter om urvalsgrunder.

Enligt stadgan skall elever antas av skolans kollegium.

Bergsskolan i Filipstad

Enligt förordningen (SÖ-FS 1977:77) om Bergsskolan i Filipstad är skolans huvuduppgift att meddela utbildning på gymnasieskolenivå inom de metallurgiska samt berg- och mineraltekniska områdena. Utbildningen omfattar tre år som uppdelas på sex terminer. Terminskurserna 1-3 är gemensamma för alla elever. Terminskurserna 4-6 uppdelas på en metallurgisk samt en berg- och mineralteknisk gren.

I förordningen finns föreskrifter om behörighetskrav för intagning vid början av utbildningen i de olika terminskurserna. För att vara behörig att intas i terminskurs 1 skall sökanden dels vara behörig att intas som elev vid början av utbildningen på fyraårig teknisk linje i gymnasieskolan, dels under minst tolv månader ha deltagit i praktiskt arbete av värde för studierna vid skolan.

Förordningen innehåller inga föreskrifter om urvalsgrunder.

Beslut om intagning skall enligt förordningen meddelas av skolans kollegium.

De enskilda yrkesskolorna

Enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor bygger utbildningen vid en sådan skola på grundskolan. Vissa kurser bygger dock på högre skolunderbyggnad. Skolöverstyrelsen beslutar vilka kurser som får anordnas vid varje skola.

I fråga om inträdeskrav finns i förordningen endast föreskriften att för intagning av elever vid enskild yrkesskola krav får uppställas på provtid om högst en termin enligt bestämmelser som skolöverstyrelsen meddelar (18 §).

Förordningen innehåller inga föreskrifter om urvalsgrunder.

Enligt 20 § skall beslut om intagning fattas av skolans styrelse. Ett sådant beslut får överklagas genom besvär hos skolöverstyrelsen, som är sista instans.

8.2.3 Inträdesregler som skolorna själva har uppställt

Skolor som omfattas av förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor och Kristofferskolan samt de fristående skolor som utan att vara statsunderstödda står under statlig tillsyn synes i allmänhet ha utformat sina inträdeskrav och urvalsgrunder efter egen bedömning oberoende av vad som gäller för kommunernas gymnasieskolor. Hänsyn torde inte ha tagits till kompetensförordningen i fall där eleverna kan tillgodogöra sig utbildningen utan andra kunskaper och erfarenheter än genomgången grundskola.

I det följande redovisar SEH-kommittén inhämtade uppgifter om inträdesvillkor m. m. som tillämpas av vissa enskilda yrkesskolor, Kristofferskolan och vissa inte statsunderstödda men under statlig tillsyn ställda skolor.

Enskilda yrkesskolor

Carl Malmstens Verkstadsskola uppställer som förkunskapskrav genomgången tvåårig träteknisk linje i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning. Antagningen sker med hjälp av arbetsprover och antagningsintervjuer.

Berghs Reklamskola kräver för intagning till kursen i praktisk marknadsföring och reklam genomgången gymnasieskola och viss yrkespraktik. Urval sker efter betyg. Till kursen i grafisk formgivning och illustration sker intagning på grundval av insända arbetsprover och uppgifter i intervjuformulär, skolbetyg samt intyg om yrkespraktik.

Anders Beckmans skola tar in de sökande på grundval av insända arbetsprover.

De fem förberedande *konstskolorna* tar alla in sökande på grundval av insända arbetsprover.

För antagning till *Handarbetets Vänners vävskolas* tvååriga kurs i slöjd och inredning krävs att den sökande har minst ett års studier på konsumtionslinjen i gymnasieskolan och tre års praktik och är minst 21 år gammal. För övriga utbildningar krävs grundskolekompetens eller motsvarande.

Balettakademien tar in sina elever efter inträdesprov.

Nyckelviksskolan tar in sina elever på grundval av företedda arbetsprover.

Capellagården kräver för sin möbelsnickarutbildning tvåårig träteknisk linje i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning och för de övriga utbildningarna att den sökande kan dokumentera utmärkt praktisk-konstnärlig förmåga.

Stockholms Tekniska Institut kräver minst två års praktik för tillträde.

Sätergläntan Hemslöjdens gård har för tillträde till sina grundläggande kurser inga speciella förkunskapskrav. Urval sker efter betyg.

Kristofferskolan

För intagning i årskurs 10 i Kristofferskolan tillämpas den principen att sökande, som anmäler sig först, tas in först. Företräde ges dock åt sökande som genomgått nioårig Waldorfskola, åt sökande med äldre syskon i skolan samt åt barn till lärare vid skolan.

Inte statsunderstödda skolor under statlig tillsyn

Sökande till *Nordiskt musikkonservatorium* tas in efter antagningsprov.

Tyska skolan och *Lycée Français* ger företräde åt sökande som genomgått de lägre klasserna vid resp. skola. Det bör här erinras om att kravet på sådana färdigheter i tyska resp. franska språket som är en förutsättning för att tillgodogöra sig undervisningen är en begränsande faktor i vad gäller tillströmningen till dessa skolor.¹

Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet tar in de sökande efter betyg. Visst företräde ges åt elever som fullgjort skolplikten i Vasaskolan i Göteborg.

Bladins skola och *Enskilda gymnasiet* tar vid konkurrens in de sökande efter anmälningsdatum, medan *Ekebyholms skolan* vid konkurrens tar in de sökande efter betyg.

¹ Även för Franska skolan i Stockholm är färdighetskravet i franska språket en begränsande faktor i vad gäller elevtillströmningen. Till Franska skolan, som omfattas av privatskolförordningen, sker intagningen genom Storstockholms intagningsnämnd.

8.3 Överväganden och förslag

I proposition 1982/83:1 har för fristående utbildningar på grundskolenivå beträffande särskilda villkor för statsbidrag uttalats att en skola som får sådant bidrag i princip skall vara öppen för alla. En begränsning till viss eller vissa kategorier måste vara motiverad av skolans särskilda prägel. Det får anses rimligt att skolan kan kräva att eleverna och deras föräldrar ställer sig positiva till de idéer som bär upp skolans verksamhet.

Detta synsätt bör enligt SEH-kommitténs mening vara utgångspunkten även när det gäller särskilda villkor för statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå. Dessa måste emellertid också kunna ha de inträdesfordringar i fråga om skolunderbyggnad, praktik m. m. som behövs för att eleverna normalt skall kunna genomgå utbildningen med tillfredsställande resultat. I flertalet fall bör det i första hand få ankomma på huvudmannen själv att avgöra vilka inträdeskrav som skall gälla. Det bör normalt räcka med att inträdesfordringarna skall vara godkända av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande bör gälla beträffande urvalsgrunder. Behörighet och urval vid intagning till fristående skolor bör alltså inte regleras genom kompetensförordningen.

Vissa särskilda omständigheter kan emellertid motivera en mer ingående styrning i fråga om inträdesvillkor och urvalsgrunder från statens sida som villkor för statsstöd. Sådana särskilda omständigheter får anses föreligga beträffande riksinternatskolorna och skolor som omfattas av privatskolförordningen.

När det gäller skolor som inte får statsbidrag men på egen begäran ställs under statlig tillsyn bör som villkor för detta inte normalt krävas att intagningsprinciper skall vara godkända av statlig myndighet.

8.3. Overview of the

The following text is extremely faint and largely illegible. It appears to be a detailed overview or introduction to a specific topic, possibly related to the '8.3. Overview of the' header. The text is organized into several paragraphs, with some lines appearing to be bolded or serving as sub-sections. Due to the low contrast and resolution, the specific content of these paragraphs cannot be accurately transcribed.

The text in this block is also very faint and difficult to read. It seems to be a continuation of the overview or a specific point within it.

This block contains more faint text, likely another part of the overview or a related section.

The text here is barely visible, possibly representing a transition or a new sub-section.

This block contains the final line of faint text visible on the page.

9 Överväganden och förslag beträffande fristående skolors läroplaner, betyg, kompetensvärde m. m.

En utbildning i gymnasieskolan har normalt ett givet kompetensvärde för fortsatt utbildning inom det allmänna utbildningsväsendet.

När det gäller fristående utbildningar är förhållandena annorlunda. Huvudmännen för sådana utbildningar har i princip full frihet att välja innehåll för utbildningen och grunder för betygsättning m. m. Staten kan emellertid som villkor för statsbidrag eller för att ställa utbildningen under statlig tillsyn kräva att utbildningen skall följa vissa regler i bl. a. dessa hänseenden. Så har också skett i viss utsträckning. I fall där huvudmannen inte är skyldig att följa särskilda regler och där offentlig myndighet inte är tillförsäkrad insyns- och kontrollmöjligheter kan den fristående utbildningen inte utan vidare tillerkännas ett visst givet kompetensvärde vid t. ex. tillträde till grundläggande högskoleutbildning. För att en fristående utbildning i sådana sammanhang skall behandlas på samma sätt som en utbildning i offentlig regi måste den i betydande utsträckning följa samma regler, och detta måste kunna kontrolleras.

I det följande behandlas läroplaner och motsvarande (avsnitt 9.1), betyg och intyg (avsnitt 9.2), sättet att reglera vissa fristående utbildningars kompetensvärde m. m. (avsnitt 9.3) och kompetensvärdet av fristående gymnasial utbildning vid antagning till grundläggande högskoleutbildning och tillgodoräknande av fristående utbildning som ett redan genomfört moment i grundläggande högskoleutbildning (avsnitt 9.4–9.5).

9.1 Läroplaner och motsvarande

Nuvarande förhållanden

För att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande enligt 34 § skollagen (1962:319) krävs att skolans undervisning väsentligen motsvarar grundskolans. Det finns däremot inte några lagbestämmelser om att undervisning på gymnasial nivå eller annan undervisning av inte längre skolpliktig ungdom vid fristående skolor skall motsvara undervisningen inom det allmänna utbildningsväsendet eller ha ett visst annat innehåll.

För statsbidrag eller annan förmån – t. ex. att skolan på egen begäran ställs under statlig tillsyn – kan som villkor föreskrivas att utbildningen skall ha ett visst angivet innehåll. Sådana föreskrifter har meddelats för riksinternatskolor och skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270). Dessa

skolor skall i princip följa läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 1970). För andra statsunderstödda fristående skolor på gymnasial nivå är i allmänhet föreskrivet att skolorna skall följa en läroplan som är fastställd eller godkänd av skolöverstyrelsen. För skolor som inte är statsunderstödda men som på egen begäran ställts under statlig tillsyn är i beslutet om sådan tillsyn som regel föreskrivet att skolan skall tillämpa en läroplan som fastställts av skolöverstyrelsen.

Överväganden och förslag

Det är särskilt i de fall en fristående skola får statsbidrag eller enbart är ställd under statlig tillsyn av värde att ha en fristående skolas utbildningsinnehåll fastlagt. Endast då kan utbildningen ges ett bestämt kompetensvärde vid bl. a. tillträde till högre utbildning. Saken har också betydelse för elevernas rätt till studiestöd (se kapitel 10). Vissa minimikrav bör därför ställas på utbildningens innehåll. Det är naturligt att för utbildningen skall finnas en läroplan eller motsvarande som är godkänd av central myndighet.

Läroplanerna bör alltid innehålla mål och huvudmoment. Mera detaljerade uppgifter (kursplaner) är behövliga endast för att utbildningens kompetensvärde skall kunna fastställas. Så kan vara fallet t. ex. med Stockholms Tekniska Institut. I läroplansarbetet bör skolans egna synpunkter få slå igenom så att dess egenart tas till vara i så stor utsträckning som möjligt. Estetisk-praktiska utbildningar synes för sin utveckling vara starkt beroende av att detaljreglering av verksamheten inte sker.

I läroplanen för gymnasieskolan ingår timplaner. Statlig myndighets godkännande av något slags timplan för fristående utbildning är inte alltid nödvändigt. Samma syfte bör som regel kunna nås ändå. Vissa tidsramar, om än inte så ingående som timplanerna i gymnasieskolans läroplan, kan emellertid behövas i fall där statsbidrag eller studiestöd lämnas (jfr avsnitt 7.3.4 och 10.2.1).

För riksinternatskolor och skolor som omfattas av privatskolförordningen bör fortfarande gälla, att de i princip skall följa läroplanen för gymnasieskolan.

9.2 Betyg och intyg

Nuvarande förhållanden

Det finns inte några lagbestämmelser om att en fristående skola skulle vara skyldig att utfärda betyg eller intyg över utbildningen eller att vid betygsättning tillämpa vissa principer. Som villkor för sådana förmåner som statsbidrag eller att skolan på egen begäran ställs under statlig tillsyn kan det emellertid föreskrivas att skolan skall ha vissa skyldigheter i nu aktuella hänseenden. För nästan alla statsunderstödda fristående skolor på gymnasial nivå gäller föreskrifter om att bestämmelser om betyg för gymnasieskolan skall tillämpas. Det händer att fristående skola följer sådana bestämmelser utan att vara bunden därav.

Det finns vissa allmänna föreskrifter om bl. a. avgångsbetyg och behörighet som behandlas i avsnitt 9.3.

Såsom berörts redan i det föregående och framgår närmare av det följande

har inte bara utbildningens innehåll (jfr läroplanen) utan också reglerna för betygsättning betydelse för frågan i vad mån en fristående utbildning kan inordnas under samma regler som en utbildning i offentlig regi när det t. ex. gäller behörighet och urval till grundläggande högskoleutbildning.

Överväganden och förslag

Enligt SEH-kommitténs mening kan den som gått igenom en fristående skola på gymnasial eller eftergymnasial nivå normalt antas ha nytta av ett dokument som åtminstone utgör ett intyg om vilken utbildning han har fått. Intyg över genomförd utbildning kan, särskilt om det också innehåller betyg, vara av värde inför fortsatta studier. Men ett dokument kan vara till nytta även i andra sammanhang, t. ex. vid ansökan om anställning.

SEH-kommittén anser, att i regel bör som villkor för att en fristående skola med utbildning på gymnasial eller eftergymnasial nivå skall få statsbidrag eller ställas under statlig tillsyn krävas att eleverna på begäran skall kunna få ett intyg om genomgången utbildning och också betyg från denna när sådant kan ha betydelse för fortsatt utbildning.

Riksinternatskolor och privatskolor som omfattas av privatskolförordningen har i princip skyldighet att följa gymnasieskolans läroplan. De bör också liksom hittills tillämpa gymnasieskolans bestämmelser om betyg.

Även i åtskilliga andra fall kan det finnas skäl till att kräva att utbildningsdokumentet skall utformas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer (skolöverstyrelsen eller universitets- och högskoleämbetet). Därigenom kan elevernas utbildning lättare relateras till vad som föreskrivs i fråga om t. ex. behörighet och urval till högskoleutbildning. Det är angeläget att sökande från fristående skolor inte skall behöva behandlas annorlunda på grund av att dokumentation saknas eller är utformad på ett sätt som inte passar för det antagningssystem som gäller för den fortsatta utbildningen.

9.3 Sättet att reglera vissa fristående utbildningars kompetensvärde m. m.

Nuvarande förhållanden

Vilket kompetensvärde en fristående utbildning har och vilken betydelse ett på visst sätt utfärdat betyg har för kompetensvärdet beror på reglerna för det område där frågorna aktualiseras, t. ex. föreskrifterna i högskoleförordningen om allmän och särskild behörighet för grundläggande högskoleutbildning. Reglerna härom behandlas närmare i det följande.

För närvarande finns emellertid även vissa särskilda föreskrifter i hithörande frågor.

I 17 § privatskolförordningen (1967:270), som gäller även för riksinternatskolor, finns en föreskrift om att slutbetyg och avgångsbetyg från skola som omfattas av förordningen medför samma allmänna behörighet som slutbetyg resp. avgångsbetyg från motsvarande kommunala skola. Denna generellt avfattade föreskrift skall ses mot bakgrund av att skolorna i princip skall följa samma läroplaner och samma regler för betyg som grundskolan och gymnasieskolan.

Skolöverstyrelsen har under år 1982 med upphävande av tidigare anvisningar i ämnet meddelat föreskrifter om utfärdande av avgångsbetyg från gymnasieskolan vid vissa skolor med annan huvudman än stat och kommun (SÖ-FS 1982:74). I föreskrifterna erinras inledningsvis om bestämmelser som gäller för riksinternatskolor och skolor enligt privatskolförordningen. Därefter anges att vid skola med annan huvudman än stat och kommun som får statsbidrag enligt andra grunder än dem som gäller för riksinternatskola och skola enligt privatskolförordningen eller står under statlig tillsyn kan rektor, efter särskild framställning, av skolöverstyrelsen medges rätt att utfärda avgångsbetyg från gymnasieskolan. Som förutsättning för att rektor skall få sådan rätt anges att skolförordningens bestämmelser och skolöverstyrelsens föreskrifter om gymnasieskolan skall följas i tillämpliga delar.

Överväganden och förslag

Såsom nämnts finns det i 17 § privatskolförordningen en generellt avfattad föreskrift om att slutbetyg och avgångsbetyg från en skola som omfattas av denna förordning medför samma allmänna behörighet som slutbetyg resp. avgångsbetyg från motsvarande kommunala skola. Föreskrifter om allmän behörighet bör emellertid enligt SEH-kommitténs mening inte ges generell eller obestämd räckvidd utan meddelas för ett visst eller vissa bestämda områden, t. ex. högskoleutbildning. Föreskrifter om behörighet bör inte heller ingå i t. ex. privatskolförordningen utan i de bestämmelser som reglerar intagningen till den fortsatta utbildningen.

SEH-kommittén föreslår vidare att skolöverstyrelsens föreskrifter i SÖ-FS 1982:74 upphävs. I fall där en skola följer gymnasieskolans läroplan och regler för betygsättning och detta kan kontrolleras genom statlig tillsyn finns förutsättningar för att avgångsbetyg från skolan skall tillerkännas samma verkan som avgångsbetyg från gymnasieskolan vid tillträde till högre utbildning. En reglering av detta bör emellertid enligt kommitténs mening ske genom föreskrifter om tillträde till utbildningen i fråga (se avsnitt 9.4).

9.4 Kompetensvärdet av fristående gymnasial utbildning vid antagning till grundläggande högskoleutbildning

9.4.1 Inledning

Enligt 10 § högskolelagen (1977:218) har den som uppfyller föreskrivna behörighetsvillkor rätt att bli antagen som studerande till utbildning inom högskolan, om inte annat följer av föreskrifter om spärrad utbildning och vissa andra begränsningar.

Föreskrifterna om behörighet och urval till grundläggande högskoleutbildning finns i bl. a. 5 kap. högskoleförordningen (1977:263). De redovisas i sina huvuddrag i det följande. Såsom framgår av redovisningen behandlas vissa

fristående utbildningar helt eller delvis på samma sätt som utbildningar i gymnasieskolan.

Det bör inledningsvis påpekas att 5 kap. högskoleförordningen innehåller vissa undantagsmöjligheter som kan vara av intresse bl. a. för fall där någon har genomgått en fristående utbildning som inte ger formell behörighet. Enligt 5 kap. 12 § får antagningsmyndigheten, om särskilda skäl föreligger, föreskriva att visst behörighetsvillkor inte skall gälla vid antagning av studerande till visst utbildningsprogram. Antagningsmyndigheten får också, om särskilda skäl föreligger, medge viss sökande befrielse från ett eller flera behörighetsvillkor. Enligt 5 kap. 52 § kan antagningsmyndigheten godta praktisk erfarenhet och annan utbildning än utbildning vid de skolor och läroanstalter, som uttryckligen har angetts i högskoleförordningen eller i föreskrift som meddelas med stöd av förordningen, såsom bevis för att viss sökande har de kunskaper i svenska och engelska som fordras för allmän behörighet och de förkunskaper som fordras för särskild behörighet.

9.4.2 Villkor för allmän behörighet

Nuvarande förhållanden

För tillträde till grundläggande högskoleutbildning krävs normalt allmän behörighet, som kan föreligga enligt fyra olika alternativ.

Ett av alternativen regleras i 5 kap. 14 § högskoleförordningen och innebär i princip krav på att sökanden skall ha gått igenom en minst tvåårig utbildning i gymnasieskolan och i svenska och engelska ha kunskaper som motsvarar slutförd lärokurs om minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan.

Genomgång av specialkurs som bygger direkt på grundskolan tillgodoräknas om den är minst tvåårig.

I 5 kap. 15 § finns föreskrifter om att allmän behörighet föreligger även för den som har skaffat sig annan utbildning vid svensk läroanstalt än den som anges i 5 kap. 14 §, om utbildningen är i huvudsak av samma slag och omfattning som fordras för allmän behörighet enligt 5 kap. 14 §.

Närmare föreskrifter om vilken annan utbildning som enligt de nämnda föreskrifterna i 5 kap. 15 § ger allmän behörighet skall meddelas av skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet i samråd. I sådant samråd skall även meddelas föreskrifter om vilken utbildning i svenska och engelska inom annan svensk läroanstalt än gymnasieskolan som skall anses ge de kunskaper som krävs för allmän behörighet.

Tillämpningsföreskrifter till 5 kap. högskoleförordningen har meddelats den 11 oktober 1977. De har ändrats i olika omgångar.

I bilaga 2 till tillämpningsföreskrifterna har förtecknats viss utbildning som ger *allmän behörighet* som minst tvåårig linje i gymnasieskolan *under förutsättning av föreskrivna kunskaper i engelska och svenska*. Vad gäller utbildning som inte upptas i bilagan skall enligt föreskrifterna antagningsmyndigheten bestämma om utbildningen skall tillgodoräknas för allmän behörighet och i vad mån kompletteringar i svenska och engelska eller ettdera skall uppställas som villkor för behörighet.

I bilaga 2 anges bl. a. avgångsbetyg eller slutbetyg från Bergsskolan i Filipstad, avgångsbetyg från svensk tolvårig Waldorfskola, ingenjörutbild-

ning vid enskild teknisk skola eller tekniskt institut och avgångsbetyg från Tyska skolan i Stockholm.

I bilaga 3 till tillämpningsföreskrifterna har förtecknats utbildning utanför gymnasieskolan som skall anses ge *kunskaper i svenska och engelska motsvarande minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan*. Vad gäller utbildning som inte upptas i bilagan skall enligt föreskrifterna antagningsmyndigheten bestämma om utbildningen skall anses uppfylla angivna krav.

I bilaga 3 anges bl. a. avgångsbetyg eller slutbetyg från Bergsskolan i Filipstad, avgångsbetyg från svensk tolvårig Waldorfskola och avgångsbetyg från Tyska skolan i Stockholm.

Överväganden och förslag

Reglerna för allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning bygger bl. a. på principen att utbildning som fullgjorts utanför gymnasieskolan men som motsvarar utbildning i gymnasieskolan i möjligaste mån skall behandlas på samma sätt som denna.

För att en fristående utbildning som motsvarar en utbildning i gymnasieskolan skall kunna behandlas på samma sätt som denna vid antagning till högskoleutbildning behövs dokumentation som visar att den utbildning vid fristående skola som sökanden har gått igenom i huvudsak motsvarar utbildning i gymnasieskolan. Normalt behövs också för en likadan behandling vid tillämpning av regler om särskild behörighet och om urval – se i det följande – betyg som har bestämts enligt samma regler som för gymnasieskolan.

Som kommittén tidigare anfört bör i regel som villkor för att en fristående skola i fråga om utbildning på gymnasial nivå skall få statsbidrag eller ställas under statlig tillsyn krävas dels att skolan skall följa en läroplan som är godkänd av central statlig myndighet, dels att eleverna på begäran skall kunna få ett intyg om genomgången utbildning och även betyg från denna när sådant kan ha betydelse för fortsatt utbildning. I fall där utbildningen kan tänkas få betydelse för studier på högskolenivå bör detta beaktas vid godkännande av läroplan. I sådana fall bör också kravet på utbildningsdokument innebära att det skall utformas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Sådana föreskrifter bör gå ut på en anpassning till vad som behövs med hänsyn till regelsystemet för behörighet och urval till högskoleutbildning.

Det är angeläget att fristående utbildningar vid antagning inte behöver behandlas annorlunda av det skälet att dokumentationen är otillräcklig eller att den är utformad på ett sätt som inte passar in i regelsystemet för antagning. Flera statsunderstödda eller under statlig tillsyn ställda fristående utbildningar än nu kommer med de av SEH-kommittén i det föregående förordade åtgärderna att kunna helt likställas med utbildning i gymnasieskolan i förevarande sammanhang.

En speciell fråga är huruvida genomgång av en minst tvåårig fristående skola för yrkesutbildning bör medföra allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning (jfr den nyss redovisade regleringen beträffande specialkurser i gymnasieskolan). I överensstämmelse med vad som gäller för specialkurserna i gymnasieskolan bör en sådan fristående utbildning som nu

nämnts ge allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning, under förutsättning att den omfattar sådan undervisning i engelska och svenska som motsvarar två årskurser på någon linje i gymnasieskolan eller att den sökande har kompletterat sin utbildning med sådana kunskaper i engelska och svenska. Kommittén finner det inte angeläget att undervisning i svenska och engelska tas med i lärokursen för sådana estetisk-praktiska utbildningar som inte nu har sådan undervisning. Dels är eleverna i dessa utbildningar så gamla – medelåldern vid dessa skolor ligger mellan 22 och 27 år – att ett stort antal av dem kan förutsättas redan ha denna behörighetsgivande utbildning efter tidigare studier. Dels är flertalet av dessa utbildningar förutbildningar till sådan högskoleutbildning som ännu inte har krav på allmän behörighet enligt nu angivna regler och knappast kommer att få det (se avsnitt 9.4.5).

Kommittén vill med det anförda också peka på behovet av en översyn av bilagorna till tillämpningsföreskrifterna. Förteckningar av sådana slag bör uppta alla aktuella fristående utbildningar. Som SEH-kommittén tidigare anfört bör separata föreskrifter av den typ som redovisas i avsnitt 9.3 undvikas.

9.4.3 Villkor för särskild behörighet

Nuvarande förhållanden

Enligt 5 kap. 19 § högskoleförordningen skall föreskrifter med villkor för särskild behörighet till visst utbildningsprogram normalt meddelas i utbildningsplan och kursplan.

När en myndighet i utbildningsplan eller kursplan föreskriver krav på förkunskaper i ett ämne, skall enligt 5 kap. 21 § kravet utformas som krav på sådana kunskaper i ämnet som motsvarar en eller flera årskurser på någon linje i gymnasieskolan. Kravet skall vidare utformas som krav på betyg i ämnet från gymnasieskolan. Kunskapskrav bestäms med utgångspunkt i betyget 3. Om betyg sätts enligt en annan betygsskala än skalan 1–5 omräknas betyget enligt föreskrifter som meddelas av skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet i samråd.

När en myndighet föreskriver krav på kunskaper i ämne som motsvarar en eller flera årskurser på någon linje i gymnasieskolan skall den enligt 5 kap. 22 § i utbildningsplanen eller kursplanen ange att kravet kan uppfyllas även av den som har kunskaper från annan svensk skola än gymnasieskolan enligt föreskrifter som skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet meddelar i samråd.

I de nämnda tillämpningsföreskrifterna till 5 kap. högskoleförordningen finns bestämmelser för fall där annan betygsskala än skalan 1–5 har tillämpats.

I bilaga 4 till tillämpningsföreskrifterna finns förtecknad viss utbildning som skall anses minst motsvara en eller flera årskurser i ämne på någon linje i gymnasieskolan. Vad gäller utbildning som inte upptas i bilagan skall enligt föreskrifterna antagningsmyndigheten bestämma om utbildningen skall anses motsvara visst förkunskapskrav.

Av bilaga 4 framgår exempelvis att ett krav på betyg i matematik från årskurs 3 på treårig naturvetenskaplig linje i gymnasieskolan – ett sådant krav

gäller för bl. a. tekniska linjer och vissa ämneslärarinjer – skall anses uppfyllt genom avgångsbetyg från Bergsskolan i Filipstad.

Överväganden och förslag

De överväganden och förslag som SEH-kommittén har redovisat i avsnitt 9.4.2 om villkor för allmän behörighet gäller i sina huvuddelar även villkor för särskild behörighet.

För att en fristående utbildning skall kunna helt jämföras med en utbildning i gymnasieskolan vid tillämpningen av regler om särskild behörighet måste den fristående utbildningen ha i allt väsentligt samma innehåll och följa samma regler för betygsättning. Flera statsunderstödda och under statlig tillsyn ställda fristående utbildningar än nu kommer vid genomförande av kommitténs förslag om regler beträffande läroplan och betygsättning såsom villkor för statsstöd och statlig tillsyn att kunna helt likställas med utbildning i gymnasieskolan i förevarande sammanhang.

Bilaga 4 till tillämpningsföreskrifterna bör ses över. Enligt SEH-kommitténs mening bör en förteckning av detta slag uppta alla fristående utbildningar som ger kunskaper i vissa ämnen motsvarande en eller flera årskurser på någon linje i gymnasieskolan (jfr vad kommittén anfört om bilagorna 2–3 till tillämpningsföreskrifterna i avsnitt 9.4.2).

9.4.4 Urval

Nuvarande förhållanden

Högskoleförordningens föreskrifter om urval bland behöriga sökande till grundläggande högskoleutbildning är komplicerade. Normalt gäller i huvudsak följande.

Behöriga sökande skall fördelas på fyra grupper enligt följande.

- I De som har gått igenom treårig linje i gymnasieskolan eller har betyg över motsvarande svensk utbildning.
- II Bl. a. de som har gått igenom tvåårig linje i gymnasieskolan eller har betyg över motsvarande svensk utbildning.
- III De som har allmän behörighet på grund av studieomdöme från folkhögskola.
- IV Återstående behöriga sökande.

I bilaga 5 till de tidigare nämnda tillämpningsföreskrifterna till 5 kap. högskoleförordningen förtecknas olika slags utbildningar, s. k. behörighetsgrunder, efter vilka behöriga sökande fördelas på grupperna I–IV. I fråga om sökande med behörighetsgrund som inte upptas i bilaga 5 skall enligt tillämpningsföreskrifterna antagningsmyndigheten bestämma grupp. För att sökande skall föras till grupp I eller II skall betygen i den utbildning som grundar allmän behörighet för sökanden kunna omräknas till betygsskalan 1–5.

Av bilaga 5 framgår bl. a. följande. Sökande med avgångsbetyg från treårig utbildning vid Bergsskolan i Filipstad skall föras till grupp I. Den som har avgångsbetyg från svensk tolvårig Waldorfskola eller från Tyska skolan i

Stockholm skall föras till grupp IV eller, om han har kompletterande betyg i skalan 1-5 i minst nio ämnen, till grupp I.

Enligt högskoleförordningen skall utbildningsplatserna normalt fördelas mellan grupperna i förhållande till antalet sökande i varje grupp, inom vilken sedan företrädet mellan sökandena bestäms efter ett jämförelsetal. Av betydelse för jämförelsetalet är bl. a. poäng för betyg. Sådan poäng utgörs enligt 5 kap. 32 § normalt av medelvärdet av de betyg som ingår i sökandens avgångsbetyg från gymnasieskolan eller av medelvärdet av de andra betyg som ger allmän behörighet. Betyg som har satts enligt annan betygsskala än 1-5 skall därvid omräknas enligt föreskrifter som meddelas av skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet i samråd.

Överväganden och förslag

SEH-kommittén får här hänvisa till de överväganden och förslag som redovisats beträffande villkor för allmän och särskild behörighet. För att de som från en fristående skola söker sig till grundläggande högskoleutbildning i en urvalssituation skall behandlas på samma sätt som sökande från gymnasieskolan räcker det inte att den fristående utbildningen har väsentligen samma innehåll som utbildning av visst slag i gymnasieskolan. Den måste också följa samma regler för betygsättning. Om staten såsom villkor för statsbidrag eller statlig tillsyn uppställer krav beträffande läroplan och betygsättning i större utsträckning än som hittills skett bör flera fristående utbildningar än nu kunna direkt behandlas på samma sätt som utbildning i gymnasieskolan vid tillämpning av föreskrifterna om urval till grundläggande högskoleutbildning.

9.4.5 Särskilda föreskrifter om behörighet och urval till vissa slag av grundläggande högskoleutbildning

Nuvarande förhållanden

I fråga om bl. a. vissa allmänna utbildningslinjer gäller inte de tidigare beskrivna reglerna för behörighet och urval.

För vissa allmänna utbildningslinjer, som genom högskolereformen år 1977 ersatte tidigare utbildningar i andra skolformer, meddelas föreskrifter om behörighet av den myndighet som fastställer utbildningsplanen. Denna myndighet skall därvid normalt utgå från de regler om behörighet som omedelbart före den 1 juli 1977 gällde för motsvarande utbildning. Om det för linjen inte gäller krav på högre skolunderbyggnad än grundskolan skall i fråga om urval tillämpas kompetensförordningens föreskrifter i en äldre lydelse. Gäller krav på högre skolunderbyggnad än grundskolan meddelas föreskrifter om urval av den myndighet som fastställer utbildningsplanen. Exempel på allmänna utbildningslinjer som följer det nu angivna regelsystemet för behörighet och urval är hushållslärlinjen, musiklärlinjen, slöjdlärlinjen och kyrkomusikerlinjen.

För vissa allmänna utbildningslinjer på framför allt det estetiska och estetisk-praktiska området meddelas föreskrifter om behörighet och urval av den myndighet som fastställer utbildningsplanen. Exempel på sådana linjer

är grafiska industrilinjén, träindustrilinjén, danslinjén, designlinjén, konsthantverkslinjén, musikerlinjén och skådespelarlinjén. Antagning till utbildningar inom denna grupp sker ofta genom inträdesprov eller efter företeende av arbetsprover. För en del av utbildningarna gäller krav på viss minimiålder.

Överväganden och förslag

Åtskilliga fristående utbildningar på det estetisk-praktiska området är, såsom tidigare nämnts, ett slags förberedande utbildningar till sådana utbildningslinjer inom högskolan för vilka föreskrifter om behörighet och urval meddelas av den myndighet som fastställer utbildningsplanen. Dessa föreskrifter torde ofta vara så utformade att det har underordnad betydelse huruvida sökanden har genomgått förutbildning i offentlig eller enskild regi. Utbildningsplanernas föreskrifter i här nämnt avseende kan enligt SEH-kommitténs mening emellertid behöva ses över.

9.5 Tillgodoräknande av fristående utbildning som ett redan genomfört moment i grundläggande högskoleutbildning

Enligt 7 kap. 7 § högskoleförordningen har en studerande, som vid en läroanstalt inom landet har gått igenom viss grundläggande högskoleutbildning med godkänt resultat, rätt att tillgodoräkna sig detta för motsvarande utbildning vid annan läroanstalt. I 7 kap. 8 § finns föreskrifter om s. k. nordisk tentamensgiltighet. Enligt 7 kap. 9 § har en studerande rätt att tillgodoräkna sig annan utbildning än som avses i 7 eller 8 § samma kapitel, om så föreskrivs för viss linje eller kurs. Fråga om sådan föreskrift skall meddelas prövas för linje av den eller de myndigheter som fastställer kursplanerna eller, i vissa fall, av den eller de myndigheter som fastställer utbildningsplanen för linjen.

Överväganden och förslag

Om det kan antas föreligga ett behov av att kunna tillgodoräkna sig en viss fristående utbildning som moment i en högskoleutbildning bör detta beaktas av staten när villkoren för statsbidrag till eller statlig tillsyn över den fristående utbildningen bestäms. Staten bör enligt SEH-kommitténs mening i ett sådant fall föreskriva sådana villkor i fråga om läroplan och betygsättning, att ett tillgodoräknande underlättas. Kommittén föreslår också att det görs en översyn av bestämmelserna i 7 kap. högskoleförordningen och föreskrifter som avses där om möjligheterna att som moment i statlig och kommunal högskoleutbildning få tillgodoräkna sig annan utbildning.

10 Överväganden och förslag beträffande statligt studiestöd

10.1 Nuvarande förhållanden

Statligt studiestöd utgår huvudsakligen i tre former, nämligen studiehjälp, studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd.

Studiehjälp utgår längst till och med första kalenderhalvåret det år under vilket den studerande fyller 20 år. Studiehjälp består av studiebidrag jämte tillägg, återbetalningspliktiga studiemedel och resekostnadsersättning. Tillägg till studiebidraget utgår i form av inackorderingstillägg, resetillägg, inkomstprövat tillägg och behovsprövat tillägg.

Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel samt resekostnadsersättning.

Särskilt vuxenstudiestöd är avsett för vuxna som redan har inträtt i arbetslivet. Det består av vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel samt resekostnadsersättning.

Enligt studiestödslagen (1973:349) utgår studiestöd i nämnda tre former till studerande vid de läroanstalter och utbildningslinjer som regeringen bestämmer. Regeringen har meddelat föreskrifter om detta i studiestödsförordningen (1973:418). Studiehjälp, studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd utgår vid de läroanstalter och utbildningslinjer som anges i bilaga till förordningen, under förutsättning att de är statliga, statsunderstödda eller ställda under statlig tillsyn.

Den nämnda bilagan är uppdelad i *avdelning A* och *avdelning B*. I *avdelning A* anges de läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiestöd kan utgå i form av studiehjälp till och med första kalenderhalvåret det år under vilket den studerande fyller 20 år och studiemedel för tid därefter. I *avdelning B* anges de läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiestöd kan utgå i form av studiemedel utan den åldersbegränsning som gäller för *avdelning A*. Särskilt vuxenstudiestöd kan utgå för studier vid läroanstalt eller utbildningslinje som anges i *avdelning A* eller *avdelning B*.

I *avdelning A* anges bl. a. följande utbildningar i offentlig regi, nämligen dels gymnasieskolan med undantag för vissa utbildningar vilka i stället återfinns i *avdelning B*, dels kommunal och statlig vuxenutbildning.

I *avdelning B* anges bl. a. följande utbildningar i offentlig regi, nämligen dels statlig och kommunal högskoleutbildning, dels gymnasieskolan i vad avser sådan ekonomisk specialkurs som omfattar tre terminskurser, utbildning av hushållstekniker, utbildning för vilken avgångsbetyg från gymnasieskolan avseende slutförd lärokurs på lägst tvåårig teoretisk linje eller

motsvarande äldre utbildning är inträdesvillkor samt ettårig kurs i hotell- och restaurangadministration.

Såvitt gäller fristående utbildningar anges i *avdelning A* bl. a. enskild läroanstalt med utbildningsmål som är likartat med gymnasieskolan med undantag för vissa utbildningar vilka i stället återfinns i *avdelning B*. Till de fristående utbildningar som anges i *avdelning A* hör också Balettakademien, Bergsskolan i Filipstad, Dömen Konstskola, Gerlesborgsskolan, Hovedskous målarskola, Konstskolan Idun Lovén, Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola, ettårig utbildning, Nordiskt musikkonservatorium, Pernbys målarskola m. fl.

I *avdelning B* anges bl. a. Föreningen Handarbetets Vänners vävskola såvitt avser högre kurs i slöjd och inredning samt enskild läroanstalt med utbildningsmål som är likartat med gymnasieskolans i vad avser bl. a. utbildning för vilken avgångsbetyg från gymnasieskolan avseende slutförd lärokurs på lägst tvåårig teoretisk linje eller motsvarande äldre utbildning är inträdesvillkor.

Till de fristående utbildningar som anges i *avdelning B* hör också Handelshögskolan i Stockholm samt pastors- och missionärsutbildning vid Betelseminariet, Johannelunds teologiska institut, Metodistkyrkans teologiska seminarium, Missionsskolan Götabro, Svenska Alliansmissionens missionsskola, Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium och Örebro missionsskola. Vidare anges bl. a. Ericastiftelsen, Sköndalsinstitutet, sociallinje, kyrkokameral linje och kyrkomusikalisk linje och Stockholms musikpedagogiska institut, musikpedagogutbildning, samt Stiftelsen Kursverksamheten vid Stockholms Universitet, sekreterar- och korrespondentkurser för vilka inträdesvillkor är sådant avgångsbetyg från gymnasieskolan, vilket avser årskurserna 1–3 på treårig eller fyraårig linje, eller slutbetyg från gymnasiet eller motsvarande utbildning.

Regeringen har självfallet möjlighet att genom särskilda föreskrifter medge att studiestöd utgår till studerande även vid andra utbildningar än dem som ingår i bilagan till studiestödsförordningen.

10.2 Överväganden och förslag

10.2.1 Förutsättningar för att elever i fristående utbildningar skall kunna få studiestöd

När det gäller utbildning på grundskolenivå har en studerande rätt till studiestöd i form av förlängt barnbidrag från och med kvartalet efter det under vilket han fyller 16 år oberoende av om han går i grundskolan eller i en fristående skola där skolplikten enligt gällande regler får fullgöras. Detta framgår av 2 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349). Det kan i sammanhanget erinras om att alla fristående skolor i vilka skolplikten får fullgöras står under offentlig tillsyn.

Elever i fristående gymnasiala eller eftergymnasiala utbildningar har inte utan vidare samma rätt till studiestöd i form av studiehjälp eller studiemedel som elever i gymnasieskolan och studerande i statlig eller kommunal högskoleutbildning. Såsom redovisats krävs att utbildningen är statsunder-

stöd eller åtminstone ställd under statlig tillsyn. I vissa fall krävs därutöver ett särskilt beslut – i form av ändring i bilagan till studiestödsförordningen eller genom andra föreskrifter – för att eleverna skall få studiestöd.

Enligt SEH-kommitténs mening måste vissa insyns- och kontrollmöjligheter finnas för att en utbildning skall kunna grunda rätt till studiestöd för eleverna. Kravet på att utbildningen antingen skall vara statsunderstödd – varvid staten kan tillförsäkra sig erforderliga kontrollmöjligheter – eller enbart ställd under statlig tillsyn bör därför stå kvar.

Om en fristående utbildning är statsunderstödd bör den – oberoende av om utbildningsmålet är likartat med gymnasieskolans eller inte – praktiskt taget alltid kunna anses vara av sådant värde för både samhället och eleverna att det är motiverat att ge eleverna rätt till studiestöd under samma förutsättningar som gäller för elever i utbildning inom det allmänna utbildningsväsendet.

Ej statsunderstödda fristående utbildningar kan inte genomgående sägas vara av sådan betydelse för vare sig samhället eller eleverna att de i fråga om rätt till studiestöd för eleverna bör jämföras med utbildningar inom det allmänna utbildningsväsendet. SEH-kommittén anser emellertid att en framställning från huvudmannen om att utbildningen skall ställas under statlig tillsyn för att eleverna skall kunna få studiestöd bör prövas utifrån en generös attityd, åtminstone när det gäller gymnasial utbildning. Skälen härtill är följande.

Samhället strävar efter att ungdomar som genomgått den obligatoriska skolan skall fortsätta med gymnasial utbildning. Uttryck för denna strävan är gymnasieskolans dimensionering och de kommunala skolstyrelsernas uppföljande verksamhet för sådana ungdomar under 18 år som efter avslutad grundskola varken har arbete eller genomgår utbildning. Den uppföljande verksamheten avses resultera i att en del av ungdomarna påbörjar gymnasial utbildning. Vad gäller något äldre kan här erinras om satsningarna på gymnasieskolekurser inom kommunal och statlig vuxenutbildning. I många fall är gymnasial utbildning i praktiken en nödvändig förutsättning för ett stadigvarande arbete som det går att försörja sig på. Härtill kommer att gymnasial utbildning innebär en allmän förkovran som har betydelse inte bara som merit vid anställning eller som grund för fortsatta studier. Utbildning på gymnasial nivå omfattas visserligen inte av skolplikt men är ändå numera något som i varje fall ungdomar normalt förväntas genomgå. Därför bör studiestöd – som är avsett huvudsakligen för elevens allmänna levnadsomkostnader under utbildningstiden – i möjligaste mån utgå enligt samma regler för elever i fristående utbildningar som för elever inom det allmänna skolväsendet. En sådan likställighet föreligger på grundskolenivå.

Mot denna bakgrund bör fristående utbildningar som är likvärdiga med utbildningar inom gymnasieskolan efter framställning av huvudmannen ställas under statlig tillsyn och eleverna bli berättigade till studiestöd. Detsamma bör gälla för andra fristående utbildningar ovanför grundskolenivå, om de framstår som angelägna från allmän synpunkt.

Det förtjänar påpekas att en fristående skola kan ha flera slag av utbildningar. Frågan huruvida eleverna skall ha rätt till studiestöd måste självfallet bedömas för varje utbildning för sig. Alla skolans utbildningar

kanske inte står under statlig tillsyn. En grundläggande förutsättning för rätt till studiestöd saknas i så fall beträffande en del av utbildningarna.

Det kan för en del studiestödsberättigande utbildningar finnas skäl att överväga vissa inskränkningar beträffande t. ex. den tid under vilken studiestöd skulle kunna utgå. Om en skola exempelvis har en tvåårig konstnärlig utbildning bör den som av skolan tillåts gå på utbildningen under ytterligare ett eller ett par år inte för den skull utan vidare kunna få studiestöd under det tredje och fjärde året. Det bör för studiestöd under dessa ytterligare år kunna åberopas särskilda skäl.

10.2.2 Beslut om att en fristående utbildning skall berättiga till studiestöd och formen för redovisningen av studiestödsberättigande fristående utbildningar i föreskrifter m. m.

Frågan huruvida eleverna i en fristående skola med gymnasial eller eftergymnasial utbildning skall kunna få studiestöd eller inte bör avgöras i samband med att utbildningen vid skolan blir statsunderstödd eller ställs under statlig tillsyn.

Det är en fördel om uppgifter om vilka utbildningar som är studiestödsberättigande finns samlade på ett ställe. Beslut om att en fristående utbildning skall berättiga till studiestöd bör därför komma till uttryck i bilagan till studiestödsförordningen. Separata föreskrifter bör alltså i möjligaste mån undvikas. Erfarenheten visar att strykningar, ändringar och tillägg behöver göras i bilagan varje år inför den 1 juli trots att separata föreskrifter förekommer.

Fristående utbildningar som berättigar till studiestöd bör anges i bilagan genom sina namn eller på annat sätt som inte ger utrymme för tvekan huruvida de räknas in eller inte. F. n. upptas i bilagan "enskild läroanstalt med utbildningsmål som är likartat med utbildningsmålet för gymnasieskolan". Det vore för tillämpningen enklare om sådana allmänna formuleringar undveks. Man bör i stället inrikta sig på en uppräkningslista med namngivelser, även om bilagan då blir längre.

Om inte elever i alla utbildningar vid en fristående skola har rätt till studiestöd (jfr avsnitt 10.2.1), bör enligt SEH-kommitténs uppfattning i studiestödsförordningens bilaga klart anges vilken eller vilka utbildningar vid skolan som berättigar till studiestöd.

Om en begränsning i fråga om t. ex. studietid gäller för rätt till studiestöd (jfr avsnitt 10.2.1), bör också detta framgå av bilagan.

10.2.3 Fördelningen av studiestödsberättigande fristående utbildningar mellan avdelning A och avdelning B i bilagan till studiestödsförordningen

Vad gäller utbildning i offentlig regi bör noteras att avdelning A upptar bl. a. dels gymnasieskolan med undantag av främst vissa högre specialkurser m. m. för vilka avgångsbetyg från gymnasieskolan avseende slutförd lärokurs på lägst tvåårig teoretisk linje är inträdesvillkor, dels kommunal och statlig vuxenutbildning. Avdelning B upptar bl. a. dels vissa högre specialkurser

m. m. i gymnasieskolan som undantas i avdelning A, dels kommunal och statlig högskoleutbildning.

Enligt SEH-kommitténs mening bör den uppdelningen vara avgörande för hur de studiestödsberättigande fristående utbildningarna bör fördelas. Såsom tidigare berörts kan det i vissa fall vara svårt att avgöra om en fristående utbildning ligger på gymnasial eller eftergymnasial nivå. I tveksamma fall bör utbildningen föras till avdelning A.

Kommittén anser att de fristående utbildningar som finns medtagna i eller i anslutning till tabellerna i kapitel 2 bör fördelas mellan avdelning A och avdelning B enligt följande. I fördelningen tas inte med utbildningar som väntas upphöra vid utgången av budgetåret 1982/83.

Vad gäller de åtta fristående skolors utbildningar för vilka statsbidrag och statlig tillsyn föreslås upphöra (se avsnitt 5.3) blir det enligt kommitténs bedömning aktuellt med studiestöd under avvecklingstiden endast för vissa kurser vid Köpmannainstitutet.

Kommittén vill för tydlighetens skull framhålla att de allmänna begränsningar som gäller enligt studiestödsförfattningarna givetvis bör tillämpas även i fråga om de i det följande angivna utbildningarna. Som exempel kan nämnas dels regeln att studiehjälp och studiemedel lämnas för korrespondensstudier endast om särskilda skäl föreligger, dels kraven på att studierna skall bedrivas på minst halvtid eller i vissa fall heltid viss minimitid (3 kap. 4 §, 4 kap. 5 § och 7 kap. 5 § studiestödslagen).

Till avdelning A

Följande skolor och utbildningar, dock inte utbildning motsvarande grundskolan:

Apelrydsskolan, Båstad

Balettakademien, Stockholm, yrkesskolan för dansare

Bergsskolan i Filipstad

Bladins skola, Malmö

Capellagården, Mörbylånga, ettåriga kurser

Dómen Konstskola, Göteborg

Ekebyholmsskolan, Norrtälje

Enskilda gymnasiet, Stockholm

Estniska gymnasiet, Stockholm

Franska skolan, Stockholm

Föreningen Handarbetets Vänners vävskola, Stockholm, terminskurser i vävning

Gerlesborgsskolan, Stockholm

Grännaskolan, Jönköping

Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet

Göteborgs högre samskola

Hovedskous målarskola, Göteborg

Konstskolan Idun Lovén, Stockholm

Kristofferskolan, Stockholm

Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola, ettårig utbildning

Köpmannainstitutet, Stockholm (vissa kurser övergångsvis)
 Liber Hermods skola, Malmö
 Lundsbergs skola, Storfors
 Lycée Français Saint-Louis, Stockholm
 Nordiskt musikkonservatorium, Österåker
 Nyckelviksskolan, Lidingö
 Osby samskola, Osby
 Pernbys målarskola, Stockholm
 Rudolf Steinerskolan, Göteborg
 Sigrid Rudebecks gymnasium, Göteborg
 Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, Sigtuna, gymnasial utbildning vid
 riksinternatskolan och internationell gymnasial utbildning
 Stockholms Tekniska Institut
 Sätergläntan Hemslöjdens gård, Insjön, Leksand, terminskurser i vävning
 Tyska skolan, Stockholm
 Vackstanässkolan, Södertälje

Till avdelning B

Anders Beckmans skola, Stockholm
 Berghs Reklamskola, Stockholm, utbildning i grafisk formgivning och
 illustration samt utbildning i praktisk marknadsföring och reklam
 Betelseminariet, Stockholm
 Bräcke diakonigård, diakoniutbildning
 Carl Malmstens Verkstadsskola, Stockholm
 Ericastiftelsen, Stockholm
 Ersta Diakonisällskap, Stockholm, diakoniutbildning, sjuksköterskeskola
 Föreningen Handarbetets Vänners vävskola, Stockholm, högre kurs i slöjd
 och inredning (hemslöjdsutbildningen i mjuk och hård slöjd)
 Handelshögskolan, Stockholm
 Johannelunds teologiska institut, Uppsala
 Kursverksamheten vid Stockholms Universitet, sådana sekreterar- och
 korrespondentkurser för vilka inträdesvillkor är sådant avgångsbetyg från
 gymnasieskolan, vilket avser årskurserna 1–3 på treårig eller fyraårig linje,
 eller slutbetyg från gymnasiet eller motsvarande utbildning
 Metodistkyrkans teologiska seminarium, Göteborg
 Missionsskolan Götabro, Kumla
 Röda Korsets sjuksköterskeskola, Stockholm
 Samariterhemmets diakoniskola, Uppsala
 Sköndalsinstitutet, Stockholm, social linje, kyrkomusikalisk linje samt
 diakonutbildningen
 Sophiahemmets sjuksköterskeskola, Stockholm
 Stockholms musikpedagogiska institut, musikpedagogutbildningen
 Svenska Alliansmissionens missionsskola, Jönköping
 Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium, Lidingö
 Vårsta diakonissanstalt
 Örebro missionsskola

11 Överväganden och förslag beträffande statlig tillsyn

11.1 Inledning

Enligt gällande rätt måste alla fristående skolor för skolpliktiga elever underkasta sig statlig – och även kommunal – tillsyn. Denna har sin grund i samhällets ansvar för att syftet med skolplikten uppfylls.

När det gäller fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever saknas i princip skäl för en påtvingad tillsyn från samhällets sida. En möjlighet att på förekommen anledning – befarade missförhållanden – inspektera en skola som tar emot elever under viss ålder har emellertid bedömts erforderlig. Bestämmelser finns i 51 § skollagen (1962:319). Till frågan om behovet av en sådan reglering även i fortsättningen återkommer kommittén i det följande (avsnitt 11.3).

Frånsett det speciella fall som nu nämnts är offentliga myndigheters tillsyn över de fristående skolorna frivillig för dessa på nivån över grundskolan. Tillsynen kan vara ett tvång endast på det sättet att den görs till ett villkor för att skolan skall kunna tillerkännas något som den eftersträvar.

Typfallet är att insyn och kontroll uppställs som villkor för ekonomiskt stöd. Ett sådant bidragsvillkor kan uppställas inte bara av staten utan också av en kommun som ger bidrag. Även en enskild som ger bidrag kan uppställa som villkor att han får vissa kontrollmöjligheter eller inflytande på annat sätt.

Statlig tillsyn är inte bara ett naturligt statsbidragsvillkor utan framstår också som en naturlig förutsättning för att skolans utbildning skall tillerkännas ett visst bestämt kompetensvärde vid tillträde till utbildning i offentlig regi eller för att skolans elever skall kunna få studiestöd.

Enligt SEH-kommitténs mening bör statlig tillsyn alltid uppställas som villkor för statsbidrag. Tillsynen bör inte begränsas till enbart en kontroll av att bidraget används för avsett ändamål (jfr avsnitten 2.3, 7.3.4 samt kapitel 8 och 9).

Beslut om statlig tillsyn över sådana skolor som inte får statsbidrag fattas av regeringen efter en bedömning i varje särskilt fall.

För närvarande står ett 20-tal fristående inte statsunderstödda skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå under statlig tillsyn. Besluten har tillkommit vid olika tidpunkter och på olika grunder. Det är svårt att få fram en klar uppfattning om de överväganden som ligger bakom de olika besluten.

Enligt SEH-kommitténs mening bör det inte uppställas några särskilda

regler eller kriterier för att en fristående skola som inte är statsunderstödd skall kunna få stå under statlig tillsyn. Det bör få avgöras från fall till fall med beaktande av bl. a. sådana hänsyn som intresset av att utbildningen kan tillerkännas ett visst kompetensvärde eller att eleverna kan få studiestöd (jfr avsnitten 9.1–3 och 10.2).

Som villkor för att en utbildning skall stå under statlig tillsyn brukar regeringen föreskriva vissa regler för utbildningen. I allmänhet gäller en begränsad reglering bestående huvudsakligen i att skolan skall följa en läroplan som fastställs av skolöverstyrelsen och att rektor skall ha viss rapportskyldighet.

SEH-kommittén får beträffande läroplaner, betyg m. m. hänvisa till vad kommittén anfört i kapitel 9.

Huruvida t. ex. bestämmelser om rapportskyldighet skall meddelas bör enligt kommitténs mening avgöras från fall till fall.

11.2 Tillsynsbeslutet, tillsynsmyndigheter och tillsynens innehåll

På skolområdet utövas den statliga tillsynen f. n. vanligast av skolöverstyrelsen och länskolnämnden i det län där skolan är belägen. Skolöverstyrelsen har inseende över skolans verksamhet i egenskap av central myndighet och länskolnämnden har den omedelbara tillsynen. Endast i ett fall – det gäller Nordiskt musikkonservatorium i Österåker – har skolöverstyrelsen ensam tillsynsskyldigheten.

Enligt SEH-kommitténs mening bör regelmässigt såväl skolöverstyrelsen som länskolnämnden vara tillsynsmyndigheter. Det bör självfallet i beslutet anges vilken eller vilka myndigheter som skall utöva tillsynen. Tillsynsmyndigheten bör genom besök vid skolan och på annat sätt hålla sig underrättad om att skolan följer de regler som har ställts upp som villkor för tillsynen och att skolans verksamhet i övrigt bedrivs på ett tillfredsställande sätt. SEH-kommittén föreslår ingen ändring i förhållande till vad som nu gäller (jfr avsnitt 2.3).

Ett beslut om att ställa en skola under statlig tillsyn bör normalt gälla tills vidare.

Det utgör en administrativ förenkling om det i samband med beslut om statlig tillsyn också fastställs vilken behörighet som genomgång av utbildning vid skolan ger. Likaså bör det i samband med sådant beslut anges om eleverna är berättigade till studiestöd eller inte. Som SEH-kommittén tidigare anfört (avsnitt 9.3 och 10.2.2) bör sådana frågor regleras i föreskrifterna om tillträde till den högre utbildningen och i studiestödsförordningen.

Beträffande förslag till utformning av tillsynsbeslut se *bilaga 7*.

11.3 Särskild inspektionsrätt

11.3.1 Gällande bestämmelser och deras tillkomst

Såsom nämnts i avsnitt 2.3 kan skolor som inte står under statlig tillsyn under vissa förutsättningar inspekteras av skolöverstyrelsen. Förutsättningarna för sådan inspektion är angivna i 51 § skollagen. Enligt denna paragraf kan en skola som inte enligt skollagen eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseende eller inspektion och som tar emot elever under 20 år inspekteras av den centrala statsmyndighet till vars verksamhetsområde skolan närmast hör. En sådan inspektion får företas endast om särskild anledning härtill finns. Om det vid inspektion visar sig uppenbart att allvarliga missförhållanden råder inom skolan och rättelse inte vinnns genom hänvändelse till skolans ledning, får myndigheten vid vite förbjuda fortsatt verksamhet.

Föreskriften i 51 § skollagen tillkom på förslag av skolberedningen, som anförde bl. a. (SOU 1961:30 s. 828–829):

För ungdomen är det av vikt att ej spilla tid och kostnad på olämplig skolutbildning. Vederbörande centrala statsmyndighet bör därför få befogenhet att ingripa mot skola, som emottager elever som ännu ej fyllt 21 år. Någon anmälningsskyldighet från skolans sida om verksamheten eller någon skyldighet för den centrala statsmyndigheten att utöva en fortlöpande inspektion vill beredningen ej föreslå. Stadgandet är avsett för fall då uppenbara missförhållanden framkommer och då det framstår som naturligt att vederbörande centrala myndighet ingriper. Stadgandet kan också bli av betydelse för den händelse främmande makt skulle vilja upprätta propagandaskolor inom riket. Vite enligt denna paragraf bör utdömas av allmän domstol. Lagligheten av beslutat vitesföreläggande kommer då under domstols prövning.

I propositionen anförde departementschefen (prop. 1962:136 s. 87):

Enligt min mening är det med hänsyn till ungdomens intressen angeläget att samhället i förevarande avseende får möjlighet att bereda ett skydd mot vissa former av verksamhet, som bedrivs under namn av att erbjuda undervisning och utbildning. Fall har inte saknats som varit av den art att ingripande skulle ha tett sig motiverat. Jag vill därför nu förorda sådana regler att offentlig myndighet i vissa särskilt anmärkningsvärda fall får möjlighet till ingripande mot dylik verksamhet. Denna befogenhet, som enligt min mening lämpligen bör anförtros central statsmyndighet på ifrågasvarande verksamhetsområde, skall omfatta inspektion av skolan samt möjlighet att förbjuda fortsatt verksamhet, därest inte rättelse kan ernås genom föreställningar hos skolans ledning.

I samband med att myndighetsåldern år 1969 sänktes från 21 till 20 år sattes även åldersgränsen i 51 § skollagen ett år lägre. I den proposition som låg till grund för lagändringarna uttalade departementschefen att det inte fanns någon särskild anledning att behålla gränsen vid 21 år i 51 § skollagen (prop. 1969:25 s. 82).

Den år 1969 beslutade 20-årsgränsen i 51 § skollagen har kvarstått trots att myndighetsåldern sedermera har sänkts till 18 år. I den promemoria som låg till grund för beslutet om denna sänkning av myndighetsåldern (Ds Ju 1973:11) uttalades att det inte fanns någon särskild anledning att behålla

20-årsgränsen i 51 § skollagen (s. 37). Remissinstanserna hade inte någon invändning mot denna ståndpunkt. Föredragande statsrådet uttalade emellertid, utan att ge någon närmare motivering, att åldersgränsen tills vidare inte borde ändras (prop. 1974:44 s. 42, 55 och 68).

Enligt 54 § andra stycket skollagen överklagas beslut om vitesförbud genom besvär hos kammarrätten.

11.3.2 Skolförfattningsutredningens förslag

Skolförfattningsutredningen (U 1979:12) har gjort en huvudsakligen författningsteknisk och språklig översyn av skollagen. Översynen har resulterat i ett förslag till ny skollag som redovisas i betänkandet (Ds U 1981:4) Skollagen.

51 § i den nuvarande skollagen motsvaras i skolförfattningsutredningens lagförslag av 8 kap. 6 § som har följande lydelse:

När särskilda skäl föreligger får skolöverstyrelsen inspektera sådan enskild skola som annars inte står under statlig myndighets inseeende och som tar emot elever som inte har fyllt 20 år.

Om allvarliga missförhållanden råder inom skolan skall skolöverstyrelsen förelägga skolans ledning att avhjälpa missförhållandena. Om föreläggandet inte följs får skolöverstyrelsen vid vite förbjuda att skolan tar emot elever som inte har fyllt 20 år.

Skolförfattningsutredningen anför att det enligt utredningens mening knappast finns något vägande skäl att ha kvar åldersgränsen 20 år. Med hänsyn till SEH-kommitténs pågående arbete anser emellertid utredningen att åldersgränsen knappast bör ändras nu.

Utredningen påpekar att förutsättningen för inspektionsrätt enligt nuvarande lag och utredningens förslag är att skolan tar emot elever under viss ålder. Mot denna bakgrund förefaller det utredningen tveksamt om verksamheten vid skolan då skall kunna helt förbjudas (se formuleringen i nuvarande lag). Utredningen anser att det ligger närmast till hands att ett förbud skall avse endast rätten att ta emot elever under viss ålder och har utformat sitt förslag till 8 kap. 6 § i enlighet med denna uppfattning.

Betänkandet har remissbehandlats. Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig beträffande förslaget till 8 kap. 6 §. Av framförda synpunkter kan här nämnas följande.

Enstaka remissinstanser – bl. a. Riksförbundet Hem och Skola – har uttalat sig om åldersgränsen och anser att den bör sammanfalla med myndighetsåldern.

Flera länskolnämnder anser att inspektionsrätten bör ankomma inte på skolöverstyrelsen utan på vederbörande länskolnämnd. I sammanhanget erinras om det tillsynsansvar som länskolnämnderna har för sådana skolor med enskild huvudman som bedriver utbildning för skolpliktiga barn, dvs. barn i åldrarna 7–16 år. Någon remissinstans tillfogar att det i förekommande fall också bör ankomma på länskolnämnden att meddela vitesförbud.

Vad gäller utdömande av vite anser en länskolnämnd att 8 kap. 6 § bör kompletteras med en bestämmelse som innebär att länsrätt, om förbudet inte efterlevs, på talan av SÖ får döma ut vitet. En annan länskolnämnd anser att

det bör ankomma på vederbörande länskolnämnd att såväl förelägga som utdöma vite.

SEH-kommittén anför i sitt remissyttrande att det bör vara allmän domstol som på talan av allmän åklagare prövar om vitet skall utdömas. För att detta skall gälla behövs i och för sig ingen särskild föreskrift. Kommittén anser emellertid att det är en fördel om 8 kap. 6 § anger vad som gäller.

Frågan om en ny skollag bereds f. n. i regeringskansliet.

11.3.3 SEH-kommitténs överväganden och förslag

SEH-kommittén anser att det fortfarande kan finnas skäl för att en statlig myndighet på förekommen anledning skall kunna inspektera en fristående skola som annars inte står under statlig tillsyn, om skolan tar emot elever under viss ålder. Det bör också finnas en möjlighet till ingripande genom vitesförbud, om allvarliga missförhållanden framkommer vid inspektionen och inte rättas till.

Kommittén finner det naturligt att låta åldersgränsen sammanfalla med myndighetsåldern.

Enligt kommitténs mening bör denna särskilda inspektionsrätt, som avser udda fall som i praktiken ytterst sällan eller aldrig inträffar, tillkomma den centrala skolmyndigheten, dvs. skolöverstyrelsen. Det bör också vara skolöverstyrelsen som på förekommen anledning meddelar vitesförbud.

Kommittén delar skolförfattningsutredningens uppfattning att det är mottagande av elever under angiven ålder som vitesförbudet bör avse.

Beslut om vitesförbud bör liksom hittills kunna överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Frågan om vitets utdömande bör prövas av allmän domstol på talan av allmän åklagare efter framställning av skolöverstyrelsen. Denna ordning har hittills gällt och synes vara den lämpligaste.

Med anledning av kommitténs överväganden presenteras i början av betänkandet ett förslag till lag om ändring i skollagen (1962:319).

The first part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system of equations (1) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of (1) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable. The second part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system of equations (2) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of (2) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable and the matrix B is nonsingular.

It is shown that the solutions of (1) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable. The second part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system of equations (2) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of (2) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable and the matrix B is nonsingular.

It is shown that the solutions of (1) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable. The second part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system of equations (2) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of (2) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable and the matrix B is nonsingular.

It is shown that the solutions of (1) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable. The second part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system of equations (2) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of (2) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable and the matrix B is nonsingular.

It is shown that the solutions of (1) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable. The second part of the paper is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solutions of the system of equations (2) as $t \rightarrow \infty$. It is shown that the solutions of (2) tend to zero as $t \rightarrow \infty$ if and only if the matrix A is stable and the matrix B is nonsingular.

12 Överväganden och förslag beträffande vissa särskilda frågor

12.1 Statsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbunds riksomfattande kursverksamhet

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR) bedriver med statligt bidrag, förutom lokal kursverksamhet förlagd till Sätergläntan Hemslöjdens gård i Insjön, *riksomfattande kursverksamhet* bestående av deltidskurser som administreras av Sätergläntan Hemslöjdens gård men som anordnas av hemslöjdsföreningarna i de olika länen.

För den riksomfattande verksamheten har fastställts särskilda bidragsregler. Dessa finns i förordningen den 2 juni 1977 (SÖ-FS 1977:18) om statsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund för riksomfattande kursverksamhet m. m. Förordningen har ändrats senast den 24 juni 1982 (SÖ-FS 1982:205).

Ursprungligen gällde att statsbidrag skulle utgå för kurs med belopp som motsvarade 75 % av de sammanlagda kostnaderna för ledararvode och materiel, dock med högst visst belopp per lektion. En likartad reglering fanns för statsbidrag till studieförbund för studiecirkel enligt 9 § första och andra styckena i den numera upphävda förordningen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Med viss eftersläpning anpassades beloppet för lektion i SHR:s riksomfattande kursverksamhet till beloppet för studietimme i studiecirkelverksamheten. För budgetåret 1980/81 var beloppet 52 kr. 50 öre för bådadera.

Fr. o. m. den 1 juli 1981 gäller ett nytt statsbidragssystem för studiecirkelverksamhet enligt förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirkel m. m. Det finns ett högre och ett lägre schablonbidrag. Det högre är för närvarande (budgetåret 1982/83) 87 kr. för varje studietimme. I budgetpropositionen 1983 (prop. 1982/83:100 bil. 10 p. F 5) föreslås att detta belopp skall höjas till 90 kr. fr. o. m. den 1 juli 1983.

För SHR:s riksomfattande kursverksamhet gäller för budgetåret 1981/82 att statsbidrag lämnas till kostnader för ledararvode och materiel enligt grunder som skolöverstyrelsen bestämmer med sammanlagt högst 300 000 kr. För budgetåret 1982/83 har ingen bidragsnorm fastställts för SHR:s riksomfattande verksamhet.

Den medgivna verksamhetsramen för den riksomfattande kursverksamheten såvitt gäller rätt till bidrag är för budgetåret 1982/83 5 500 lektioner.

SEH-kommittén föreslår att statsbidrag till SHR:s riksomfattande kurs-

verksamhet skall utgå med bidrag per undervisningstimme motsvarande 75 % av det högre statliga schablonbidraget till studiecirkelverksamhet enligt förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirklar m. m. Den obetydliga merkostnad som detta förslag föranleder (ca 50 000 kr.) ryms inom ramen för de besparingar som SEH-kommittén föreslår på andra områden (jfr avsnitt 5.3).

12.2 Kommunalt stöd till fristående skolor

Det kommunala stödet till fristående skolor på gymnasial nivå varierar från kommun till kommun i fråga om såväl omfattning som former. Enligt vad SEH-kommittén inhämtat lämnar åtskilliga kommuner bidrag till läroböcker och skolmåltider. Det förekommer också att kommun lämnar bidrag till lokalkostnader. När den fristående skolan ligger i annan kommun än elevens hemkommun lämnar vissa kommuner bidrag till skolan motsvarande en del av den interkommunala ersättning som utgår när elev från kommunen går i en annan kommuns gymnasieskola.

SEH-kommittén framhåller i sitt delbetänkande (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever, s. 88, att det inte var en tillfredsställande lösning att genom lagstiftning reglera frågan om kommunalt stöd till fristående skola. Kommunernas rätt att själva bestämma över sina angelägenheter borde inte onödigtvis begränsas. SEH-kommittén har samma uppfattning nu.

12.3 Samverkan mellan det allmänna skolväsendet och fristående skolor

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen 1980/81:97 om skolforskning och personalutveckling (UbU 1980/81:37, rskr 1980/81:385) har ansvar och resurser för skolutveckling i stor utsträckning decentraliserats till lokal nivå. Ansvaret för att erfarenheterna från utvecklingsarbetet tas till vara och sprids har lagts på den statliga skoladministrationen.

Merparten av det pedagogiska utvecklingsarbetet sker inom det allmänna skolväsendet. Vid sidan om detta bedrivs i ett inte obetydligt antal fristående skolor en verksamhet som i olika hänseenden skulle kunna vara av intresse för det allmänna skolväsendet. Detta gäller framför allt vid skolor där undervisningen har ett annat innehåll eller en annan uppläggning, t. ex. de internationella skolorna eller vissa skolor med estetisk-praktisk inriktning.

Enligt SEH-kommitténs mening bör därför samverkan etableras mellan lärare i gymnasieskolan och lärare i fristående skolor. Samverkan kan utformas på olika sätt allt efter de lokala förutsättningarna. Studiebesök eller gemensamma studiedagar är tänkbara former. Gemensamt deltagande i mer långsiktiga utvecklingsprojekt kan också vara en möjlighet.

I delbetänkandet (SOU 1981:34) Fristående skolor för skolpliktiga elever, s. 95 f., föreslog SEH-kommittén att det statliga utvecklingsarbetet skulle kunna omfatta även fristående skolor och att den statliga fortbildningsverk-

samheten skulle kunna omfatta också personal vid fristående skolor. Dessa förslag avsåg grundskolestadiet. De har emellertid också giltighet för samverkan mellan det allmänna skolväsendet och fristående skola på gymnasial nivå.

12.4 Statsbidrag för nytillkommande fristående skolor på eftergymnasial nivå

Vissa förslag i detta betänkande, t. ex. statsbidragskonstruktionen, kan äga tillämpning även på fristående utbildning motsvarande grundläggande högskoleutbildning. Kommittén tänker här på fall där utbildningen inte redan får bidrag enligt andra regler. Beslut om att förklara sådan fristående utbildning berättigad till statligt stöd bör fattas av regeringen efter hörande av universitets- och högskoleämbetet. För varje utbildning bör fastställas en årselevplatsram som anger det högsta antalet årselevplatser som får utgöra underlag för beräkningen av statsbidrag.

12.5 Tidpunkten för genomförandet av SEH-kommitténs förslag

SEH-kommitténs förslag i detta betänkande bör kunna genomföras fr. o. m. den 1 juli 1984.

13 Överväganden och förslag beträffande den rättsliga regleringen

Mot bakgrund av SEH-kommitténs förslag i kapitlen 4–12 redovisas i det följande vissa överväganden och förslag rörande den rättsliga regleringen.

13.1 Bestämmelser i skollagen

Skollagen (1962:319) innehåller vissa bestämmelser om fristående skolor för skolpliktiga elever. Vissa smärre ändringar sker i dessa bestämmelser den 1 juli 1983 genom den av riksdagen nyligen beslutade lagen (1982:1241) om ändring i skollagen (1962:319).

När det gäller inte längre skolpliktiga elever finns i skollagen endast en paragraf som tar sikte på fristående skolor. Det är den tidigare omnämnda 51 § som handlar om särskild inspektionsrätt mot skolor som annars inte står under statlig tillsyn och som tar emot elever under 20 år.

Såsom tidigare nämnts har skolförfattningsutredningen företagit en huvudsakligen författningsteknisk och språklig översyn av skollagen och som en följd härav lagt fram förslag till en ny skollag i betänkandet (Ds U 1981:4) Skollagen. Frågan om en ny skollag bereds f. n. i regeringskansliet. Enligt uppgift är avsikten att riksdagen skall kunna föreläggas en proposition under år 1983. En ny skollag kan alltså komma att gälla från och med den 1 juli 1984.

Skolförfattningsutredningen har såvitt gäller fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever i sitt förslag till ny skollag tagit med endast en bestämmelse om den särskilda inspektionsrätten. Beredningen av ärendet får visa om det är motiverat att i skollagen reglera ytterligare frågor om fristående skolor på denna nivå. SEH-kommittén utgår från nuvarande ordning därvidlag.

SEH-kommittén har behandlat den särskilda inspektionsrätten i avsnitt 11.3 och därvid föreslagit bl. a. att den i sammanhanget aktuella åldersgränsen skall sänkas till 18 år (se avsnitt 11.3.3).

Kommittén utgår från den nuvarande skollagen. I början av betänkandet lämnas ett förslag till ny lydelse av dess 51 §. I den nya texten har åldersgränsen ändrats till 18 år. Vidare har vissa redaktionella ändringar gjorts.

13.2 Förordningar för statsunderstödda fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever

13.2.1 Inledning

Såsom framgår av den tidigare redovisningen finns det olika grupper av statsunderstödda fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. Såväl bidragssystemen som de regler som skolorna skall följa såsom villkor för att få bidrag varierar. Detta har lett till att en eller flera särskilda förordningar utfärdats för varje grupp av skolor. Exempelvis gäller för en grupp förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor, för en annan förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor och privatskolförordningen (1967:270) och för en tredje förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lantushållsskolor och stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor. Det förekommer också att en förordning avser endast en skola eller en utbildning vid en skola. Exempel på detta är förordningen (SÖ-FS 1977:77) om Bergsskolan i Filipstad, förordningen (SÖ-FS 1978:174) om statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm och förordningen (SÖ-FS 1982:202) om internationell gymnasial utbildning vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket.

Självfallet skulle det vara en fördel om flera skolor än nu kunde omfattas av en och samma förordning. Om reglerna samlas i en förordning är emellertid risken stor för att regleringen blir komplicerad. För att en gemensam förordning skall kunna hållas någorlunda enkel och enhetlig behöver den ofta kompletteras med föreskrifter i särskilda förordningar eller i regleringsbrev. Värdet av en gemensam förordning är i sådana fall begränsat. Det är därför mest praktiskt att ha reglerna i olika förordningar, så länge olika regler gäller.

I det närmast följande behandlar kommittén regler för statsunderstödda fristående skolor grupp för grupp.

Bestämmelser om bl. a. särskilda bidrag till utrustning tas upp senare (avsnitt 13.3).

13.2.2 Förslag till nya förordningar för vissa utbildningar

I början av betänkandet redovisas förslag till *förordning om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå*.

Förordningen är avsedd att gälla för huvudgruppen av statsunderstödda fristående skolor på gymnasial nivå, däribland skolor som idag inte får statsbidrag men i framtiden tillerkänns sådant.

I början av betänkandet redovisas också förslag till *förordning om statsbidrag till vissa fristående utbildningar på eftergymnasial nivå*.

Förordningen gäller vissa utbildningar vid Anders Beckmans skola, Berghs Reklamskola, Handarbetets Vänners vävskola och Carl Malmstens Verkstadsskola som idag får bidrag enligt förordningen om enskilda yrkesskolor, och som enligt kommitténs uppfattning i fortsättningen bör få statsbidrag enligt det nya system som kommittén förordrar. Eftersom utbildningarna bedöms ligga på eftergymnasial nivå bör det vara universitets- och högskoleämbetet som utövar tillsyn över dem och handhar bidragsgiv-

ningen. Kostnaderna för bidraget bör också belasta anslag för högskoleutbildning, t. ex. anslaget Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. Mot den bakgrunden har det befunnits naturligt att samla föreskrifterna för de nu aktuella utbildningarna i en särskild förordning, som vid behov kan ändras till att omfatta även ytterligare fristående utbildningar på eftergymnasial nivå.

Handarbetets Vänners vävskola och *Capellagården* får idag bidrag såväl till heltidskurser av minst 16 veckors längd som till kortare heltidskurser och, för vävskolan, även deltidskurser. Kommittén har föreslagit att skolorna skall få bidrag enligt det nya systemet även för sådana idag statsunderstödda kurser som inte uppfyller kravet på heltidsundervisning under minst 16 arbetsveckor.

Föreskrifterna om bidrag till kurser på gymnasial nivå vid dessa skolor föreslås bli sammanförda i en särskild förordning om statsbidrag för vissa kurser i slöjd m. m. Förslag till sådan förordning redovisas i *bilaga 6*.

Såsom redovisats i det föregående bedriver *Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund* såväl lokal som riksomfattande kursverksamhet.

SEH-kommittén har föreslagit att riksförbundet även i fortsättningen skall få bidrag för båda verksamhetsformerna. För den lokala kursverksamheten, även heltidskurser som är kortare än en termin, föreslås bidrag enligt det nya systemet för fristående skolor på gymnasial nivå. För den riksomfattande verksamheten föreslås nya regler, som ansluter till det nuvarande systemet för statsbidrag till studiecirklar.

Kommittén anser att bidragsbestämmelserna för båda verksamhetsformerna lämpligen bör sammanföras i en förordning. I *bilaga 6* finns förslag till förordning om statsbidrag till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund för vissa kurser.

13.2.3 Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Lundsbergs skola och Sigrid Rudebecks gymnasium

Nuvarande reglering

Av de fyra skolor som har förklarats berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor får *Franska skolan* bidrag för undervisning motsvarande årskurserna 1–9 av grundskolan och de treåriga linjerna i gymnasieskolan, *Göteborgs högre samskola* bidrag för undervisning motsvarande årskurserna 1–9 av grundskolan samt de treåriga linjerna i gymnasieskolan, *Lundsbergs skola* bidrag för undervisning motsvarande årskurserna 6–9 av grundskolan och de treåriga linjerna i gymnasieskolan samt *Sigrid Rudebecks gymnasium* för undervisning motsvarande de treåriga linjerna i gymnasieskolan. Skolöverstyrelsen fastställer antalet klasser av varje statsbidragsgrundande årskurs i grundskolan och antalet statsbidragsgrundande klasser av årskurs 1 i utbildningar motsvarande de två- och tre-åriga linjerna i gymnasieskolan. Detta framgår av föreskrifter i regleringsbrev.

I och med att skolorna får bidrag enligt den nämnda förordningen omfattas de av privatskolförordningen (1967:270). Denna innehåller, delvis genom hänvisningar till skolförordningen (1971:235) i nuvarande eller äldre lydelse,

en ingående reglering efter mönster av vad som gäller eller har gällt för kommunernas grundskolor och gymnasieskolor. Förordningen har efter olika ändringar av mer eller mindre provisorisk karaktär blivit invecklad och svåröverskådlig.

Privatskolförordningen innehåller sammanlagt ett sextiotal paragrafer under rubrikerna Allmänna bestämmelser, Arbetets anordning, Elever, Skolhälsovård, Kollegier och konferenser m. m., Personal, Privatskolas ekonomiska förvaltning och Besvär m. m.

Vid sidan av förordningen om statsbidrag till vissa privatskolor och privatskolförordningen gäller en rad ytterligare föreskrifter för de fyra skolorna. Föreskrifterna innehåller kompletteringar till och i vissa fall avvikelser från bestämmelserna i de nämnda förordningarna. En del av föreskrifterna är provisoriska i avvaktan på att ändringar av mera genomgripande slag görs i de grundläggande förordningarna inför läsåret 1983/84.

Väntade ändringar den 1 juli 1983

Riksdagens beslut om fristående skolor för skolpliktiga elever m. m. (prop. 1982/83:1, UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) föranleder vissa ändringar i gällande bestämmelser fr. o. m. den 1 juli 1983. Skolorna skall fr. o. m. läsåret 1983/84 för grundskolenivån tillämpa 1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80) i dess helhet med de övergångsanordningar och undantag i övrigt som kan visa sig erforderliga. Det nya systemet för statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever skall tillämpas även för statsbidragsgivningen till undervisningen på grundskolenivå vid Franska skolan, Göteborgs högre samskola och Lundsbergs skola men med en justering som innebär att skolorna får lika stort statsbidrag som för närvarande om de har ungefär samma antal elever. En samordning måste ske med bidragssystemet för skolornas undervisning på gymnasial nivå. Av betydelse i sammanhanget är t. ex. statsbidraget för rektor. Bidrag för särskilda ändamål såsom skolhälsovård avses t. v. få behållas men kan, om det visar sig lämpligt, såvitt gäller de delar som hänför sig till verksamheten på grundskolenivå arbetas in i det nya bidragssystemet. Smärre ändringar skall göras i föreskrifterna om konferenser m. m.

Överväganden och förslag beträffande ändringar den 1 juli 1984

SEH-kommittén har i det föregående föreslagit vissa ändringar i systemet för statsbidrag till de fyra skolornas gymnasiala utbildning.

Kommittén har också föreslagit att regeringen skall fastställa det antal årselevplatser som får ligga till grund för bidrag. Liksom hittills bör regeringen bestämma vilka studievägar som varje skola får anordna med bidrag. Studievägarna får anordnas inom den angivna elevtalsramen. De föreskrifter om elevantal som för gymnasieskolan gäller för start av undervisning och för klassorganisation bör gälla även för de fyra fristående skolorna.

Kommittén har i det föregående berört även nuvarande bestämmelser om intagning och betyg m. m. och därvid föreslagit den tekniska ändringen att privatskolförordningen inte skall reglera behörighet till högre studier.

De fyra aktuella skolorna får statsbidrag för att bedriva en undervisning som i princip följer läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan. Skolorna har också statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare efter mönster av vad som gäller för grundskolan och gymnasieskolan. Det är därför naturligt att hålla fast vid utgångspunkten att skolorna skall följa bestämmelser som ansluter till regelsystemet i skolförordningen. Enligt kommitténs mening bör man emellertid eftersträva vissa förenklingar i såväl sakligt som författningstekniskt hänseende. En del av de regler som gäller för det allmänna skolväsendet bör kunna undvaras för de fyra fristående skolornas del.

Det bör exempelvis övervägas att slopa föreskrifterna om disciplinära åtgärder (avstängning och förvisning m. m.) mot elever. Skolorna bör själva kunna finna lämpliga former för att komma till rätta med problem med elevernas uppförande.

Föreskrifterna om reglemente bör kunna utgå. De bestämmelser som behövs som villkor för bidrag till skolorna bör finnas i förordningen för dessa.

Skolförfattningsutredningen har i sitt betänkande (Ds U 1982:5) Konferenser i skolan lagt fram förslag till förenklingar rörande konferenser och andra samverkansorgan. Förslagen rör såväl det allmänna skolväsendet som skolor som omfattas av privatskolförordningen. Betänkandet har remissbehandlats och ärendet bereds f. n. i regeringskansliet. SEH-kommittén vill mot den bakgrunden inte gå in på frågan om konferenser och andra samverkansorgan för de nu berörda fyra fristående skolorna. Rent allmänt vill kommittén dock som sin uppfattning uttala att en reglering för de fyra fristående skolorna bör kunna begränsa sig till vad som är nödvändigt med tanke på att skolorna i princip skall följa läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan.

Såsom redovisats i det föregående väntas ändringar ske i förordningen om statsbidrag till vissa privatskolor och privatskolförordningen den 1 juli 1983. SEH-kommitténs förslag i detta betänkande innebär ytterligare ändringar ett år senare. Ändringar kan också aktualiseras på grundval av förslag från skolförfattningsutredningen i betänkandet Konferenser i skolan eller i ett kommande betänkande som redovisar en allmän översyn av skolförordningen och motsvarande förordningar för andra skolformer. I det senare fallet kan det inte bli aktuellt med ändringar redan den 1 juli 1984 men väl ett eller ett par år senare.

Vad gäller den reglering som föreslås ske inför den 1 juli 1984 vill SEH-kommittén framhålla följande. Förordningen om statsbidrag till vissa privatskolor och privatskolförordningen gäller endast för de fyra här nämnda skolorna och det kommer inte att bli aktuellt att låta förordningarna gälla för flera skolor. Mot den bakgrunden bör den reglering som gäller fr. o.m. den 1 juli 1984 inte ha en allmän avfattning utan avse de fyra skolorna. Om möjligt bör bestämmelserna sammanföras i en förordning. Den bör inte ha en rubrik som bygger på termen "privatskola", eftersom denna term befunnits olämplig (jfr prop. 1982/83:1 s. 12 f.). Rubriken bör kunna lyda *Förordning om vissa fristående skolor med statligt reglerade tjänster* eller *Förordning om statsbidrag till Franska skolan m. fl.*

13.2.4 Vissa övriga skolor

Kristofferskolan får f. n. statsbidrag till såväl grundskolestadiet som det gymnasiala stadiet (årskurserna 10–12) enligt förordningen (SÖ-FS 1978:174) om statsbidrag till *Kristofferskolan* i Stockholm. Riksdagens beslut om fristående skolor för skolpliktiga elever m. m. (prop. 1982/83:1, UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) rör även statsbidragsreglerna för årskurserna 10–12.

SEH-kommittén utgår från att förordningen SÖ-FS 1978:174 fr. o.m. den 1 juli 1983 ersätts av en ny förordning som innehåller bestämmelser om bidrag till skolans samtliga årskurser.

Den redovisning av nuvarande reglering och väntade ändringar den 1 juli 1983 som har lämnats beträffande Franska skolan, Göteborgs högre samskola, Lundsbergs skola och Sigrid Rudebecks gymnasium gäller i mångt och mycket även *riksinternatskolorna*. Detta beror bl. a. på att förordningen (1970:333) om riksinternatskolor hänvisar till åtskilliga paragrafer i privat-skolförordningen (1967:270).

Kommitténs förslag föranleder vissa ändringar i förordningen om riksinternatskolor den 1 juli 1984. Detta beror bl. a. på att ändringar görs beträffande bestämmelser till vilka förordningen hänvisar.

Förordningen (SÖ-FS 1977:77) om *Bergsskolan i Filipstad* och vissa andra föreskrifter som gäller för *Bergsskolan* kommer att bli föremål för vissa smärre sakliga och tekniska ändringar som en följd av riksdagens beslut om fristående skolor för skolpliktiga elever m. m. (prop. 1982/83:1, UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63). Det är fråga om ändringar fr. o. m. den 1 juli 1983.

Kommitténs förslag föranleder vissa smärre tekniska ändringar den 1 juli 1984. Senast i samband med dessa ändringar bör föreskrifterna ses över. Vissa förenklingar bör vara möjliga. Kommittén vill i sammanhanget hänvisa till vad kommittén anfört beträffande de skolor som nu omfattas av privat-skolförordningen. Flertalet föreskrifter om *Bergsskolan* bör kunna samlas i en förordning och inte vara så spridda som nu.

För *Vackstanässkolan* och *Apelrydsskolan* gäller stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor. Stadgan har tidigare gällt för flera skolor, vilka numera är inordnade i kommuners och landstingskommuners gymnasieskolor. Den innehåller bortåt hundra paragrafer. Ändringar har inte skett i stadgan sedan år 1975 och den är delvis föråldrad.

Till de båda skolorna lämnas statsbidrag enligt föreskrifter som numera har sin plats i förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lanthushållsskolor och förordningen (SÖ-FS 1980:213) om statsbidrag till kostnader för maskiner m. m. vid vissa lanthushållsskolor.

Regelsystemet för skolorna motsvarar delvis vad som tidigare gällde för jämförlig utbildning vid landstingskommunernas gymnasieskolor. Förordningen om driftbidrag knyter an till stadgans bestämmelser om tjänster.

I budgetpropositionen 1983 uttalar föredragande statsrådet att det är lämpligt att företa en översyn av regelsystemet för lanthushållsskolorna i samband med behandlingen av slutbetänkandet från SEH-kommittén (prop. 1982/83:100 bil. 10 p. D 18).

Enligt SEH-kommitténs mening bör stadgan och driftbidragsförordningen

ersättas av en ny förordning. Eftersom skolorna får statsbidrag för att bedriva utbildning som motsvarar vissa specialkurser i landstingskommunernas gymnasieskolor bör de ha skyldighet att följa vissa regler som gäller för gymnasieskolan. Även bidragets konstruktion motiverar detta. Regleringen bör emellertid kunna göras betydligt mindre omfattande än nu. Kommittén vill i sammanhanget erinra om vad kommittén anfört beträffande reglerna för skolor som nu omfattas av privatskolförordningen.

13.3 Bestämmelser om bl. a. särskilda bidrag till utrustning

I förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor finns bestämmelser om statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. För innevarande budgetår har 150 000 kr. anvisats för ändamålet.

Enligt kommitténs förslag skall förordningen om enskilda yrkesskolor upphävas och ersättas av bl. a. en förordning om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå. I den förordningen finns inga föreskrifter om särskilda bidrag till investering i utrustning.

Kommittén anser emellertid att det fortfarande skall finnas vissa möjligheter att få bidrag till investering i utrustning. I *bilaga 6* lämnas förslag till förordning om statsbidrag till utrustning för vissa fristående skolor.

Kommitténs förslag i detta betänkande föranleder ändringar även i bl. a. förordningen (1982:171) om elevplatser i gymnasieskolan, förordningen (1966:24) om grundskolans kompetensvärde, föreskrifter om behörighet och urval till grundläggande högskoleutbildning och studiestödsförordningen (1973:418).

14 Sammanfattning av SEH-kommitténs förslag

SEH-kommittén föreslår i detta slutbetänkande

- 1 att fristående skola skall kunna förklaras berättigad till statsbidrag, om utbildningen vid skolan kompletterar utbildningen i gymnasieskolan genom sitt sakinnehåll eller sin pedagogik eller på annat sätt (jfr avsnitt 5.2, s. 56),
- 2 att åtta nu statsunderstödda fristående utbildningar inriktade på vissa branscher och elevkategorier (internutbildning) inte längre skall vara berättigade till statligt stöd (jfr avsnitt 5.3, s. 58),
- 3 att årselevplatser vid statsunderstödda fristående skolor på gymnasial nivå skall ingå i totalramen för det nya systemet för dimensioneringen av den gymnasiala utbildningen och att platserna skall fördelas på de olika delramarna allt efter utbildningarnas karaktär (jfr avsnitt 6.2.1, s. 61) och
att bl. a. anslagen Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning och Bidrag till driften av vissa privatskolor skall upphöra och att medlen under anslagen skall föras över till anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor m. m. (jfr avsnitt 6.2.1, s. 61),
- 4 att beslut om att förklara en nytillkommande fristående skola berättigad till statligt stöd skall fattas av regeringen efter hörande av skolöverstyrelsen (jfr avsnitt 6.2.2, s. 62) och
att regeringen vid beslutstillfället för varje skola fastställer en årselevplatsram som anger det högsta antalet årselevplatser vid skolan som får utgöra underlag för beräkningen av bidraget (jfr avsnitt 6.2.2, s. 62),
- 5 att de bestämmelser som gäller för statsbidragsgivningen till de nio fristående skolor som nu har statligt reglerade tjänster så långt möjligt anpassas till de bestämmelser som gäller eller kommer att gälla för statsbidrag till gymnasieskolan (jfr avsnitt 7.2.2, s. 65; viss procentuell reduktion av bidraget skall dock alltså ske för de skolor som omfattas av privatskolförordningen så att det samlade stödet till dessa skolor kommer att ligga på samma nivå som för närvarande),
- 6 att statligt stöd till fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster konstrueras som ett bidrag per elev och år med belopp som fastställs på sätt som redovisas i kommitténs förslag (jfr avsnitt 7.3.2, s. 67 f. och 7.3.3, s. 69 f.),

- 7 att bidrag till fristående skola för investering i utrustning liksom hittills skall kunna utgå ur anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. (jfr avsnitt 7.3.2, s. 69),
- 8 att ett särskilt belopp om 1,5 milj. kr. ställs till regeringens förfogande för att täcka oförutsedda kostnader för fristående skolor efter bidragsomläggningen (t. ex. drastiska hyreshöjningar). Jfr avsnitt 7.3.2 och punkt 2 ovan,
- 9 att fristående skola på gymnasial nivå som får statsbidrag skall tillämpa regler för intagning och urval som godkänts av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer (jfr avsnitt 8.3., s. 79) och att fristående skola som utan att vara statsunderstödd står under statlig tillsyn normalt själv bör få avgöra vilka inträdeskrav och urvalsgrunder som skall gälla (jfr avsnitt 8.3., s. 79),
- 10 att fristående skola, som är statsunderstödd eller endast ställd under statlig tillsyn, i regel skall följa en läroplan som fastställs av central myndighet (jfr avsnitt 9.1, s. 82), att studerande vid sådan skola efter genomgången utbildning på begäran skall kunna få intyg över utbildningens innehåll och även betyg, om sådant kan ha betydelse för fortsatt utbildning (jfr avsnitt 9.2., s. 83) och att dokumentationen (intyg eller betyg) av den genomgångna utbildningen efter samråd med antagningsmyndigheten anpassas till vad som är behövt med hänsyn till regelsystemet för behörighet och urval till högskolan (jfr avsnitt 9.4.2, s. 86),
- 11 att tvåårig utbildning vid fristående skola under statlig tillsyn – under förutsättning att den omfattar sådan undervisning i engelska och svenska som motsvarar två årskurser på någon linje i gymnasieskolan eller att komplettering skett i dessa ämnen – skall medföra allmän behörighet för högskoleutbildning (jfr avsnitt 9.4.2, s. 86 f.), och att bilagorna 2, 3 och 4 till tillämpningsföreskrifterna till 5 kap. högskoleförordningen ses över av universitets- och högskoleämbetet (jfr avsnitt 9.4.2, s. 87 och 9.4.3, s. 88),
- 12 att elever i statsunderstödd fristående skola alltid skall vara berättigade till studiestöd (jfr avsnitt 10.2.1, s. 92 f) och att fristående skola som ger en utbildning som är likvärdig med gymnasieskolans eller som ur allmän synvinkel framstår som angelägen efter ansökan skall ställas under statlig tillsyn och att eleverna därigenom skall bli berättigade till studiestöd (jfr avsnitt 10.2.1, s. 92 f),
- 13 att samtliga utbildningar i enskild regi som berättigar till studiestöd skall förtecknas i bilagan till studiestödsförordningen (jfr avsnitt 10.2.2, s. 94),
- 14 att det i samband med beslut om att ställa en skola under statlig tillsyn också fastställs vilken behörighet utbildningen ger och att beslut om att eleverna är berättigade till studiestöd fattas vid samma tidpunkt (jfr avsnitt 11.2, s. 98),

- 15 att 51 § skollagen (1962:319) ändras på sätt som framgår av författningsförslaget s. 9 (jfr avsnitt 11.3, s. 99 f),
- 16 att statsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbunds riksomfattande kursverksamhet skall utgå med bidrag per undervisningstimme motsvarande 75 % av det högre statliga schablonbeloppet till studiecirkelverksamheten (jfr avsnitt 12.1, s. 103 f),
- 17 att vissa förordningar arbetas om enligt riktlinjer som redovisas i kommitténs betänkande (jfr avsnitt 13.2.3, s. 109 f. och avsnitt 13.2.4, s. 112 f.),
- 18 att utbildningen i mode och reklam vid Anders Beckmans skola, Stockholm, utbildningarna i grafisk formgivning och illustration resp. i praktisk marknadsföring och reklam vid Berghs Reklamskola, Stockholm, den tvååriga högre kursen i slöjd och inredning (högre hemslöjdsutbildningen för mjuk och hård slöjd) vid Handarbetets Vänners vävskola, Stockholm samt utbildningen av möbelsnickare vid Carl Malmstens Verkstadsskola, Stockholm, skall klassificeras som fristående utbildning motsvarande högskoleutbildning och att erforderliga medel för bidrag till utbildningarna skall föras över till högskoleanslag från anslaget Bidrag till driften av enskild yrkesutbildning (jfr kapitel 4, särskilt avsnitt 4.3, s. 53),
- 19 att möjligheterna att tillgodoräkna sig utbildning från fristående skola som ett redan genomfört moment i grundläggande högskoleutbildning underlättas och att bestämmelserna i 7 kap. högskoleförordningen och föreskrifter som avses där ses över (jfr avsnitt 9.5, s. 90),
- 20 att vissa förslag i detta betänkande skall kunna äga motsvarande tillämpning på nytillkommande fristående utbildning på eftergymnasial nivå (jfr avsnitt 12.4, s. 105).

Bilaga 1 Skolor i Sverige för inte längre skolpliktiga elever – historisk översikt

Utbildningen i Sverige av elever på nivån närmast över den elementära skolutbildningen bedrevs under 1800-talet och ett stycke in på 1900-talet till inte ringa del i skolor med enskild huvudman (fristående skolor).

Staten anordnade allmän *teoretisk utbildning* på gymnasial nivå men utbildningen var under denna tid helt inriktad på de manliga eleverna och förberedde dem för högre studier vid universiteten. Utbildningen av flickor däremot bedrevs helt i enskild regi. Den enskilda utbildningens historia under senare hälften av 1800-talet upptas till stor del av flickundervisningens historia. Först på 1920-talet fick flickor tillträde till de högre allmänna läroverken och möjlighet att avlägga studentexamen i dessa skolor. Tidigare hade flickorna kunnat avlägga denna examen endast som privatister eller som elever vid de enskilda högre flickskolor och vid de enskilda högre samskolor, som hade s. k. dimissionsrätt.

Många pedagogiska och metodiska idéer prövades först i fristående skolor för att senare vinna allmänt erkännande. Förnyelsen av undervisningen i moderna språk i flickskolorna är ett exempel, koncentrationsläsning och självstudieverksamhet några andra.¹ Det bör också nämnas att de internatläroverk som funnits och alltjämt finns i Sverige alla tillkommit på enskilt initiativ.

Det statliga stödet till fristående skolor under 1800-talet avsåg huvudsakligen flickskolorna. Statligt stöd för undervisning av flickor beviljades första gången av 1862/63 års riksdag som anslag medel till en övningsskola åt det statliga högre lärarinneseminariet i Stockholm. Det var emellertid först genom beslut av 1874 års riksdag som flickskolor med enskild huvudman fick statsbidrag. Beslutet var principiellt viktigt eftersom det innebar ett erkännande av att staten hade ett ansvar också för flickornas utbildning över folkskolenivån. Stödet åt flickskolorna byggdes ut mycket kraftigt under återstoden av seklet och vid sekelskiftet hade ett 90-tal flickskolor statligt stöd.

Statsbidrag till fristående skolor med undervisning som ledde fram till studentexamen beviljades första gången av 1890 års riksdag. En av de tre skolor som då fick statligt stöd var Fjellstedtska skolan i Uppsala som var en internatskola. De övriga två skolorna var Beskowska skolan i Stockholm och Palmgrenska samskolan i Stockholm. De två Stockholmskolorna bedrev pedagogisk försöksverksamhet som ansågs vara av särskilt värde för skolväsendet. Beskowska skolan införde koncentrationsläsning av läroämnena och tillämpade i de högre klasserna friare former för undervisningen i

¹ Jfr A. Sandström *Realism i undervisningen*, Sthlm 1882, och 1918 års skolkommissions betänkande II *Historiska översikter och särskilda utredningar*, Sthlm 1922.

syfte att främja elevernas självverksamhet och utveckla deras förmåga att studera på egen hand. Palmgrenska samskolan var den första skola i Sverige som tillämpade samskoleidén hela skoltiden ända fram till studentexamen.

Av de statliga utredningar som på olika sätt behandlat skolfrågor under 1900-talet skall två beröras något, nämligen dels 1918 års skolkommission – betänkande I:1 Grunder för en ny läroverksorganisation, Stockholm 1922, dels 1960 års gymnasieutredning – betänkande (SOU 1963:42) Ett nytt gymnasium.

1918 års skolkommission drog upp riktlinjerna för skolväsendets framtida utbyggnad i Sverige. I det sammanhanget anförde kommissionen bl. a. att behovet av privatläroverk skulle minska när skolväsendet byggts ut enligt kommissionens förslag. Alla privatläroverk borde dock inte avvecklas och ersättas med statliga skolor. Det ansågs nämligen önskvärt att man fortfarande hade tillgång till ett mindre antal skolor som genom friare organisation skulle kunna dels tjänstgöra som försöksläroverk i egentlig mening, dels även i vissa hänseenden komplettera statens skolor. Skolor som med hänsyn till tradition och förutsättningar för framgångsrik pedagogisk försöksverksamhet kunde anses förtjänta av fortsatt understöd borde enligt kommissionen förbli enskilda. Även skolor som fyllde särskilda uppgifter borde kunna få statsunderstöd i framtiden, t. ex. internatskolor.

1960 års gymnasieutredning ansluter sig i sitt betänkande (SOU 1963:42) Ett nytt gymnasium till de principer avseende fristående skolor som 1957 års skolberedning framförde i sitt betänkande (SOU 1961:30), Grundskolan. Gymnasieutredningen konstaterade att frågorna om rätt att starta, driva och utnyttja skolor med annan huvudman än stat och kommun i princip måste anses vara lösta. Enligt allmänna näringsrättsliga principer möter inte hinder att starta och driva sådana skolor och en allmän rätt får anses föreligga att utnyttja undervisning i enskild regi över grundskolenivå.

Utvecklingen under tiden 1920–1960 vad gäller fristående skolor för allmän teoretisk utbildning belyses bäst genom några sifferuppgifter. Höstterminen 1919 undervisades 27 022 elever – varav 1 472 kvinnliga – i de allmänna statliga läroverken (högre allmänna läroverk, realskolor och samskolor). I de statsunderstödda fristående skolorna (enskilda mellanskolor, högre flickskolor och högre goss- och samskolor) undervisades 25 323 elever – varav 21 778 kvinnliga. 40 år senare, år 1959, hade utvecklingen gått därhän att över 200 000 elever – varav drygt hälften kvinnliga – undervisades i statliga eller kommunala skolor över folkskolenivå. Vid samma tid fanns det ca 11 000 elever i statsunderstödda fristående skolor, varav något mer än hälften kvinnliga. Kommunaliseringen av de fristående flickskolorna framför allt på 1930- och 1940-talen samt utbyggnaden av läroverken minskade underlaget för och behovet av fristående skolor.

Genom 1962 års skolreform förlängdes skolplikten och nioårig grundskola infördes. Därmed avvecklades realskolorna. Det obligatoriska stadiet kom att omfatta all utbildning upp till gymnasial nivå. Reformen medverkade till en fortsatt minskning av antalet elever i fristående skolor med allmän teoretisk utbildning. Till denna utveckling bidrog också utbyggnaden av gymnasial utbildning i offentlig regi.

Från tiden före år 1960 finns kvar endast ett tiotal av de fristående skolor

som då bedrev allmän teoretisk utbildning på gymnasial nivå (jfr förteckningen i avsnitt 2.1). Övriga skolor har kommunaliserats eller avvecklats. Ett fåtal nya fristående gymnasier har tillkommit under de två senaste decennierna. Den gymnasiala undervisning som i dag ges vid Ekebyholmskolan i Norrtälje, vid Bladins skola i Malmö, vid Osby samskola och vid Lycée Français i Stockholm påbörjades under 1960-talet eller vid början av 1970-talet.

Vad gäller *yrkesinriktad utbildning* och dess utveckling kan följande anföras.

Det betraktades länge som självklart att utbildning för praktisk yrkesverksamhet skulle vara en angelägenhet i första hand för företagaren och de anställda och inte för samhället. Inom skråväsendet, som har medeltida ursprung och som upphörde genom 1846 års fabriks- och hantverksordning, anordnades all den utbildning som krävdes för att tillgodose skrånas behov.

För *tekniska yrken* kan den första ansatsen till skolutbildning registreras redan på 1600-talet. Olof Rudbeck d.ä:s manufakturverk i Uppsala var ett embryo till ett tekniskt läroverk, som dock fick kort livslängd. Christopher Polhems mekaniska laboratorium i Stockholm – som redan år 1697 fick ett visst statsbidrag – var den första mekanikerskolan i Sverige. Den var det första ledet i en utveckling som ledde fram till Kungl. tekniska högskolan år 1877 (via Kungl. modellkammaren och Mekaniska skolan i Stockholm som inrättades år 1756 resp. 1798 och Teknologiska institutet i Stockholm som kom till år 1827).

Av 1700-talets skolor på detta område kan nämnas Jonas Alströmers manufakturkola i Alingsås och Anders Gabriel Duhres matematisk-ekonomiska laboratorium i Uppsala, som enligt grundarens plan skulle ge utbildning i metall- och träarbete, instrumentmakeri, glasslipning, vävning och skeppsbyggeri. Dessa båda skolor verkade likväl endast kort tid.

Det var först på 1800-talet som den tekniska utbildningen blev mer betydande. Till skolorna med sådan utbildning hörde det nyss nämnda Teknologiska institutet i Stockholm och Chalmerska slöjdskolan i Göteborg, ursprunget till Chalmers tekniska högskola. Teknologiska institutet hade statlig huvudman, under det att Chalmerska slöjdskolan till en början hade enskild huvudman.

Den tilltagande industrialiseringen av Sverige under 1800-talet medförde krav inte endast på praktiskt kunnande utan också på teoretiskt kunnande hos de anställda. För att tillgodose kraven på teoretiskt kunnande tillkom på initiativ av kommunen eller av enskilda de s. k. tekniska söndags- och aftonskolorna. De första tillkom redan mellan år 1810 och år 1820. Dessa skolor motsvarar i viss mån de charity schools som inrättades i England vid slutet av 1700-talet (jfr SOU 1981:34 *Fristående skolor för skolpliktiga elever* s. 146). Skolorna meddelade undervisning huvudsakligen i ritning och räkning och verksamheten var förlagd till söndagar och vardagskvällar för yrkesverksamma barn och vuxna, som ville förkovra sig. De fyllde också en social funktion genom att de hindrade framför allt ungdomen från onyttiga sysselsättningar under fritiden. Vid mitten av 1800-talet fanns ett 15-tal sådana skolor i landet. De blev fler mot århundradets slut. Vissa av dem bedrev verksamhet i sin ursprungliga form ett stycke in på 1900-talet.

Flertalet omvandlades med tiden till mer yrkesutbildande skolor. Det kan nämnas att Konstfackskolan i Stockholm – numera statlig högskoleenhet – kan leda sitt ursprung tillbaka till en skola av detta slag.¹

Vid 1800-talets mitt tillkom de tekniska elementarskolorna med staten som huvudman, först i Malmö och därefter i Borås, Norrköping och Örebro. Skolorna var heltidsskolor på dagtid. De omorganiserades på 1870-talet och fick en mer teknisk inriktning än tidigare. Deras utbildning uppdelades på fackavdelningar, mekanisk-teknisk, kemisk-teknisk och byggnadsteknisk. Skolorna blev däremot inte fler förrän år 1901 då den femte och sista elementarskolan, den i Härnösand, inrättades.

De tidigare nämnda tekniska söndags- och aftonskolorna – med enskilt eller kommunalt huvudmannaskap –, ”den lägre tekniska yrkesskolan”, ökade däremot kraftigt i antal mot slutet av 1800-talet och in på 1900-talet. På 1870-talet fanns det 20 skolor, år 1908 fanns det 66.

Behovet av ”lägre teknisk utbildning” växte starkt i och med industrins utbyggnad. För att klarlägga behoven och lämna förslag till åtgärder tillsattes år 1907 en kommitté som avgav ett betänkande år 1912 om den lägre tekniska utbildningens anordnande. Sedan dessa förslag överarbetats av 1916 års departementssakkunniga lade Kungl. Maj:t under år 1918 fram förslag om inrättande av tekniska gymnasier och tekniska fackskolor med staten som huvudman. Fanns både tekniskt gymnasium och teknisk fackskola på samma ort borde de enligt propositionen sammanföras till tekniska läroverk. Riksdagen godkände förslagen och år 1919 utfärdades stadgan för tekniska fackskolor och gymnasier. De tekniska gymnasierna och fackskolorna var statliga.

Den i trivialskolan på 1640-talet inrättade apologistklassen (skriv- och räkneklassen) kan ses som ett slags förberedande utbildning för *handelsyrken*. Den första handelsskolan i Sverige inrättades år 1783 i Veinge i Halland. Den fick dock aldrig någon större betydelse. Mer betydelsefulla var dels det i Göteborg år 1826 inrättade handelsinstitutet (Göteborgs handelsinstitut), dels det i Stockholm år 1865 inrättade Frans Schartaus praktiska handelsinstitut. Dessa båda fick statsbidrag från år 1894. Ett handelsinstitut inrättades även i Malmö i början av 1900-talet. Under senare delen av 1800-talet inrättades också ett antal s. k. lägre handelsundervisningsanstalter. År 1910 fanns i Sverige 63 handelsskolor av skiftande slag. Fyra av dessa var statsunderstödda, nio hade stöd från kommun eller korporation och de övriga femtio finansierades helt med privata medel. Det bör nämnas att all handelsutbildning fram till början av 1900-talet tillkommit på enskilt initiativ och drivits i enskild regi.

År 1908 tillsattes en kommitté för att utreda handelsundervisningen i landet. Kommittén föreslog år 1910 ett ökat ansvarstagande från samhällets sida för att därigenom undervisningens kvalitet skulle kunna höjas. Detta skulle samhället åstadkomma inte i första hand genom att upprätta statliga skolor utan genom att ge statligt stöd till skolor som var förtjänta därav. Kommunerna och handels företrädare borde stimuleras till att inrätta de behövliga skolorna. Kommittén föreslog inrättande av handelsgymnasier, handelsskolor (dagskolor) och handelsaftonskolor (deltidsundervisning), alla med kommunalt huvudmannaskap. Till 1913 års riksdag lades fram en proposition om handelsundervisningens ordnande. Riksdagen godkände

¹ Mandelgrens söndagsritskola för hantverkare startade sin verksamhet år 1844. Den övertogs efter två år av den nybildade Svenska slöjdföreningen och ändrade därvid namn till Svenska slöjdföreningens skola. År 1860 förstatligades skolan. Namnet ändrades år 1866 till Slöjdskolan i Stockholm. År 1878 bytte skolan namn igen och blev Tekniska skolan i Stockholm, den närmaste föregångaren till Konstfackskolan.

förslaget om inrättande av handelsgymnasier men hemställde om ytterligare utredning vad gällde den lägre handelsutbildningen.

Denna utredning utfördes av 1913 års handelsundervisningskommitté som år 1914 lade fram ett betänkande om upprättande av handelsskolor och år 1915 ett betänkande om upprättande av handelskurser m. m. Dessa förslag bearbetades av de tidigare nämnda 1916 års departementssakkunniga som år 1917 lade fram ett samlat förslag vad gällde såväl den lägre tekniska utbildningen – redovisat i det föregående – som praktiska ungdomsskolor. Kungl. Maj:t lade till 1918 års riksdag fram förslag om sådana ungdomsskolor. Riksdagen godkände förslaget, vilket innebar att statsunderstödda yrkesskolor med kommun som huvudman fick inrättas.¹ Dessa skolor skulle omfatta lärlingsskolor med teoretisk utbildning i skolan och yrkespraktik som lärling i företag samt yrkesskola med teoretisk utbildning (ämneskurser) huvudsakligen förlagd till kvällstid. De nämnda utbildningarna avsåg såväl industri- och hantverkssektorn som handelssektorn samt den husliga sektorn. Därutöver fick anordnas en ettårig handelsskola med undervisning på heltid liksom en hushållsskola, även den med undervisning på heltid. Statsstöd skulle kunna utgå också till skolor för yrkesundervisning med enskild huvudman. Redan samma år utfärdades *den första yrkesskolestadgan* (SFS 1918:1002) samt en kungörelse om statsbidrag för den lägre yrkesundervisningen (SFS 1918:771). I yrkesskolestadgan fanns bestämmelser om lärlingsskola, yrkesskola, handelsskola och hushållsskola. Lärlingsskolan var den enda skolformen för nybörjare. För inträde i de tre andra skolformerna krävdes minst två års yrkeserfarenhet.

Tre år senare tillkom en ny yrkesskolestadga (SFS 1921:706) som innehöll två väsentliga nyheter. Den ena var att även andra kommunala anstalter för yrkesundervisning än de som angivits i den tidigare stadgan kunde få statsbidrag. Bestämmelserna om denna *vidgade statsbidragsrätt* kom att få en avgörande betydelse för den kommunala yrkesskolans verksamhet då den gav möjlighet till anpassning till uppkommande behov av yrkesutbildning. Den andra nyheten var möjligheten att inrätta kommunala *verkstadsskolor*, dvs. skolor som gav såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen i skola. Den praktiska utbildningen hade tidigare alltid varit förlagd till arbetsplatsen.

Utvecklingen under 1930-talet präglades av den ekonomiska depressionen. Samhället gjorde stora insatser för att organisera arbete och utbildning för arbetslös ungdom i form av beredskapsarbete och kursverksamhet.

Som ett led i det socialpolitiska reformarbetet under detta decennium inrättades också verkstadsskolor för arbetslös ungdom. Dessa skolor finansierades helt genom statliga bidrag.

I slutet av 1930-talet lade verkstadsskoleutredningen, som tillkallats år 1937, fram sitt betänkande (SOU 1938:26) med förslag angående centrala verkstadsskolor m. m. Centrala verkstadsskolor skulle enligt förslaget inrättas med landstingskommunerna som huvudmän. Skolorna skulle helt finansieras av statliga medel såvitt avsåg lärarlönekostnaderna. Statligt bidrag skulle vidare utgå för hälften av kostnaderna för byggandet av lokaler och för dessas utrustning med inventarier m. m. När det gällde första uppsättningen av stadigvarande materiel (maskiner, verktyg m. m.) samt nyanskaffning och komplettering av försliten materiel skulle dock staten

¹ Det bör erinras om att vid denna tid tillkom också den obligatoriska fortsättningsskolan som omfattade minst 360 undervisningstimmar fördelade på två eller tre år. Den kunde också vara yrkesbestämd med inriktning åt olika sektorer, t. ex. jordbruk, hushåll m. m.

svara för 90 % av kostnaderna. Utredningens förslag togs upp i proposition 1941:71 till 1941 års riksdag som godkände förslagen. Beslutet innebar att man på grundval av 1930-talets erfarenheter skapade ett regionalt yrkesutbildningssystem. Detta system kom att utgöra ryggraden i landets yrkesutbildningsväsende under ca 30 år framåt. De landstingskommunala skolorna kom också att tjäna som modell för reorganiseringen av de kommunala verkstadsskolorna under 1950- och 1960-talen.

Tiden efter andra världskriget kännetecknades av en kraftig *expansion* av yrkesutbildningsväsendet. De statistiska uppgifter som redovisas i det följande ger en uppfattning om utvecklingen.

År 1952 tillsattes en ny utredning om yrkesutbildning, yrkesutbildnings-sakkunniga. I sitt betänkande (SOU 1954:11) Yrkesutbildningen föreslog de sakkunniga bl. a. ett ökat statligt engagemang i yrkesutbildningen. De föreslog vidare att förutsättningar skulle skapas för att alla elever skulle ha lika möjlighet att få utbildning oberoende av om det var fråga om teoretisk eller praktisk utbildning. De sakkunniga föreslog också ett nytt system för det statliga stödet. Detta innebar att kommunen i princip skulle ha samma kostnader för de olika slagen av utbildning. År 1955 lade Kungl. Maj:t i proposition 139 angående utbyggnaden av yrkesutbildningen m. m. fram sina förslag på grundval av förslagen från 1952 års utredning. Riksdagen godkände Kungl. Maj:ts förslag. En följd av riksdagsbeslutet blev en mycket snabb utveckling av yrkesutbildningen i kommunal regi. Redan år 1959 nåddes den nivå som riksdagen satt som riktmärke för utvecklingen fram till år 1970.

Utvecklingen från år 1918 kan belysas med några statistiska uppgifter enligt följande.

Antal skolor för yrkesutbildning 1918–1963

År	Huvudman		
	Kommunal	Landstingskommunal	Enskild
1920	35	–	35
1928	64	–	80
1937	145	–	58
1950	347	19	52
1956	451	25	61
1963	607	44	69

Det bör nämnas att det vid slutet av 1930-talet och början av 1940-talet i de större städerna inrättades s. k. tekniska aftonskolor med kommunalt huvudmannaskap, vilka hade till syfte att bereda ungdom som var sysselsatt inom näringslivet tillfälle att vid sidan av arbetet få en intellektuell skolning och den tekniska utbildning som krävdes för bl. a. verkmästare och förmän. Sådan utbildning kom senare att anordnas också i andra städer och antalet elever uppgick vid mitten av 1960-talet (1964) till ca 12 000. Utbildningen avvecklades i samband med vuxenutbildningsreformen år 1968.

Vad gäller *hushållsutbildningen* kan anföras att denna helt legat i enskild regi före 1917 års riksdagsbeslut om statligt stöd till s. k. husmodersskolor

och 1918 års riksdagsbeslut om fortsättningsskolan och om kommunala yrkesskolor samt om statligt stöd till kommunala och enskilda yrkesutbildningsanstalter. Under senare delen av 1800-talet inrättades egentliga hushållsskolor och infördes kurser i husligt arbete vid folkhögskolorna och vid vissa flickskolor. Bland hushållsskolorna kan nämnas fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala som inrättades år 1895. Vid denna skola utbildades också lärare för huslig ekonomi och skolköksundervisning.

I sammanhanget bör också nämnas skolor för lanthushållsutbildning. Skolor på lantbrukets område gavs genom riksdagsbeslut år 1912 möjlighet att få statsstöd i betydligt större utsträckning än tidigare. Merparten av skolorna på detta område torde ha startat i enskild regi men de flesta har numera landstingskommuner som huvudmän. Två statsunderstödda enskilda lanthushållsskolor finns kvar, nämligen Vackstanäs lanthushålls- och hemsysterskola som inrättades år 1912 och Apelrydsskolan i Båstad som tillkom år 1914 som skola i trädgårdsskötsel.

Som redovisats kännetecknas tiden 1920–1970 av en kraftig utbyggnad av yrkesskoleverksamheten. Landets ökade behov av utbildad arbetskraft ävensom skolpolitiska målsättningar ledde fram till ett ökat samhälleligt ansvar för all yrkesutbildning.

Övergången till en nioårig obligatorisk skola medförde också att yrkesutbildningen mer och mer kom att betraktas som en gymnasial utbildning. Detta betraktelsesätt låg till grund för *den genomgripande gymnasiereformen vid slutet av 1960-talet*, då i princip all utbildning mellan grundskolan och högskolan sammanfördes till den gymnasieskola vi har nu.

Utbildning för *konstnärlig verksamhet* har först under senare år kommit att betraktas som yrkesutbildning. Konstskolor och annan estetisk utbildning har nästan undantagslöst bedrivits i enskild regi. Av äldre sådana, alltjämt befintliga skolor med utbildning för yrkesmässig verksamhet kan nämnas Idun Lovéns konstskola i Stockholm som inrättades år 1920 av skulptören Gottfrid Larsson och konstnären Edvard Berggren och Pernbys målarskola i Stockholm som inrättades år 1928 av Otte Sköld.

Bilaga 2 Beskrivning av fristående skolor på gymnasial och eftergymnasial nivå

I detta avsnitt lämnas en kortfattad beskrivning av varje skola och utbildning som upptagits i tabellerna 1 och 2 i avsnitt 2.1. Beskrivningarna är ordnade i samma följd som i tabellerna.

1 Fristående skolor på gymnasial nivå

Svenska Åkeriförbundets yrkesskola, Danderyd

Svenska Åkeriförbundets yrkesskola som började sin verksamhet år 1950 anordnar utbildning och vidareutbildning åt åkeriägare, tjänstemän och övriga anställda inom branschen.

Utbildningen är anordnad i heltidskurser och deltidskurser.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Den statsunderstödda verksamheten har under senare år omfattat ca 50 veckor för heltidskurser och högst 948 timmar för deltidskurser.

Nyckelviksskolan, Lidingö

Nyckelviksskolan började sin verksamhet år 1955 på initiativ av Hertha Olivet, som tidigare varit lärare vid sommarkurser som Carl Malmsten anordnade i Viggbyholm.

Skolan vill med sin verksamhet främja grundläggande konstnärlig-hantverklig utbildning.

Skolan har tre utbildningslinjer.

Ettårig grundläggande konstnärlig-hantverklig utbildning uppdelad på fem grenar

- *allmän gren* med inriktning på metall, trä, vävning, textilform, keramik, grafik, skulptur, teckning och målning,
- *textilgren* med inriktning på textil, skulptur, teckning och målning,
- *keramikgren* med inriktning på keramik, skulptur, teckning och målning,
- *metallgren* med inriktning på metall, skulptur, teckning och målning,
- *trägren* med inriktning på trä, skulptur, teckning och målning.

Denna utbildning kan ses som en förberedande utbildning för vidare konststudier eller konsthantverkliga studier eller som en möjlighet till

prövning av konstnärliga anlag och intressen.

Ettårig utbildning av bildinformatörer är en yrkesutbildning som bl. a. vill ge eleverna de kunskaper och färdigheter som behövs för att bildmässigt kunna skildra idéer och skeenden.

Tvåårig utbildning av hantverkare för social verksamhet är en yrkesutbildning som bl. a. vill ge eleverna en djupare förståelse för sociala faktors inverkan på mänskligt beteende, göra dem medvetna om samhälls- och sociala problem och genom hantverk träna dem att fungera i miljöterapeutiska sammanhang.

Utbildningen vid Nyckelviksskolan omfattar endast heltidskurser och relevanta uppgår till ca 180 per år.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Vår Gård i Saltsjöbaden, Nacka

Vår Gård inrättades av Kooperativa Förbundet år 1925.

Verksamheten syftar till att ge de anställda inom kooperativa föreningar och företag nödvändig yrkesutbildning och kunskap om Kooperationen som folkrörelse och företag. Detta sker genom kooperativa seminarier, ledarutbildning, jämställdhetskurser, branschutbildning för t. ex. livsmedelssektorn, butikschefsutbildning, utbildning för restaurangpersonal m. m.

Verksamheten bedrivs huvudsakligen som internatkurser på Vår Gård men utbildning av kortare karaktär bedrivs också på lokal och regional nivå över landet.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Den statsunderstödda utbildningen anordnas endast som heltidskurser och omfattar ca 200 kursveckor per år.

Ekebyholmsskolan, Norrtälje

Svenska Adventistsamfundet som äger Ekebyholmsskolan började sin skolverksamhet i Nyhyttan i Bergslagen år 1898. År 1932 kom skolan till Ekebyholms gård i Norrtälje kommun.

Verksamheten bedrivs i internatform och omfattar grundskola och gymnasieskola. Den gymnasiala utbildningen omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna.

Antalet elever uppgår till 150, varav ca 50 i gymnasieskolan.

Skolan får inte statsbidrag men står under statlig tillsyn. Dess elever har efter avslutade gymnasiala studier samma behörighet som elever på motsvarande linjer i den kommunala gymnasieskolan.

Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, Sigtuna

Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket är en riksinternatskola och utgör en sammanslagning av de två äldre internatskolorna Sigtunaskolan, inrättad år 1925, och Sigtunastiftelsens Humanistiska läroverk, inrättat år 1926.

Verksamheten vid skolan regleras av ett avtal mellan staten och Sigtuna skolstiftelse från år 1981.

Undervisningsverksamheten regleras av förordningen (1970:333) om riksinternatskolor. Den omfattar grundskola och gymnasieskola. Den gymnasiala utbildningen omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna i gymnasieskolan samt den tvååriga sociala linjen.

Antalet elever vid skolan uppgår till ca 500, varav ca 400 i gymnasieskolan.

Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket åtnjuter statsbidrag enligt förordningen (1970:333) om riksinternatskolor. Dess elever har efter avslutade gymnasiestudier samma behörighet som elever på motsvarande linjer i den kommunala gymnasieskolan.

Sedan hösten 1981 anordnas vid sidan av riksinternatskoleverksamheten en statsunderstödd engelskspråkig internationell utbildning. Elever i denna utbildning avlägger efter tre års studier examen med diplom från International Baccalaureate Office i Genève.

Anders Beckmans skola, Stockholm

Anders Beckmans skola grundades år 1939. Skolan ger utbildning i mode och reklam.

Verksamheten syftar till att utbilda eleverna till självständiga, idéskapande formgivare så att de kan göra en personlig insats i sin kommande yrkesutövning.

Utbildningen är treårig och uppdelad på två linjer, en för mode och en för reklam. Linjen för mode omfattar bl. a. teckning och formgivning av kläder för olika användningsområden. Linjen för reklam omfattar bl. a. grafisk idé- och formgivning med konkreta arbetsuppgifter inom skilda media m. m.

Modelinjen har ett 40-tal elever och reklamlinjen ett 50-tal elever.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Berghs Reklamskola, Stockholm

Berghs Reklamskola började sin verksamhet år 1939. Skolan är en särskild utbildningsenhet inom stiftelsen Reklam och Marknadsföringsinstitutet med Berghs Reklamskola.

Skolan skall enligt sitt reglemente – med beaktande av den enskildes behov av avslutad praktisk yrkesutbildning och näringslivets behov av och önskemål om yrkesutbildad arbetskraft – förmedla en adekvat yrkesutbildning inom grafisk formgivning och illustration. Skolan skall också förmedla yrkesinriktad vidareutbildning till deltidsstuderande som är yrkesverksamma inom kommersiell och icke-kommersiell marknadsföring och reklam/kommunikation.

Verksamheten omfattar en tvåårig utbildning i grafisk formgivning och illustration (heltidskurs) och en tvåårig utbildning i praktisk marknadsföring och reklam (deltidskurs). Heltidskursen omfattar två klasser om totalt 50–60 elever och deltidskursen har totalt 100–120 elever.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Enskilda gymnasiet, Stockholm

Enskilda gymnasiet grundades år 1906.

Skolans verksamhet omfattar gymnasieskola och vuxenutbildning. Den gymnasiala utbildningen omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga samhällsvetenskapliga linjerna i gymnasieskolan.

Antalet elever uppgår till ca 150.

Statsbidrag utgår inte men skolan står under statlig tillsyn.

Elev som genomgått skolan har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Estniska gymnasiet, Stockholm

Estniska gymnasiet inrättades år 1945.

Undervisningen som bedrivs på estniska och svenska svarar mot gymnasieskolans naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjer.

Numera har skolan endast ett begränsat antal elever. Skolan erhöll tidigare statsbidrag men detta avvecklades i slutet av 1960-talet. Skolan står under statlig tillsyn.

Skolans elever har numera samma behörighet efter avslutade studier som elever på motsvarande linjer i den kommunala gymnasieskolan.

Franska skolan, Stockholm

Franska skolan inrättades år 1862 och har anordnat gymnasial utbildning sedan år 1954.

Denna utbildning omfattar för närvarande de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna i gymnasieskolan. Ett utmärkande drag för skolans verksamhet är den starka ställning som det franska språket intar. Detta är obligatoriskt för samtliga elever.

Antalet elever i den gymnasiala delen uppgår till ca 140.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor.

Skolans elever har efter avslutade studier samma behörighet som elever på motsvarande linjer i den kommunala gymnasieskolan.

Gerlesborgsskolan, Stockholm

Gerlesborgsskolan började sin verksamhet år 1958 på initiativ av Arne Isacson.

Skolan ger en tvåårig grundläggande konstnärsutbildning som syftar till att ge en god grund för fortsatta högre konststudier inom skilda områden.

Utbildningen omfattar modellstudium, bildkunskap, färglära, anatomi och materialkunskap. Den rymmer också konstvetenskaplig undervisning och en viss nutidsorientering.

32 elever, fördelade på två klasser, tas in årligen. Det sammanlagda elevantalet är sålunda 64.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Handarbetets Vännerns vävskola, Stockholm

Föreningen Handarbetets Vänner (= HV) bildades våren 1874 och den var den första ekonomiska förening i Sverige som bildades enbart av kvinnor. Undervisning i vävning har förekommit sedan föreningen bildades. HV:s undervisningsverksamhet är i dag samlad inom ramen för HV:s vävskola.

Skolans övergripande målsättning är att inom slöjd och konsthantverk förmedla teoretiska och praktiska kunskaper samt skapa medvetenhet för konstnärliga värden.

Utbildningen vid HV:s vävskola omfattar en *tvåårig högre kurs i slöjd och inredning* (högre hemslöjdsutbildningen för mjuk och hård slöjd). Utbildningen ger kompetens för anställning som konsulent eller företagsledare inom hemslöjds-, inrednings- och textilföretag eller inom organisation med motsvarande uppgifter. Antagning sker vartannat år med 16 elever.

Utbildningen omfattar vidare en *terminskurs i textilkunskap och vävning*. Kursen ges två gånger per läsår.

En kortare *grundkurs i vävning* (heltidskurs, fem veckor) anordnas varje sommar.

Inom vävskolans ram anordnas dessutom kortare kurser (deltidskurser) i *dekorativ vävning, växt- och syntetfärgning, konstsoömnad och flamskvävning*.

Antalet elever i heltidskurser är 52 och i deltidskurser 108.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Institutet för försäkringsutbildning, Stockholm

Institutet för försäkringsutbildning, IFU, inrättades år 1952 av Svenska Försäkringsföreningen. År 1969 övertogs huvudmannskapet av branschens arbetsmarknadsparter. Det är ett gemensamt utbildningsorgan för anställda i försäkringsbranschen.

IFU har till syfte att ge en utbildning som så nära som möjligt – teoretiskt och praktiskt – ansluter till arbetsuppgifterna inom försäkringsbranschen. Kurserna anpassas fortlöpande till branschens och de anställdas krav.

Kursprogrammet upptar bl. a. försäkringsbranschens introduktionskurs, kurser i olika slag av försäkring, kurser i skadeståndsrätt och försäkringsjuridik m. m.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Den statsbidragsberättigade undervisningen omfattade under budgetåret 1979/80 360 dagar i heltidskurser och 263 timmar i deltidskurser.

Institutet för optometri, Stockholm

Institutet för optometri, IFO, inrättades 1973 som en fortbildnings- och forskningsinstitution för legitimerade optiker. Sveriges Legitimerade Optikers Riksförbund som är huvudman för IFO hade dock redan från år 1966 anordnat vidareutbildning för sina medlemmar.

Verksamheten bedrivs i form av heltidskurser av olika längd, t. ex. kombinationskurs i optometri om sex veckor, kurs i synergonomi om en vecka, kontaktlinskurs om sex veckor och kurs i farmakologi om en vecka.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Den statsbidragsberättigade undervisningen omfattade under budgetåret 1979/80 sammanlagt 21 kursveckor.

Konstskolan Idun Lovén, Stockholm

Konstskolan Idun Lovén började sin verksamhet år 1920 på initiativ av skulptören Gottfrid Larsson och konstnären Edvard Berggren.

Skolan ger en konstnärlig grundutbildning i målning och skulptur och vill förbereda eleverna för högre konststudier inom skilda områden.

Utbildningen är tvåårig. Kursen i målning omfattar två klasser med 18 elever per klass. Kursen i skulptur omfattar två halvklasser med vardera 8 elever. Skolan har sammanlagt 52 elever. Läsåret omfattar 32 veckor.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Kristofferskolan, Stockholm

Kristofferskolan, som inrättades år 1949, är Sveriges hitintills enda fullständiga Waldorfskola och omfattar tolv årskurser. Årskurserna 10–12 motsvarar det gymnasiala stadiet.

Antalet elever i årskurserna 10–12 uppgår till ca 140.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (SÖ-FS 1978:174) om statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm.

Kristofferskolan utfärdar studieomdömen åt elev som avgår från skolan efter tolfte året. Dessa omdömen kan, om så erfordras, kompletteras med sifferbetyg i femgradig skala. De flesta studiekurserna i ämnena i årskurserna 10–12 vid Kristofferskolan anses motsvara studiekurserna i motsvarande ämnen på gymnasieskolans treåriga linjer. Ämnet matematik i de aktuella årskurserna vid skolan har bedömts svara mot ämnet matematik på den treåriga ekonomiska eller treåriga samhällsvetenskapliga linjen i gymnasieskolan (SE-matematik). Det naturvetenskapliga innehållet – studiekurserna i ämnena biologi, fysik, kemi och geografi vid skolan i de tre årskurserna – har bedömts svara mot två årskurser naturkunskap på samhällsvetenskaplig linje i gymnasieskolan. Kristofferskolan har skolöverstyrelsens medgivande att anordna överkurs och att utfärda vitsord åt enskild elev i ämnena matematik, fysik, kemi och biologi svarande mot den naturvetenskapliga linjen i gymnasieskolan.

Genomgång av Kristofferskolan (tolvårig svensk Waldorfskola) ger

allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning enligt tillämpningsföreskrifter till 5 kap. högskoleförordningen (1977:263), bilaga 2 och 3. Sökande från Kristofferskolan till högskoleutbildning placeras i kvotgrupp IV eller, om sökanden har kompletterande betyg i skalan 1-5 i minst nio ämnen, i kvotgrupp I (jfr tillämpningsföreskrifter till 5 kap. högskoleförordningen, bilaga 5).

Kursverksamhetens vid Stockholms Universitet Balettakademi

Balettakademiens yrkesskola för dansare började sin verksamhet år 1957.

Verksamheten syftar bl. a. till att genom praktiska och teoretiska studier av olikartade danstekniker ge den mångsidiga kunskap om dagens situation inom dansen som erfordras vid teater, television och show, operett och balett samt att inspirera till självverksamhet och eget skapande m. m.

Utbildningen är treårig. En klass med 20 elever tas in varje år efter en tre veckors provkurs. Det sammanlagda elevantalet vid skolan är ca 50.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om statsbidrag till enskilda yrkesskolor.

Köpmannainstitutet, Stockholm

Köpmannainstitutet i Stockholm, KI, inrättades år 1938 av Sveriges Köpmannaförbund.

Verksamheten syftar till att ge de anställda i de till Sveriges Köpmannaförbund anslutna företagen möjlighet till utbildning av olika slag och på olika nivåer.

Kortare kurser (0,5-3 dagar) i försäljningsteknik för butiksanställda, i butiksledning och i marknadsföring ges lokalt och regionalt över landet. Även längre kurser, från 4 månader till ett och ett halvt år, anordnas i ämnen som butiksledning, reklam, textil-merkantil fackkunskap, företagsekonomi och distribution och köttutbildning. Dessa kurser är internatkurser och huvudsakligen förlagda till KI i Stockholm.

Antalet fastställda läroplaner är ca 90.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Den statsunderstödda utbildningen omfattade under budgetåret 1979/80 411 veckor i heltidskurser och 4 853 timmar i deltidskurser.

Lycée Français Saint-Louis, Stockholm

Lycée Français Saint-Louis inrättades år 1862. Gymnasial utbildning startade år 1971. Det är en franskspråkig skola som omfattar en utbildning som svarar mot såväl grundskolans som gymnasieskolans utbildning.

Skolan får inte statsbidrag men står enligt beslut av regeringen under statlig tillsyn såvitt avser de årskurser som svarar mot gymnasieskolestadiet. Läroplanen som är godkänd av skolöverstyrelsen är nästan helt fransk till sin karaktär. För svenskspråkiga elever ges dock undervisning på svenska i ämnena svenska, geografi, historia och samhällskunskap upp till en nivå motsvarande gymnasieskolans.

Antalet elever uppgår till ca 40 i de årskurser som svarar mot det gymnasiala stadiet.

Carl Malmstens Verkstadsskola, Stockholm

Carl Malmstens Verkstadsskola började sin verksamhet år 1930 på initiativ av Carl Malmsten.

Skolan är helt inriktad på utbildning av möbelsnickare.

Utbildningens mål är att ge fördjupade kunskaper och avancerade färdigheter i konstruktion och hantverksmässig tillverkning av möbler. Utbildningen syftar vidare till att uppöva känslan för möblers och andra föremåls estetiska, funktionella och konstruktiva kvaliteter. Den skall vidare ge en god grund för elevens fortsatta konstnärliga och hantverkliga utveckling. Den skall slutligen ge en fördjupad kännedom om de olika krav som kan ställas på formgivning av möbler för skilda behov och användningsområden.

Utbildningen är tvåårig och för inträde fordras bl. a. att sökanden har genomgått tvåårig träteknisk linje, gren för verkstadssnickare, i gymnasieskolan eller har inhämtat motsvarande kunskaper. Normalt tas åtta elever in årligen och det totala elevantalet är 16.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Pernbys målarskola, Stockholm

Pernbys målarskola inrättades år 1928 på initiativ av Otte Sköld och kallades då Otte Skölds målarskola.

Skolan ger en grundläggande utbildning i målning och teckning och följer i sin nuvarande verksamhet traditionerna från Maison Watteau i Paris och från Otte Skölds målarskolas tid.

Verksamheten syftar till att eleven genom sina studier skall utveckla intresset för konst och konstnärliga värden och förmågan till självständigt skapande. Eleven skall skaffa sig grundläggande kunskaper i teckning och målning, få kännedom om olika material och tekniker och orientera sig om bildkonstens utveckling och dess förhållande till övriga kulturyttringar och sociala förhållanden.

Utbildningen är tvåårig med en klass om tio elever per årskurs. Undervisningen omfattar 32 veckor per läsår.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

SHIO-Familjeföretagens föreläsningsverksamhet, Stockholm

SHIO-Familjeföretagens föreläsningsverksamhet började redan år 1916. Det är beteckning för service åt anslutna medlemsförbund i vad gäller statsbidrag för föreläsningsverksamhet. Medlemsförbunden kan rekvirera statsbidrag till föreläsningar från SHIO-Familjeföretagen, förutsatt att föreläsarna och ämnena för föreläsningarna tidigare godkänts av skolöverstyrelsen.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Verksamheten har under senare år omfattat högst 600 föreläsningstimmar.

Stockholms Tekniska Institut, Stockholm

Stockholms Tekniska Institut, STI, grundades år 1924. STI ger teknisk utbildning på gymnasial nivå.

Verksamhetens mål är att till äldre elever med arbetslivserfarenhet meddela teknisk utbildning med kunskaper i språk, ekonomi och samhällslära i sådan omfattning som jämte praktisk yrkeserfarenhet fordras för anställning som ingenjör inom olika verksamhetsområden.

Utbildningen, som är treårig, är uppdelad på fem facklinjer, nämligen maskin- och motorteknisk linje, VVS-teknisk linje, elektroteknisk linje, husbyggnadsteknisk linje och väg- och vattenbyggnadsteknisk linje. STI tar in fem nybörjarklasser på hösten och fyra på våren varje år. Elevantalet har under senare år varierat mellan 600 och 700. Antalet timmar per klass och vecka varierar mellan 34 och 38 under ett läsår om 39 veckor.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Elev som genomgått STI har allmän behörighet för högskolestudier.

Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet, Stockholm

Svenska Laboratorieassistentföreningens kursverksamhet startade år 1942 och är numera organiserad som en fortbildningsverksamhet för laboratorieassistenter.

Verksamheten har till syfte att ge i första hand föreningens medlemmar möjlighet att hålla sig à jour med utvecklingen inom arbetsområdet.

Fortbildningen är organiserad som deltidskurser med föreläsningar och laborationer.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor. Den statsunderstödda verksamheten omfattar ca 480 undervisningstimmar per år.

Svenska Frisörföreningens yrkesstudio, Stockholm

Svenska Frisörföreningens yrkesstudio inrättades år 1962. Studio anordnar fortbildningskurser för dam- och herrfrisörer.

Verksamheten har till syfte att ge föreningens medlemmar med personal möjlighet till fortlöpande kontakt med utvecklingen inom frisörföreningens verksamhetsområde.

Fortbildningen anordnas som heltidskurser och omfattar enligt de fastställda läroplanerna fem dagar per kurs.

Statsbidrag, som utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor, har under senare år medgivits för högst 24 kursveckor.

Tyska skolan, Stockholm

Tyska skolan inrättades redan år 1612 och fick sin nuvarande form år 1953. Skolan omfattar 13 årskurser, varvid årskurserna 1–9 motsvarar grundskolan och årskurserna 10–13 gymnasieskolan. Undervisningen vid skolan följer med anpassning till svensk läroplan i vissa hänseenden den läroplan som tillämpas i delstaten Nord-Rhein-Westfalen i Förbundsrepubliken Tyskland. Läroplanen är godkänd av skolöverstyrelsen.

Undervisningen bedrivs huvudsakligen på tyska. I ämnena svenska, svensk historia och samhällskunskap tillämpas i de högre årskurserna svensk läroplan och svenska är undervisningsspråk i dessa ämnen.

Antalet elever i årskurserna 10–13 uppgår till ca 85.

Tyska skolan har inte statsbidrag men står under statlig tillsyn.

Vackstanäs lanthushålls- och hemsysterskola, Södertälje

Vackstanäs lanthushålls- och hemsysterskola, vars huvudman är Otto och Signe Broms stiftelse, inrättades år 1913.

Skolan som är ett internat ger dels konsumentekonomisk utbildning i kurser om ett år eller en termin, dels hemvårdareutbildning i kurser om ett år eller en termin.

De flesta av eleverna i den konsumentekonomiska utbildningen kommer direkt från grundskolan. Eleverna i hemvårdareutbildningen – för vilka minimiåldern för tillträde är 18 år – är betydligt äldre.

Antalet elever uppgår till ca 80.

Skolan får statsbidrag enligt förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lanthushållsskolor.

Nordiskt musikkonservatorium, Österåker

Nordiskt musikkonservatorium började sin verksamhet hösten 1977 på initiativ av Inger Wikström.

Verksamheten syftar dels till att ge kvalificerad solist- och kammarmusikerutbildning, dels till att förbereda för högre studier vid t. ex. Musikhögskolan.

Konservatoriet ger solist- och kammarmusikerutbildning i piano, violin, cello och sång. Dessutom anordnas viss musikteoretisk och pedagogisk utbildning.

Konservatoriet som är ett internat har för närvarande ett 30-tal elever. Det bedriver dessutom en utåtriktad verksamhet med konserter med elever eller gästartister och ordnar varje termin festspel med opera, kammarmusik etc.

Konservatoriet får inte statsbidrag men står under statlig tillsyn.

Grännaskolan, Jönköping

Grännaskolan, som är en riksinternatskola, startades år 1963 av Stiftelsen Kursverksamheten vid Stockholms Universitet som ett led i stiftelsens verksamhet för att skapa skolor med internationell inriktning och med

undervisning även på främmande språk. Huvudmannaskapet har numera övertagits av Jönköpings kommun.

Verksamheten vid skolan regleras genom ett avtal mellan staten och Jönköpings kommun från år 1978.

Skolans undervisning omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna i gymnasieskolan samt tvåårig social linje.

Antalet elever uppgår till ca 185.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1970:333) om riksinternatskolor.

Elev som genomgått riksinternatskolan har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Capellagården, Vickleby, Mörbylånga

Capellagården på Öland började sin verksamhet år 1958 på initiativ av Carl Malmsten. De första åren anordnades endast sommarkurser, men från år 1961 kom också vinterkurser till stånd.

Skolan är en internatskola. Den anordnar utbildning dels inom avdelningen för möbler och inredning (ettårig grundkurs och ettårig påbyggnadskurs), dels inom avdelningen textil formgivning (ettårig grundkurs och ettårig påbyggnadskurs), dels inom avdelningen keramisk formgivning (ettårig grundkurs och ettårig påbyggnadskurs).

Dessutom anordnas sommarkurser i träslöjd, textilslöjd och keramik samt viss trädgårdsutbildning.

De ettåriga kurserna har tillsammans 42 elever. Sommarkurserna som tillsammans omfattar ca 20 veckor har totalt ca 110 elever.

Skolan har statsbidrag för de sex ettåriga kurserna enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor och för sommarkurserna enligt föreskrifter i regleringsbrev.

Apelrydsskolan, Båstad

Apelrydsskolan, som ägs av Fredrika Bremerförbundet, inrättades som lanthushållsskola år 1932. Under de närmast föregående 18 åren (från 1914) hade skolan fungerat som trädgårdsskola.

Antalet elever uppgår till ca 75.

Skolan som är ett internat ger i dag konsumentekonomisk utbildning i kurser om en termin eller ett år. Eleverna är i 16-20-årsåldern.

Skolan får statsbidrag enligt förordningen (SÖ-FS 1981:107) om statsbidrag till driftkostnader för vissa lanthushållsskolor.

Osby samskola, Osby

Huvudman för Osby samskola är ett aktiebolag, Osby samskola AB, där Osby kommun har merparten av aktierna.

Den skolverksamhet som bedrivs vid samskolan motsvarar gymnasieskolans och den började år 1967. Den omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna.

Undervisningen består dels av schemalagda, lärarledda lektioner, dels av

självstudier, under vilka eleverna använder Liber Hermods självinstruerande kursmaterial. Undervisningen är ämneskoncentrerad och studierna i varje ämne avslutas med särskild prövning för avgångsbetyg vid Liber Hermods eller vid annan gymnasieskola, allteftersom varje ämne lästs färdigt.

Elevantalet uppgår till ca 85.

Statsbidrag utgår inte men skolan står under statlig tillsyn.

Elev som efter särskild prövning, ämne för ämne, fått ett fullständigt avgångsbetyg har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Bladins skola i Malmö

Bladins skola i Malmö grundades år 1868. Den gymnasiala utbildningen tillkom dock först i början av 1960-talet. Utbildningen omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna i gymnasieskolan.

Den lärarledda verksamheten är begränsad. Samverkan sker med Liber Hermods skola i Malmö. Studierna i varje ämne avslutas med särskild prövning vid den kommunala gymnasieskolan i Malmö.

Elevantalet uppgår till ca 40.

Statsbidrag utgår inte men skolan står under statlig tillsyn.

Elev som efter särskild prövning, ämne för ämne, fått ett fullständigt avgångsbetyg, har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Liber Hermods skola i Malmö

Liber Hermods skola som numera är en division inom Liber Grafiska AB inrättades år 1898 och är helt inriktad på korrespondensundervisning, dels för svenska barn utlandet, dels för huvudsakligen inte längre skolpliktiga elever i Sverige.

Statsbidrag utgår inte, men skolan står under statlig tillsyn.

Skolans rektor har, efter särskilt medgivande av skolöverstyrelsen, rätt att anställa särskild prövning och fyllnadsprövning i ämne inom grundskolans och gymnasieskolans lärokurser och att utfärda slutbetyg resp. avgångsbetyg över fullständig lärokurs i grundskolan och gymnasieskolan enligt bestämmelserna i skolförordningen (1971:235).

Elev som efter särskild prövning, ämne för ämne, fått fullständigt avgångsbetyg från skolan har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Dômen Konstskola, Göteborg

Dômen Konstskola startade sin verksamhet år 1959 på initiativ av Tullan Fink som alltså leder verksamheten.

Skolan ger grundläggande konstnärlig utbildning i målning, teckning, grafik och skulptur jämte möjlighet till vidare studier på dessa områden.

Utbildningens mål är att utveckla konstnärlig begåvning för självständig verksamhet som konstnär eller för verksamhet på närliggande arbetsområden.

Utbildningen är i första hand tvåårig och omfattar heltidskurser i målning och teckning och i grafik samt deltidskurser i kroki, målning och skulptur. Läsåret omfattar 32 veckor.

Elevantalet i heltidskurser uppgår till 48.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet

Göteborgs enskilda gymnasium – Prästgymnasiet började sin verksamhet år 1924.

Den gymnasiala verksamheten omfattar de treåriga humanistiska och samhällsvetenskapliga linjerna.

Elevantalet uppgår läsåret 1982/83 till ca 40.

Statsbidrag utgår inte men skolan står under statlig tillsyn.

Elev som genomgått skolan har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Göteborgs högre samskola, Göteborg

Göteborgs högre samskola, som ägs av AB Göteborgs högre samskola, började sin verksamhet år 1901. Verksamheten omfattar i dag såväl grundskola som gymnasieskola. Den gymnasiala utbildningen omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna.

Antalet elever i gymnasieskoldelen uppgår till ca 440.

Statsbidrag utgår till skolan enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor.

Skolans elever har efter avslutade studier samma behörighet som elever som gått på motsvarande linjer i den kommunala gymnasieskolan.

Hovedskous målarskola, Göteborg

Hovedskous målarskola började sin verksamhet år 1945 på initiativ av Börje Hovedskou. Skolan ger grundläggande konstnärlig utbildning samt utbildning i grafik och skulptur.

Verksamheten syftar bl. a. till att hos eleven utveckla förmågan till självständigt skapande, att ge eleven möjlighet till att förvärva grundläggande kunskaper i teckning och målning, i grafisk bildgestaltning och grafiska tekniker och i modellering (gipsjutning m. m.) samt att låta eleven orientera sig om bildkonstens utveckling och dess förhållande till övriga kulturyttringar och sociala förhållanden.

Utbildningen är tvåårig. Den grundläggande konstnärsutbildningen omfattar två klasser med 16 elever i varje klass. Skulpturutbildningen och grafikutbildningen omfattar var och en två halvklasser med åtta elever i varje halvklass. Det sammanlagda elevantalet uppgår till 64.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Kursverksamhetens vid Göteborgs Universitet Konstskola

Kursverksamhetens Konstskola, som har stiftelsen Kursverksamheten vid Göteborgs Universitet som huvudman, inrättades år 1968.

Skolan har till syfte att ge grundläggande konstnärlig utbildning som en förberedelse för fortsatta konstnärliga och konstfackliga studier.

Utbildningen är ettårig.

Elevantalet uppgår till ca 65 per år.

Skolan har fr. o. m. budgetåret 1982/83 statsbidrag enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Sigrid Rudebecks gymnasium, Göteborg

Sigrid Rudebecks gymnasium, som ägs av ett aktiebolag, inrättades år 1869 som flickskola. Den gymnasiala utbildningen tillkom år 1903 och den omfattar i dag de humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna.

Antalet elever uppgår till ca 385.

Skolan får statsbidrag enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor.

Elev som genomgått skolan har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Rudolf Steinerskolan, Göteborg

Rudolf Steinerskolan började sin verksamhet år 1968 och har fr. o. m. läsåret 1981/82 börjat utbyggnaden av skolan till en fullständig tolvårig Waldorfskola.

Antalet elever i årskurserna 10 och 11 uppgår till ca 30.

Skolan har inte statsbidrag men står under statlig tillsyn.

Bergsskolan i Filipstad

Bergsskolan i Filipstad som inrättades år 1830 ägs av en stiftelse enligt avtal mellan Filipstads kommun, Jernkontoret i Stockholm och Värmlands läns landstingskommun. Den sistnämnda trädde in som avtalspart den 1 januari 1983.

Skolan har till syfte att utbilda ingenjörer dels med metallurgisk utbildning, dels med bergs- och mineralteknisk utbildning. Utbildningen är treårig.

Antalet elever uppgår till ca 90.

Skolans verksamhet regleras genom förordningen (SÖ-FS 1977:77) om Bergsskolan i Filipstad. Läroplan fastställs av skolöverstyrelsen.

Skolan får statsbidrag enligt bestämmelserna i nyssnämnda förordning och enligt förordningen (SÖ-FS 1981:155) om statsbidrag för pedagogisk stödpersonal vid Bergsskolan i Filipstad.

Elev som genomgått skolan har allmän behörighet för högskolestudier.

Lundsbergs skola, Storfors

Lundsbergs skola som är ett internt inrättades år 1896. Verksamheten omfattar såväl grundskola som gymnasieskola. Den gymnasiala utbildningen omfattar de treåriga ekonomiska, humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga linjerna.

Antalet elever i gymnasieskolan uppgår till ca 165.

Skolan får statsbidrag enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor.

Elev som genomgått skolan har samma behörighet som elev som gått på motsvarande linje i den kommunala gymnasieskolan.

Sätergläntan Hemslöjdens gård, Insjön, Leksand

Sätergläntan Hemslöjdens gård, Insjön, Leksand inrättades år 1922 av systrarna Elsa, Kristina och Vilma Långbers dels som en institution för produktion och försäljning av hemslöjd, dels som en slöjdskola. Vid denna har alltsedan starten förekommit undervisning i vävning, spinning, knyppling och träslöjd. Under åren 1934–1964 stod Handarbetets Vänner som ägare till skolan. Fr. o. m. sistnämnda år är Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund huvudman för Sätergläntan Hemslöjdens gård.

Undervisningen är organiserad dels som lokal kursverksamhet förlagd till Sätergläntans kursgård, dels som en riksomfattande kursverksamhet administrerad från Sätergläntans kursgård men anordnad länsvis i samverkan med de regionala hemslöjdsföreningarna. Den lokala kursverksamheten omfattar för närvarande (budgetåret 1982/83) 138 kursveckor (heltidskurser) vid kursgården i Insjön. Den riksomfattande verksamheten omfattar i dag 5 500 timmar (deltidskurser).

Läroplaner finns för 29 heltidskurser. Dessa omfattar bl. a. handvävning, spånad, växt- och syntetfärgning, formgivning för dekorativ vävning, linnekännedom, ullkännedom, svepteknik, finnväv, vävning av band, tovning, allmogesöm, knyppling, träslöjd, rotslöjd och näverslöjd.

För deltidskurserna finns 34 läroplaner fastställda bl. a. för handvävning, dekorativ vävning, spånad, nålbindning och flamskvävning.

Undervisningen som huvudsakligen är textilt inriktad vänder sig främst till slöjdare, hemslöjdsorganisationernas personal, handledare i studieförbundens cirkelverksamhet, lärare i hård och mjuk slöjd, men också till andra yrkesgrupper och intresserade som är i behov av grundläggande eller kompletterande utbildning i olika slöjdämnen.

Statsbidrag utgår för den lokala verksamheten enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor och för den riksomfattande verksamheten enligt bestämmelser som regeringen meddelar särskilt.

2 Statsunderstödda fristående utbildningar på eftergymnasial nivå

Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium, Lidingö

Svenska Missionsförbundets teologiska seminarium inrättades år 1871.

Seminariets uppgift är att utbilda pastorer och missionärer för tjänst i Svenska Missionsförbundet samt att utgöra ett centrum för teologiskt studium och teologisk forskning.

Pastorsutbildningen anordnas i form av kurser av olika längd (från en termin till tre år) beroende på de studerandes förutbildning. En ettårig specialkurs anordnas för äldre studerande som av olika skäl inte kan följa de längre kurserna. Missionärsutbildningens uppläggning varierar också med hänsyn till de studerandes förutbildning. Pastorsutbildning eller annan yrkesutbildning är en förutsättning för tillträde till missionärsutbildningen.

Elevantalet är ca 85 per år.

Seminarier får statsbidrag sedan år 1978 enligt förordningen (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Betelseminariet, Stockholm

Betelseminariet, som har Svenska Baptistsamfundet som huvudman, inrättades år 1866.

Utbildningen syftar till att ge förberedelse för tjänst i Svenska Baptistsamfundet som pastor, ungdomsledare eller missionär. Pastorsutbildningen är treårig eller ettårig beroende på förutbildning. Det finns också en tvåårig specialkurs med individuellt avpassat studieprogram för studerande som av olika skäl inte kan följa den reguljära utbildningen. Missionärsutbildningen består av fullständig pastorsutbildning med särskilda kurser i missionskunskap. För den som har yrkesutbildning ges en ettårig individuellt avpassad utbildning.

Elevantalet är ca 50 per år.

Seminarier får statsbidrag sedan år 1978 enligt förordningen (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Ericastiftelsen, Stockholm

Ericastiftelsen, som inrättades år 1934, är ett institut för psykisk barn- och ungdomsvård omfattande såväl klinisk verksamhet som utbildning och forskning. Styrelsen för stiftelsen har nio ledamöter, av vilka tre utses av staten och tre av Stockholms läns landstingskommun.

Verksamheten regleras av ett avtal mellan staten, Stockholms läns landstingskommun och stiftelsen från 1974. Avtalet är f. n. föremål för översyn.

Utbildningsverksamheten omfattar barn- och ungdomspsykoterapeutisk kurs, lärar- och handledarutbildning, fortbildning för förskollärare, personlighetsdiagnostisk kurs, undervisning inom ramen för psykologexamen

(PEG), m. m. Därutöver bedrivs vid institutet olika forsknings- och utvecklingsprojekt.

Elevantalet är ca 35.

Ericastiftelsen har statsbidrag och bidrag från Stockholms läns landstingskommun.

Ersta Diakonisällskaps sjuksköterskeskola, Stockholm

Ersta Diakonisällskaps sjuksköterskeskola, för vilken Ersta Diakonisällskap är huvudman, inrättades år 1851. Den är Sveriges äldsta sjuksköterskeskola.

Sjuksköterskeutbildningen bedrivs som utbildning motsvarande högskoleutbildning.

Skolan har ca 120 elever.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1977:396) om enskild sjuksköterskeutbildning.

Röda Korsets sjuksköterskeskola, Stockholm

Röda Korsets sjuksköterskeskola, för vilken Stiftelsen Rödakorshemmet är huvudman, inrättades år 1867.

Sjuksköterskeutbildningen bedrivs som utbildning motsvarande högskoleutbildning.

Skolan har ca 300 elever.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1977:396) om enskild sjuksköterskeutbildning.

Sköndalsinstitutet, Stockholm

Sköndalsinstitutet, för vilket Svenska Diakonsällskapet är huvudman, inrättades år 1898.

Vid institutet anordnas dels social utbildning motsvarande utbildningen vid den sociala linjen och förvaltningslinjen inom högskolan, dels socialdiakonal utbildning för verksamhet i Svenska Kyrkans tjänst.

Institutet har också en kyrkomusikalisk linje som leder till organist- och kantorsexamen samt till pedagogisk examen som kyrkokantor.

Institutet har statsbidrag för den sociala utbildningen med visst belopp per årsstudieplats. Den statsbidragsberättigade verksamheten omfattar 180 årsstudieplatser.

Sophiahemmets sjuksköterskeskola, Stockholm

Sophiahemmets sjuksköterskeskola, för vilken Stiftelsen Sophiahemmet är huvudman, inrättades år 1884.

Sjuksköterskeutbildningen bedrivs som utbildning motsvarande högskoleutbildning.

Skolan har ca 180 elever.

Skolan har statsbidrag enligt förordningen (1977:396) om enskild sjuksköterskeutbildning.

Stockholms musikpedagogiska institut

Stockholms musikpedagogiska institut, SMI, som till huvudman har en stiftelse med samma namn, inrättades år 1961.

Vid institutet utbildas musikpedagoger. Dessa får efter genomgången utbildning högsta kompetens (s. k. A-behörighet) för undervisning inom den kommunala musikskolan.

Frågan, om SMI:s verksamhet skall inordnas i högskolan, utreds för närvarande. I avvaktan på denna utredning får institutet statsbidrag för högst 250 årsstudieplatser.

Johannelunds teologiska institut, Uppsala

Johannelunds teologiska institut, som har Evangeliska Fosterlandsstiftelsen som huvudman, inrättades år 1863.

Institutets uppgift är att utbilda blivande predikanter inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen.

Predikantutbildningen anordnas i form av en tvåårig teologisk kurs.

Institutet har ca 25 elever per år.

Statsbidrag utgår enligt förordningen (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Missionsskolan Kortebo, Jönköping

Missionsskolan Kortebo, för vilken Svenska Alliansmissionen står som huvudman, inrättades år 1919.

Skolan har till syfte att utbilda pastorer, missionärer och evangelister för verksamhet inom Svenska Alliansmissionen.

Utbildningen anordnas i form av en treårig kurs för blivande pastorer. Denna kurs jämte särskilda kurser vid Missionsskolan är krav för utbildningen till missionär. Det anordnas också en ettårig kurs – som samtidigt utgör första året av den treåriga kursen – som kan betraktas som ett provår, då lämpligheten för tjänst inom Svenska Alliansmissionen bedöms.

Elevantalet uppgår till ca 18 per år.

Skolan får statsbidrag enligt förordningen (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Metodistkyrkans teologiska seminarium, Göteborg

Metodistkyrkans teologiska seminarium, för vilket metodistkyrkorna i Danmark, Finland och Sverige står som huvudmän, inrättades år 1925.

Seminariets uppgift är att utbilda pastorer och missionärer för verksamhet i de nordiska metodistkyrkornas tjänst eller på missionsfälten.

Utbildningen är anordnad som en treårig pastorsutbildning (missionärsutbildning har under senare år inte anordnats).

Elevantalet uppgår till ca 12 per år.

Seminariet får statsbidrag enligt förordningen (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Missionsskolan Götabro, Kumla

Missionsskolan Götabro, för vilken Missionssällskapet Helgelseförbundet är huvudman, inrättades år 1947.

Skolan syftar till att utbilda pastorer, missionärer och ungdomsledare för verksamhet inom Helgelseförbundet och andra samfund. Utbildningen anordnas i form av en tvåårig pastorsutbildning. Missionärsutbildningen är identisk med pastorsutbildningen men med tillägg av vissa kursmoment som omfattar missionskunskap, u-landskunskap och språk för aktuellt arbetsområde. Denna studiegång är individuellt anpassad. Ungdomsledarutbildningen är identisk med pastorsutbildningens första år.

Elevantalet uppgår till ca 18 per år.

Skolan får statsbidrag enligt förordningen (UHÄ-FS 1978:44) om statsbidrag till pastors- och missionärsutbildning.

Bilaga 3 Omräkningsfaktor, procenttal för tilläggsbidrag samt antal årselevplatser (elevtalsram) för vissa fristående skolor

I avsnitt 7.3 har SEH-kommittén lagt fram förslag till ny utformning av det statliga bidraget till sådana fristående skolor som inte har statligt reglerade tjänster. För dessa skolor har kommittén föreslagit ett elevrelaterat bidragssystem.

För de skolor som redan nu är statsunderstödda måste föreslaget grundbelopp per elev och år (6 250 kr. i det löneläge som låg till grund för beräkningarna i 1982 års budgetproposition, jfr avsnitt 7.1) räknas upp med hjälp av en faktor som bestäms för varje skola särskilt för att bidraget i vad gäller lönekostnader skall bli kostnadsneutralt jämfört med nuläget. Det är också nödvändigt att fastställa det antal årselevplatser (elevtalsram) som skall ligga till grund för beräkningen av bidraget. För att skolorna skall kunna sägas få statsbidrag i samma omfattning som nu krävs också att de tilldelas tilläggsbidrag för vissa omkostnader. Detta tilläggsbidrag bör utgå med viss angiven procent på lönekostnadsbidraget (basbidraget) för varje skola.

SEH-kommittén redovisar i uppställning på följande sida förslag till elevtalsram, omräkningsfaktor och procenttal för tilläggsbidrag för varje aktuell skola.

Årselevplatser (elevtalsram), omräkningsfaktor och procenttal för tilläggsbidrag
 Grundbelopp: 6 250 kr. (beträffande löneläge m. m. jfr avsnitt 7.1 och 7.3)

Skola	Årselev- platser	Omräk- nings- faktor för grundbelopp	Procenttal för till- läggsbidrag
Anders Beckmans skola	90	1,5	5
Konstskolan Idun Lovén	48	1,5	5
Dômen Konstskola	48	1,5	5
Kursverksamhetens vid Göteborgs Uni- versitet Konstskola	64	1,5	5
Hovedskous målarskola	64	1,8	50
Gerlesborgsskolan	64	1,8	50
Berghs Reklamskola	82 ¹	2,0	10
Stockholms Tekniska Institut (STI)	620	2,3	5
Pernbys målarskola	20	2,3	20
Nyckelviksskolan	180	2,6	10
Capellagården	52 ²	2,6	25
Kursverksamhetens vid Stockholms Uni- versitet Balettakademi	50	3,0	30
Handarbetets Vänners vävskola	40 ³	3,6	30
Sätergläntan Hemslöjdens gård (lokalt)	42 ⁴	3,6	30
Carl Malmstens Verkstadsskola	16	5,0	75

¹ 30 årselevplatser beräknas för deltidskursverksamheten vid skolan

² Sommarkurserna vid skolan bedöms motsvara tio årselevplatser

³ 12 årselevplatser beräknas för korta heltidskurser och deltidskurser vid skolan

⁴ 18 årselevplatser beräknas för korta heltidskurser vid skolan

Bilaga 4 SEH-kommitténs direktiv

Skolor med annan huvudman än stat och kommun

Dir 1979:123

Beslut vid regeringssammanträde 1979-09-06

Statsrådet Rodhe anför.

Frågor om skolor med annan huvudman än stat och kommun behandlades ingående i samband med reformeringen av den obligatoriska skolan. 1957 års skolberedning förutsatte i betänkandet (SOU 1961:30) Grundskolan beträffande rätten att fullgöra skolplikt i privata skolor att det i fråga om privat skola, som åtnjuter statsunderstöd, skulle ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma i vad mån skolpliktiga barn skulle få undervisas där. För att skolplikt skulle få fullgöras i privat skola, som inte åtnjuter statsbidrag, krävdes att skolan godkänts av skolstyrelsen. Såsom förutsättning för att privat skola skulle få mottaga skolpliktiga elever borde enligt beredningens förslag krävas – utöver vad som då gällde – att skolans undervisning till art, omfattning och allmänna inriktning väsentligen motsvarade grundskolans.

I proposition 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. och i proposition 1962:136 med förslag till skollag m. m. anslöt sig departementschefen till vad skolberedningen anför. Han underströk dock att

”de krav man ställer på arbetet i en enskild skola får inte i författningarna ges en så statisk utformning eller tillämpas så snävt att det i realiteten blir omöjligt att driva sådan verksamhet. Jag vill därjämte understryka skolberedningens uttalande, att det med hänsyn till den pedagogiska utvecklingen är angeläget, att det allmänna visar förståelse för och tillmötesgående mot dem som obundna av en konventionell pedagogisk uppfattning vill leta sig fram på andra vägar för att nå det mål man ställer för en god skola, oavsett om arbetet bedrivs inom eller utom det allmänna skolväsendet.” (prop. 1962:54 s. 365 f.)

Nuvarande regler i skollagen om elevs möjlighet att fullgöra sin skolplikt i enskild skola bygger på de överväganden som jag här har redovisat. I 33 och 34 §§ skollagen (1962:319) anges att skolplikt kan fullgöras i enskild statsunderstödd skola eller i enskild skola som inte får statsbidrag, om skolstyrelsen i kommunen godkänt skolan för ändamålet. I 51 § bestäms särskilt om sådan skola som inte enligt skollagen eller särskilda föreskrifter

står under statlig myndighets inseende eller inspektion.

Beträffande den principiella frågan om statsbidrag till enskilda skolor ansåg 1957 års skolberedning, som begränsade sin behandling till skolor för elever i skolpliktig ålder, att rätten att få upprätta respektive utnyttja en enskild skola inte utan vidare konstituerade motsvarande rätt till ekonomiskt stöd från det allmänna. Statsbidrag borde dock kunna utgå efter provning i varje särskilt fall.

Enligt departementschefens mening borde för enskilda externatskolor som allmän regel gälla att statsbidrag inte borde utgå annat än i de fall, då det fanns en stark pedagogisk motivering eller andra liknande särskilda skäl för ett bidrag. Statsbidrag borde sålunda kunna ifrågakomma efter provning i varje enskilt fall (prop. 1962:54 s. 366 f.).

Antalet enskilda skolor på grundskolenivå som idag uppbär statsbidrag är litet. Av statsbidragsberättigade enskilda skolor på det gymnasiala stadiet är yrkesskolorna den största gruppen.

Statsbidraget till de enskilda skolorna utgår enligt olika grunder. Till vissa estniska skolor, Kristofferskolan och Hillelskolan utgår statsbidrag enligt särskilda beslut. Sex skolor uppbär statsbidrag enligt förordningen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor (Franska skolan i Stockholm, Sigrid Rudebecks gymnasium och Göteborgs högre samskola i Göteborg, Fjellstedtska skolan i Uppsala, Lundsbergs skola i Storfors samt Restenässkolan i Ljungskile). Till Bergsskolan i Filipstad utgår statsbidrag enligt särskild förordning den 9 juni 1977. För enskilda yrkesskolor regleras bidragsgivningen av förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor.

Enligt riksdagens beslut våren 1976 (mot. 1975/76:1423 yrkandet 2, UbU 1975/76:21, rskr 1975/76:248; jfr mot. 1974:1028 yrkandet 7, UbU 1974:25, rskr 1974:211) borde det uppdras åt den då arbetande utredningen (U 1972:06) om skolan, staten och kommunerna (SSK) att lägga fram förslag beträffande ett statsbidragssystem som är tillämpligt på sådana skolor utanför det kommunala skolväsendet som syftar till att förverkliga eller utpröva mer omfattande eller genomgripande kursplanemässiga, metodiska eller andra pedagogiska idéer och tankar eller där man genom en speciell uppläggning av skolans arbete vill för praktiskt skolbruk omsätta utvecklingsfrämjande uppfostrings- eller omvårdnadsidéer. Liksom det en gång var möjligt att starta pionjärskolor borde det enligt riksdagsbeslutet även i framtiden vara möjligt att med statsbidrag starta och driva en skola utanför det kommunala skolväsendet.

Regeringen erinrade den 23 juni 1976 SSK om nämnda riksdagsbeslut. I tilläggsdirektiv till utredningen den 9 december 1976 anfördes bl. a. att det var angeläget att utredningen redovisade det av den bedrivna kartlägningsarbetet rörande statsbidragen till enskilda skolor och privatskolor.

Den 2 maj 1977 överlämnade SSK till utbildningsdepartementet den begärda kartläggningen av statsbidragen till enskilda och privata skolor. Den omfattar tre promemorior: Statsbidrag till enskilda skolor, en översikt (PM 64, 1976-04-20), Enskilda och privata skolors organisation och pedagogiska profil (PM 87, 1976-10-14) och Kostnader och intäkter för enskilda och privata skolor (PM 88, 1977-05-01).

Genom beslut den 5 juli 1977 tillkallade regeringen en särskild expert att inom utbildningsdepartementet biträda med frågor rörande de enskilda

skolornas ställning inom utbildningsväsendet. Han framlade i augusti 1978 en kartläggnings- och diskussionspromemoria (Ds U 1978:6) De enskilda skolornas ställning inom utbildningsväsendet. Kartläggningsdelen omfattar dels en redogörelse för den folkrättsliga bakgrunden och en kort presentation av förhållandena på det aktuella området i det övriga Norden, dels en genomgång av vissa grundläggande svenska rättsregler såsom 1 kap. 2 § regeringsformen, vissa paragrafer i föräldrabalken och i skollagen samt de särskilda förordningar som gäller för enskilda skolor. I diskussionsdelen förs med riksdagsuttalanden och rättsläget som utgångspunkt resonemang av mera principiell natur. Till sist förordas att en genomgripande teknisk överarbetning av de nuvarande statsbidragsbestämmelserna rörande enskilda skolor bör komma till stånd.

Departementspromemorian har varit föremål för remissbehandling. Beträffande förslaget om en teknisk överarbetning av gällande statsbidragsbestämmelser har samtliga de instanser som har tagit upp detta problem tillstyrkt en sådan översyn.

I övriga frågor som rör mera principiella ställningstaganden till förekomsten av enskilda skolor är remissopinionen splittrad. Majoriteten av remissinstanserna noterar att det utifrån gällande lag föreligger rätt att starta och driva enskild skola, men att därav inte utan vidare följer automatisk rätt till ekonomiskt stöd från det allmänna. Från flera håll hävdas med kraft att så stor omsorg som möjligt bör ges den allmänna skolan, så att olika gruppers intressen i rimlig grad kan tillgodoses inom den allmänna skolans ram. Enligt *skolöverstyrelsen (SÖ)* är sålunda inrättandet av enskilda skolor inte den väg som skollagen i första hand vill anvisa för att tillmötesgå de religiösa samfunden och de olika trosriktningarna. Denna uppfattning delas av *ärkebiskopen*. Flera andra remissinstanser har emellertid en annan uppfattning och menar att anslag från stat och kommun bör utgå till godkända enskilda skolor. Som skäl anges att man därigenom skapar förutsättningar för en allsidig sammansättning av eleverna på enskild skola och att man kan främja pedagogisk försöksverksamhet. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller t. ex. att statsbidrag och skolsociala förmåner bör utgå till enskilda skolor för att inte föräldrarnas inkomst ensamt skall avgöra om ett barn skall kunna gå i enskild skola eller ej. *Länsskolnämnden i Kalmar län* menar att det krävs en positiv inställning till statsbidrag för att rätten att starta, driva och utnyttja enskilda skolor inom olika skolformer skall bli reell. *Göteborgs kommun* däremot betonar att kommunens totala ansvar för skolplaneringen i kommunen ej får urholkas och menar att tillkomsten av enskilda skolor måste starkt begränsas. Några remissinstanser behandlar frågan om föräldrars rätt att välja skola för sina barn. *Länsskolnämnden i Östergötlands län* framhåller behovet av en bred debatt om föräldrars bestämmanderätt över sina barn och barnens framtid. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* anser att föräldrarna bör ha full frihet att välja enskild skola.

Remissinstansernas enighet rörande behovet av en överarbetning av nuvarande statsbidragsbestämmelser likaväl som de starkt delade meningarna beträffande den principiella synen på enskilda skolor visar enligt min mening att det nu är nödvändigt att frågan rörande enskilda skolor blir föremål för en mer samlad behandling av en särskilt tillkallad kommitté. För

en översyn talar också andra skäl.

Det stora antalet invandrare i Sverige har påverkat det svenska samhället i många avseenden. Riktlinjerna för invandrar- och minoritetspolitiken lades fast av riksdagen år 1975 (prop. 1975:26, InU 1975:6, rskr 1975:160). Målen för denna politik har formulerats med utgångspunkt i begreppen jämlikhet, valfrihet och samverkan. På skolans område har de övergripande målen följts upp med en rad beslut om hemspråksundervisning m. m. Syftet är att se till att invandrarna får en utbildning som också ger dem möjlighet att finna och bevara sin egen identitet och att främja medvetenheten om sin bakgrund. Från invandrarhåll förekommer dock önskemål om att invandrarbarnen skall ha möjlighet till undervisning i egna skolor. Därigenom har debatten om enskilda skolor fått ytterligare en dimension som bör övervägas i ett vidare sammanhang.

Det är två huvudfrågor som utredningen bör behandla. Den ena rör samhällets grundläggande syn på skolor med annan huvudman än stat och kommun och i vilken utsträckning skolplikt skall kunna fullgöras i sådana skolor, den andra gäller i vilken utsträckning samhället bör ge ekonomiskt stöd till enskilda skolor och hur detta bör utformas. Som jag nämnde inledningsvis beslöt riksdagen våren 1976 att riktlinjerna för SSK:s då aktuella utredningsarbete skulle vara att statsbidrag skall utgå till vissa enskilda skolor även i framtiden. Detta riksdagsuttalande bör vara utgångspunkt även för det utredningsarbete som nu vidtar.

Utredningsarbetet bör ta sin utgångspunkt i en principiell diskussion om behovet av enskilda skolor i det svenska skolväsendet. Därvid bör också erfarenheter och problem i andra länder i görligaste mån belysas. Utredningen bör i sammanhanget vidare överväga möjligheterna att genom olika åtgärder inom det allmänna skolväsendet tillgodose de krav som ligger bakom önskemålen om ökat utrymme för enskilda skolor.

Diskussionen bör utgå från att samhället har det övergripande ansvaret för elevernas skolgång och utbildning. Härom torde det råda enighet. På samma gång kan man dock inte bortse från de krav som ibland förekommer från föräldrahåll att själva få välja skola för sina barn oavsett skolhuvudman. Utredningen bör i sina överväganden belysa detta spänningsförhållande bl. a. med utgångspunkt från de allmänna målen och syftena med den obligatoriska skolan och med beaktande av att alla elever skall erhålla en likvärdig utbildning präglad av de värderingar om t. ex. demokrati och tolerans som för övrigt gäller i vårt samhälle.

Det är viktigt att utredningen efter de principiella resonemangen så klart som möjligt formulerar de förutsättningar som man anser bör föreligga dels för att skolplikt skall kunna fullgöras i enskild skola dels för att sådan skola skall erhålla stöd av staten. Jag vill i detta sammanhang erinra om att enskilda skolor spelat en viktig roll i undervisningens historia. Det finns talrika exempel på pedagogiskt nytänkande inom enskilda skolor, som därmed bidragit till skolans utveckling. Det finns enligt min mening all anledning att vara öppen för att pedagogisk förnyelse även i framtiden skall kunna ske vid sidan om det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs inom den allmänna skolan. Jag erinrar om vad Riksförbundet Hem och Skola (RHS) säger på denna punkt i sitt yttrande över den tidigare nämnda promemorian Ds U 1978:6, nämligen att de enskilda skolornas praktiska betydelse för

skolväsendet i framtiden främst kan komma att vara att de utvidgar utrymmet för försöksverksamhet. Jag har härmed velat ge uttryck för tanken att försöksverksamhet vid enskild skola kan vara *ett* kriterium för att erhålla statsbidrag. Det kan emellertid finnas skäl att låta även skolor som inte bedriver försöksverksamhet erhålla statsbidrag (jfr Hillelskolan och estniska skolor). Jag vill samtidigt betona att frågan om statsbidrag till enskild skola även i fortsättningen måste bli föremål för prövning från fall till fall.

Utredningens överväganden i vad avser statsbidrag bör inte leda fram till att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad förändras. Reglerna i ett nytt system får ej vara så utformade att det finns risk för att det vid sidan om det allmänna skolväsendet växer upp ett omfattande system av enskilda skolor.

Grundprincipen för statsbidrag till enskild skola bör vara att det statliga bidraget inte utgår med högre belopp än vad motsvarande skolor i det allmänna skolväsendet kan erhålla. Smärre avsteg från denna grundprincip för vissa arbetsgivaravgifter bör dock kunna accepteras.

De statliga bidragsbestämmelserna bör vara enkla och lättöverskådliga. Utredningen bör undersöka möjligheterna till schabloniserade bidrag. Man bör därvid bl. a. överväga om det är möjligt att för grundskoledelen av enskild skola tillämpa någon eller några av principerna för nu gällande statsbidragsbestämmelser för grundskolan. De bidragsbestämmelser som utredningen presenterar skall i princip kunna användas generellt för statsbidragsberättigade enskilda skolor, som omfattas av utredningens förslag.

Det är viktigt att även personal vid enskild skola följer utvecklingen på undervisningens område. Utredningen bör pröva i vilken utsträckning samhällets insatser i vad gäller personalutveckling även bör omfatta personal vid enskild skola. Konsekvenserna av sådana och eventuellt andra åtgärder bör redovisas.

Utredningens arbete bör i första hand inriktas på de skolor som meddelar undervisning för elever i åldern 7–16 år. Utredningen bör därjämte även behandla enskilda skolor med utbildning på det gymnasiala stadiet och då koncentrera sig på skolor som meddelar undervisning enligt gymnasieskolans läroplan med främst tre- och tvååriga studievägar. Beträffande enskilda yrkesskolor bör utredningens arbete i första hand syfta till att föreslå förenklade statsbidragsbestämmelser.

Utredningen bör undersöka hur rekryteringen av elever sker till nuvarande enskilda skolor, både sådana skolor som erhåller statsbidrag och skolor utan sådant bidrag och därvid uppmärksamma eventuella tendenser till en socialt betingad rekrytering. SSK:s kartlägningsarbete har visat att skolledningen vid somliga enskilda skolor har uppmärksammat detta problem och också vidtagit åtgärder för att söka motverka en sådan sned rekrytering (jfr SSK:s PM 87). Utredningen bör med utgångspunkt i de redan gjorda undersökningarna, eventuellt kompletterade med ytterligare kartläggning, föreslå åtgärder i syfte att erhålla så allsidig elevsammansättning som möjligt vid enskild skola.

Utredningen bör inkomma med förslag rörande samhällets insyn i och tillsyn av de enskilda skolornas verksamhet. Jag utgår – i linje med vad jag tidigare har anfört – ifrån samhällets övergripande ansvar för den undervis-

ning och utbildning som sker i landet. Härvid bör man pröva frågan huruvida alla enskilda skolor skall godkännas av offentlig myndighet, och om detta blir fallet, huruvida stat eller kommun skall besluta härom. Enligt min mening skall staten – i de fall framställning om statsbidrag förväntas bli aktuell – avgöra frågan om godkännande. Naturligtvis bör lokal skolmyndighet i sådana fall beredas tillfälle att yttra sig i fråga om skola som är belägen inom kommunen.

Enligt 35 § skollagen kan barn befrias från skolgång, om barnet ”i hemmet eller annorstädes” bereds enskild undervisning som väsentligen motsvarar grundskolans. Med anledning av att det har inträffat fall, där man med stöd av denna paragraf åstadkommit en undervisning som måste anses komma mycket nära sådan undervisning som avses i 34 § skollagen, bör utredningen överväga, om de nuvarande reglerna för enskild undervisning bör omarbetas. Utredningen bör med förtur behandla denna fråga.

Till sist vill jag i korthet beröra uttrycken ”enskild skola”, ”enskild undervisning” och ”privatskola”. I debatten täcker dessa termer stundom varandra, stundom har de på ett oklart sätt olika innebörd. Vidare är enligt somliga remissinstanser ordet ”privatskola” negativt värdeladdat. Uttrycket ”enskild skola” avser i vanliga fall skola med annan huvudman än stat, primärkommun eller landstingskommun, men i dagligt tal förekommer det ibland synonymt med ”skolanläggning”. Formellt avser slutligen ”privatskola” sådan skola på vilken privatskolförordningen är tillämplig och till vilken statsbidrag utgår enligt kungörelsen (1964:137) om statsbidrag till vissa privatskolor. Därjämte förekommer ”friskola” såsom benämning på Waldorfskola. Utredningen bör överväga en enhetlig benämning för alla skolor som ej har det allmänna som huvudman.

Utredningen skall belysa kostnadskonsekvenserna av samtliga de förslag som läggs fram. Därvid bör bl. a. redovisas de eventuella merkostnader för stat och kommun som kan uppstå om en eller flera enskilda skolor med statsbidrag inrättas vid sidan av de kommunala skolenheterna i kommunen.

Med hänvisning till vad jag anfört nu hemställer jag att regeringen bemyndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden som rör skolväsendet

att tillkalla en kommitté med högst tre ledamöter för att utreda frågan om skolor med annan huvudman än stat och kommun,

att utse en av ledamöterna att vara ordförande,

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen föreskriver

att kostnaderna skall belasta nionde huvudtitelns kommittéanslag.

Bilaga 5 Utdrag ur FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och ur vissa konventioner

1 FN:s allmänna förklaring 1948-12-10 om de mänskliga rättigheterna

Artikel 26. 1. Envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära undervisningen skall vara obligatorisk. Yrkesundervisning och teknisk undervisning skall vara allmänt tillgänglig. Den högre undervisningen skall stå öppen i lika mån för alla på grundval av deras duglighet.

2. Undervisningen skall syfta till personlighetens fulla utveckling och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befordra Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.

2 Första tilläggsprotokollet 1952-03-20 till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna¹

Artikel 2. Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

¹ Tilläggsprotokollet, som trädde i kraft 1954-05-18, ratificerades av Sverige 1953-04-17 (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1953:26). I reservation förklarades att Sverige dels icke kan medgiva föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning, dels att befrielse från skyldigheten att delta i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medgivas för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad.

3 Unesco-konventionen 1960-12-14 mot diskriminering inom undervisningen¹

Artikel 1. I denna konvention skall uttrycket "diskriminering" avse varje åtskillnad, uteslutning, begränsning eller fördel på grund av ras, färg, kön, språk, religion, politiska eller andra åsikter, nationellt eller socialt ursprung, ekonomiska villkor eller börd, vars syfte eller verkan är att omintetgöra eller inskränka likställighet inom undervisningen, i synnerhet när:

- a) en person eller grupp av personer berövas tillträde till undervisning av vilket slag eller på vilken nivå det vara må;
- b) en person eller grupp av personer hänvisas till undervisning av lägre standard;
- c) bortsett från innehållet i denna konventions artikel 2, skilda undervisningssystem eller läroanstalter inrättas eller bibehålles för vissa personer eller grupper av personer; eller
- d) en person eller grupp av personer påtvingas villkor som är oförenliga med mänsklig värdighet.

2. I denna konvention skall uttrycket "undervisning" avse alla slag och nivåer av undervisning, dess standard och kvalitet och de villkor under vilka den meddelas.

Artikel 2. Då de är tillåtna i en stat, skall följande fall inte anses utgöra diskriminering i den bemärkelse som avses i denna konventions artikel 1:

- a) inrättande eller bibehållande av skilda undervisningssystem eller läroanstalter för elever av motsatt kön, om dessa system eller läroanstalter erbjuder lika tillträde till undervisning och har en lärarstab med lika goda kvalifikationer, ävensom lokaler och utrustning av samma kvalitet samt ger eleverna tillgång till samma eller likvärdiga kurser;
- b) inrättande eller bibehållande, på religiösa eller språkliga grunder, av skilda undervisningssystem eller läroanstalter, vilka erbjuder en undervisning i överensstämmelse med föräldrars eller förmyndares önskemål, om deltagandet i sådana system och närvaron vid sådana läroanstalter är frivilliga och om den undervisning som meddelas svarar mot de standardkrav som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter, särskilt för undervisning på samma nivå;
- c) inrättande eller bibehållande av privata läroanstalter, om ändamålet med dessa inte är att utesluta någon grupp utan att erbjuda utbildningsmöjligheter utöver dem som ges av de offentliga myndigheterna, och under förutsättning att dessa läroanstalter förvaltas i enlighet med nämnda ändamål och den undervisning som meddelas överensstämmer med de standardkrav som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter, särskilt för undervisning på samma nivå.

Artikel 3. För att avskaffa och förhindra sådan diskriminering som avses i denna konvention förbinder sig fördragsslutande stater att:

- a) upphäva varje författningsbestämmelse och förvaltningsföreskrift samt avskaffa varje förvaltningspraxis, som innefattar diskriminering inom undervisningen;
- b) sörja för, genom lagstiftning om så är nödvändigt, att ingen diskrimi-

¹ Konventionen, som trädde i kraft 1962-05-22, ratificerades av Sverige 1968-02-23 (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1969:64).

nering förekommer vid intagning av elever till läroanstalter;

c) inte tillåta att offentliga myndigheter gör åtskillnad i behandlingen av landets egna medborgare, utom på grund av förtjänst eller behov, i vad avser skolvavgifter och beviljande av stipendier eller andra former av studiehjälp och i vad avser erforderliga tillstånd och anordningar för studier utomlands;

d) inte, i någon av de stödformer som utgår till läroanstalter från de offentliga myndigheternas sida, tillåta några inskränkningar eller fördelar som enbart grundar sig på att eleverna tillhör en viss grupp;

e) giva utländska medborgare, bosatta inom deras territorium, samma tillgång till undervisning som de egna medborgarna.

Artikel 4. Fördragsslutande stater åtager sig vidare att formulera, utveckla och tillämpa en nationell politik som, genom metoder avpassade efter omständigheterna och den nationella sedvänjan, är ägnad att främja jämlikhet med avseende på möjligheter och behandling i fråga om undervisning och särskilt:

a) göra den grundläggande skolundervisningen avgiftsfri och obligatorisk; göra undervisningen på gymnasienivå i dess olika former allmänt utbredd och tillgänglig för alla; göra högre undervisning lika tillgänglig för alla på grundval av individuell förmåga; tillse att den i lag föreskrivna skolplikten efterlevs av alla;

b) säkerställa att undervisningens standard är likvärdig i alla offentliga läroanstalter på samma nivå och att de villkor som har samband med undervisningens kvalitet också är likvärdiga;

c) uppmuntra och intensifiera, med lämpliga metoder, undervisning av personer, som inte fått någon grundläggande skolundervisning eller som inte fullföljt denna, samt giva dem tillfälle till fortsatt utbildning på grundval av individuell förmåga;

d) tillhandahålla lärarutbildning utan diskriminering.

Artikel 5. 1. Fördragsslutande stater är ense om att:

a) undervisning skall syfta till full utveckling av den mänskliga personligheten och till stärkande av respekten för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter; den skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper eller religiösa grupper och gynna Förenta Nationernas verksamhet för fredens upprätthållande;

b) det är väsentligt att respektera föräldrars och andra laga målsmäns frihet, för det första att välja andra läroanstalter för sina barn än de som upprätthålles av de offentliga myndigheterna men som motsvarar de minimikrav för undervisning som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter och, för det andra, att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse; och ingen person eller grupp av personer skall påtvingas en religiös fostran som inte överensstämmer med hans eller deras övertygelse;

c) det är väsentligt att tillerkänna medlemmar av nationella minoriteter rätt att bedriva egen undervisningsverksamhet, innefattande upprätthållan-

de av skolor samt, beroende på varje stats undervisningspolitik, användning av eller undervisning i deras eget språk, förutsatt emellertid:

(i) att denna rätt inte utövas på ett sätt, som hindrar medlemmarna av dessa minoriteter från att förstå kulturen och språket hos samhället som helhet eller från att delta i dess verksamhet, eller som sätter den nationella suveräniteten i fara;

(ii) att undervisningens nivå inte är lägre än den allmänna nivå som fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter; samt

(iii) att sådan skolgång är frivillig.

2. Fördragsslutande stater förbinder sig att vidtaga alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa tillämpningen av de principer som uppställts i första momentet av denna artikel.

Artikel 6. Vid tillämpningen av denna konvention förbinder sig fördragsslutande stater att fästa största uppmärksamhet vid varje av generalkonferensen för Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur härefter antagen rekommendation som anger vilka åtgärder som skall vidtagas mot olika former av diskriminering inom undervisningen och som har till syfte att trygga jämlikhet i fråga om tillträde och behandling inom undervisningen.

4 FN:s internationella konvention 1966-12-19 om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter¹

Artikel 13. 1. Konventionsstaterna erkänner rätten för envar till utbildning. De är överens om att utbildningen skall syfta till att till fullo utveckla den mänskliga karaktären och insikten om människans värde, samt att den skall stärka respekten för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. De är vidare överens om att utbildningen skall göra det möjligt för envar att göra en nyttig insats i ett fritt samhälle, främja förståelsen, fördragsamheten och vänskapen mellan alla nationer och mellan alla rasgrupper, etniska grupper eller religiösa grupper ävensom främja Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.

2. Konventionsstaterna erkänner, att till säkerställande av att denna rätt till fullo förverkligas:

a) grundskoleundervisningen skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla;

b) den undervisning i olika former, däribland den tekniska och yrkesmässiga, som följer efter grundskolan, skall göras allmänt tillgänglig och åtkomlig för alla genom varje därtill ägnat medel och då i synnerhet genom det successiva införandet av kostnadsfri undervisning;

c) den högre undervisningen skall likaledes göras åtkomlig för envar, som är lämpad för sådan undervisning, genom varje därtill ägnat medel och då i synnerhet genom det successiva införandet av kostnadsfri undervisning;

d) den grundläggande utbildningen skall så långt möjligt uppmuntras och intensifieras för alla, som ej erhållit någon grundskoleundervisning eller ej avslutat hela denna;

e) utvecklingen av ett system med skolor på alla nivåer skall aktivt fullföljas, ett lämpligt system med stipendier skall införas och de materiella

¹ Konventionen, som trädde i kraft 1976-01-03, ratificerades av Sverige 1971-11-26 (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1971:41).

villkoren för lärarkåren skall fortlöpande förbättras.

3. Konventionsstaterna förpliktar sig att respektera föräldrars och, i förekommande fall, förmyndares frihet att för sina barn välja andra skolor än dem som inrättats av offentlig myndighet, såvida läroplanerna täcker vad som från det offentliga sida må ha föreskrivits eller godkänts som minimistandard, ävensom deras frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran, som står i överensstämmelse med deras egen övertygelse.

4. Intet i denna artikel må tolkas såsom medförande inskränkning i den enskildes eller organisationers rätt att grunda och driva undervisningsanstalter, under förutsättning att de i första momentet av denna artikel uppställda principerna iakttages och att kravet uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från det offentliga sida angivits som minimistandard.

5 FN:s internationella konvention 1966-12-18 om medborgerliga och politiska rättigheter¹

Artikel 18. 1. Envar skall äga rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att bekänna sig till eller antaga en religion eller tro efter eget val och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, iakttagande av religiösa sedvänjor, andaktsövningar och undervisning.

2. Ingen må utsättas för tvång, som kan inskränka hans frihet att bekänna sig till eller antaga en religion eller tro efter eget val.

3. Envars frihet att utöva sin religion eller tro må endast underkastas sådana inskränkningar, som är angivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, hälsovården eller sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

4. Konventionsstaterna förpliktar sig att respektera föräldrars och, i förekommande fall, förmyndares frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran, som står i överensstämmelse med deras egen övertygelse.

¹ Konventionen, som trädde i kraft 1976-03-23, ratificerades av Sverige 1971-11-26 (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1971:42).

Bilaga 6 Förslag till förordningar¹

1 Förslag till Förordning om statsbidrag för vissa kurser i slöjd m. m.

Regeringen föreskriver följande.

Inledande föreskrifter

1 § Huvudmännen för Handarbetets Vänners vävskola i Stockholm och Capellagården i Mörbylånga har enligt föreskrifterna i denna förordning rätt att få statsbidrag för vissa kurser vid skolorna.

2 § Bidrag lämnas i form av *basbidrag* och *tilläggsbidrag*.

Basbidraget beräknas för lönekostnader och tilläggsbidraget för lokal- och utrustningskostnader. Huvudmannen får dock fritt bestämma för vilka kostnader för kurserna som bidragen skall användas.

3 § Den verksamhet för vilken bidrag lämnas skall stå under tillsyn av skolöverstyrelsen och vederbörande länskolnämnd.

4 § I denna förordning avses med *redovisningsår* tiden den 1 juli—den 30 juni nästa kalenderår.

Årselevplats är måttet för en elevplats i en heltidskurs som pågår minst 32 arbetsveckor under ett redovisningsår. Elevplatser i kortare heltidskurser och i deltidskurser räknas om till årselevplatser.

Bidragsgrundande kurser

5 § Bidrag lämnas till

1. enterminskurs i textilkunskap och vävning och fem veckors grundkurs i vävning, båda heltidskurser, samt deltidskurser i dekorativ vävning, växt- och syntetfärgning, konstsoömnad och flamskvävnad vid Handarbetets Vänners vävskola,

2. ettåriga grundkurser och påbyggnadskurser inom områdena möbler och inredning, textil formgivning och keramisk formgivning (vinterkurser) och kurser i träslöjd, textilslöjd, keramik och trädgårdsskötsel (sommarkurser), samtliga heltidskurser, vid Capellagården.

¹ Vissa författningsförslag finns i början av betänkandet.

Grunder för basbidrag

6 § Basbidrag beräknas per ianspråktagen årselevplats och redovisningsår.

Till grund för bidrag får ligga högst

1. sammanlagt 24 årselevplatser för kurserna vid Handarbetets Vänners vävskola,
2. sammanlagt 52 årselevplatser för kurserna vid Capellagården.

En elevplats anses ianspråktagen om den är besatt på kursens tredje arbetsdag under redovisningsåret.

7 § Beräkningen av bidraget per ianspråktagen årselevplats sker med utgångspunkt i det belopp som regeringen för redovisningsåret har fastställt per högstadieelev enligt förordningen (1983:000) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever.

Detta belopp skall multipliceras med

1. faktorn 3,6 för Handarbetets Vänners vävskola,
2. faktorn 2,6 för Capellagården.

Grunder för tilläggsbidrag

8 § Tilläggsbidraget motsvarar en viss procent av huvudmännens basbidrag till kurserna för redovisningsåret.

Procentsatsen är 30 för Handarbetets Vänners vävskola och 25 för Capellagården.

Utbetalning m. m.

9 § På begäran av huvudmannen skall länskolnämnden inför varje redovisningsår göra en preliminär beräkning av hur stort bidrag i form av basbidrag och tilläggsbidrag som kan väntas tillkomma skolan för angivna kurser. Under redovisningsåret skall huvudmannen få förskott med 90 procent av detta belopp.

10 § Skolöverstyrelsen skall utan rekvisition betala ut förskott i början av juli, oktober, januari och april.

Två femtedelar av förskottet skall betalas ut i början av juli och en femtedel vid vart och ett av de tre övriga tillfällena.

11 § Basbidrag och tilläggsbidrag slutregleras för redovisningsåret efter beslut av länskolnämnden om bidragens storlek. Beslut fattas efter redovisningsårets utgång på grundval av rekvisition från huvudmannen.

Rekvisitionen skall ges in till länskolnämnden senast den 31 juli närmast efter redovisningsårets utgång. Om särskilda skäl föreligger, får länskolnämnden pröva en rekvisition som inte har kommit in i föreskriven tid.

Om länskolnämndens beslut innebär avvikelse från rekvisitionen, skall nämnden underrätta huvudmannen om anledningen till avvikelsen.

12 § Skolöverstyrelsen skall snarast möjligt efter länskolnämndens beslut betala ut de slutligt fastställda bidragen med avdrag för utgivna förskott.

13 § Länskolnämnden får i ett beslut om bidrag för ett redovisningsår förordna att från bidraget skall räknas av vad som enligt slutligt fastställd anmärkning felaktigt har betalats ut till huvudmannen i bidrag för tidigare redovisningsår.

Särskilda villkor för bidrag

14 § För de bidragsgrundande kurserna gäller de särskilda villkoren i 15–19 §§.

15 § Inträdsvillkor och urvalsgrunder skall vara godkända av skolöverstyrelsen.

16 § Elevavgift som tas ut skall vara skälig med hänsyn till kostnaderna och omständigheterna i övrigt.

17 § Varje kurs skall följa en läroplan som är godkänd av skolöverstyrelsen.

18 § En elev skall på begäran kunna få intyg över genomförd utbildning.

Den som har genomgått enterminkurs i textilkunskap och vävning vid Handarbetets Vänners vävskola eller ettårig grundkurs eller påbyggnadskurs vid Capellagården skall på begäran kunna få betyg över utbildningen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

19 § Huvudmannen skall på begäran lämna skolöverstyrelsen, riksrevisionsverket och länskolnämnden de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning i fråga om bidrag och kontroll av att de särskilda villkoren för bidrag efterlevs.

Överklagande

20 § Länskolnämndens beslut enligt 11 eller 13 § överklagas hos skolöverstyrelsen genom besvär.

Andra beslut av länskolnämnden enligt denna förordning får inte överklagas.

21 § Beslut som skolöverstyrelsen enligt denna förordning har fattat såsom första instans överklagas hos regeringen genom besvär.

Beslut som skolöverstyrelsen enligt denna förordning har fattat såsom andra instans får inte överklagas.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1984.

2. Sådan preliminär beräkning för utbetalning av förskott som avses i 9 § skall i fråga om redovisningsåret 1984/85 ske före utgången av september 1984. Förskott för detta redovisningsår skall betalas ut i början av oktober med hälften och i början av januari och april med en fjärdedel vid vardera tillfället.

2 Förslag till Förordning om statsbidrag till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund för vissa kurser

Regeringen föreskriver följande.

Inledande föreskrifter

1 § För utbildning i slöjd och vad därmed hör samman har Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund enligt föreskrifterna i denna förordning rätt till statsbidrag för

1. terminskurser i vävning och andra heltidskurser förlagda till Sätergläntan Hemslöjdens gård i Insjön (*lokal kursverksamhet*),

2. deltidskurser som administreras från Sätergläntan men anordnas länsvis i samverkan med de regionala hemslöjdsföreningarna (*riksomfattande kursverksamhet*).

2 § Den verksamhet för vilken bidrag uppbärs står under tillsyn av skolöverstyrelsen och länskolnämnderna.

3 § I denna förordning avses med *redovisningsår* tiden den 1 juli—den 30 juni nästa kalenderår.

Årselevplats är måttet för en elevplats i en heltidskurs som pågår minst 32 arbetsveckor under ett redovisningsår. Elevplatser i kortare heltidskurser räknas om till årselevplatser.

Bidrag till lokal kursverksamhet

4 § Bidrag till lokal kursverksamhet lämnas i form av *basbidrag* och *tilläggsbidrag*.

Basbidraget beräknas för lönekostnader och tilläggsbidraget för lokal- och utrustningskostnader. Riksförbundet får dock fritt bestämma för vilka kostnader för verksamheten som bidragen skall användas.

5 § Basbidrag beräknas per ianspråktagen årselevplats och redovisningsår. Högst 42 årselevplatser får ligga till grund för bidrag.

En elevplats anses ianspråktagen om den är besatt på kursens tredje arbetsdag under redovisningsåret.

Beräkningen av bidraget per ianspråktagen årselevplats sker med utgångspunkt i det belopp som regeringen för redovisningsåret har fastställt per högstadiееlev enligt förordningen (1983:000) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever. Detta belopp skall multipliceras med faktorn 3,6.

6 § Tilläggsbidraget motsvarar 30 procent av riksförbundets basbidrag för redovisningsåret.

Bidrag till riksomfattande kursverksamhet

7 § Bidrag till riksomfattande kursverksamhet beräknas per undervisningstimme och redovisningsår. Med undervisningstimme avses en tid av 45 minuter för undervisning av minst åtta elever.

Högst 5 500 undervisningstimmar får ligga till grund för bidrag.

8 § Bidragsbeloppet per undervisningstimme är 75 procent av det högre schablonbidraget för studietimme i studiecirkel enligt 20 § förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirkel m. m. Därvid avrundas beloppet till närmast lägre hela kronotal.

Utbetalning m. m.

9 § På begäran av riksförbundet skall skolöverstyrelsen inför varje redovisningsår göra en preliminär beräkning av hur stort bidrag som kan väntas tillkomma riksförbundet för lokal och riksomfattande kursverksamhet. Under redovisningsåret skall förbundet få förskott med 90 procent av detta belopp.

10 § Skolöverstyrelsen skall utan rekvisition betala ut förskott i början av juli, oktober, januari och april.

Två femtedelar av förskottet skall betalas ut i början av juli och en femtedel vid vart och ett av de tre övriga tillfällena.

11 § Bidragen slutregleras för redovisningsåret efter beslut av skolöverstyrelsen om bidragens storlek. Beslut fattas efter redovisningsårets utgång på grundval av rekvisition från riksförbundet.

Rekvisition skall ges in till skolöverstyrelsen senast den 31 juli närmast efter redovisningsårets utgång. Om särskilda skäl föreligger, får skolöverstyrelsen pröva en rekvisition som inte har kommit in i föreskriven tid.

Om skolöverstyrelsens beslut innebär avvikelse från rekvisitionen, skall skolöverstyrelsen underrätta riksförbundet om anledningen till avvikelserna.

12 § Skolöverstyrelsen skall snarast möjligt betala ut slutligt fastställt bidrag med avdrag för utgivna förskott.

13 § Skolöverstyrelsen får i ett beslut om bidrag för ett redovisningsår förordna att från bidraget skall räknas av vad som enligt slutligt fastställt anmärkning felaktigt har betalats ut till riksförbundet i bidrag för tidigare redovisningsår.

Särskilda villkor för bidrag

14 § I fråga om den verksamhet som ligger till grund för bidragsberäkningen skall föreskrifterna i 15–19 §§ gälla.

15 § Inträdsvillkor och urvalsgrunder till en kurs skall vara godkända av skolöverstyrelsen.

16 § Kursavgift som tas ut skall vara skälig med hänsyn till kostnaderna och omständigheterna i övrigt.

17 § För varje kurs skall finnas en läroplan som är godkänd av skolöverstyrelsen.

18 § En elev skall på begäran kunna få intyg om genomgång av kurs.

Den som har genomgått terminskurs i vävning skall på begäran kunna få betyg över utbildningen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

19 § Riksförbundet skall på begäran lämna skolöverstyrelsen, riksrevisionsverket och länskolnämnderna de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning i fråga om bidrag och kontroll av att de särskilda villkoren för bidrag efterlevs.

Överklagande

20 § Skolöverstyrelsens beslut enligt denna förordning överklagas hos regeringen genom besvär.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1984.

2. Sådan preliminär beräkning för utbetalning av förskott som avses i 9 § skall i fråga om redovisningsåret 1984/85 ske före utgången av september 1984. Förskott för detta redovisningsår skall betalas ut i början av oktober med hälften och i början av januari och april med en fjärdedel vid vardera tillfället.

3 Förslag till Förordning om statsbidrag till utrustning för vissa fristående skolor

Regeringen föreskriver följande.

1 § Denna förordning gäller för sådana skolor med enskild huvudman (fristående skolor) som bedriver utbildning för inte längre skolpliktiga elever och som får statsbidrag till driften av verksamheten.

Förordningen gäller dock inte för lanthushållsskolor som avses i förordningen (SÖ-FS 1980:213) om statsbidrag till kostnader för maskiner m. m. vid vissa lanthushållsskolor.

2 § Inom ramen för medel som regeringen anvisar för ändamålet får skolöverstyrelsen efter prövning med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall bevilja huvudmannen statsbidrag till anskaffande av maskiner och annan stadigvarande materiel för utbildningen med belopp som motsvarar högst tre fjärdedelar av kostnaden.

3 § Ansökan om bidrag skall ges in till skolöverstyrelsen innan materielen anskaffas.

4 § Skolöverstyrelsen skall vid behov ange särskilda förutsättningar som måste vara uppfyllda i fråga om materielen för att bidrag skall lämnas.

5 § Bidrag får betalas ut till huvudmannen först när materielen har anskaffats.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1984.

Bilaga 7 Förslag till utformning av beslut om statlig tillsyn

Statlig tillsyn över X-skolan i Stockholm

Y-stiftelsen har såsom huvudman för X-skolan i Stockholm ansökt om att skolan skall ställas under statlig tillsyn. Skolan bedriver treårig utbildning som bygger på grundskolan och som syftar till att förbereda eleverna för högskoleutbildning.

Länsskolnämnden i Stockholms län har yttrat sig i ärendet den 23 februari 1984 och skolöverstyrelsen den 5 april 1984.

Regeringen medger att X-skolan fr. o. m. den 1 juli 1984 tills vidare får stå under statlig tillsyn enligt följande villkor.

1. Skolöverstyrelsen skall såsom central förvaltningsmyndighet för utbildningsväsendet ha tillsyn över skolan. Den närmare tillsynen skall utövas av länsskolnämnden i Stockholms län.

2. Skolan skall följa en läroplan som är godkänd av skolöverstyrelsen.

3. Eleverna skall på begäran kunna få intyg och betyg över genomgången utbildning enligt föreskrifter som meddelas särskilt av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

I studiestödsförordningen (1973:418) finns föreskrifter om möjlighet för eleverna att få studiestöd.

Frågor om utbildningens kompetensvärde m. m. vid tillträde till grundläggande högskoleutbildning regleras i högskoleförordningen (1977:263) och föreskrifter som meddelas med stöd av denna förordning.

Statens offentliga utredningar 1983

Kronologisk förteckning

- 1. Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. U.

KUNGL. BIBL.
1983-02-25
S. 100-101

Statens offentliga utredningar 1983

Systematisk förteckning

Utbildningsdepartementet

Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. [1]

